

PRAVO teorija i praksa

Godina XXXVI

Novi Sad, januar - mart 2019.

Broj 1–3

IZDAVAČ:

**PRAVNI FAKULTET ZA PRIVREDU I PRAVOSUĐE
UNIVERZITET PRIVREDNA AKADEMIJA**

Geri Karolja 1, 21000 Novi Sad
Tel.: 021/400-484, lokal 109; 021/400-499

SUIZDAVAČ:

„PRAVO” DOO

Novi Sad, Geri Karolja 1
21000 Novi Sad

Glavni urednik:

Profesor emeritus Aleksandar Radovanov

Zamenik glavnog urednika:

Prof. dr Jelena Matijašević Obradović

Odgovorni urednik:

Snežana Lakićević

Sekretar redakcije:

Doc. dr Nenad Stefanović

Lektor i korektor:

Mara Despotov

Lektor i korektor za engleski jezik:

Jelena Dunderski

Tehnička realizacija i štampa:

Alfa-graf NS, Novi Sad

LAW

theory and practice

Year XXXVI

Novi Sad, January - March 2019

No. 1-3

Uređivački odbor:

Simeon Gelevski, profesor emeritus, Pravni fakultet, Skoplje
Nikola Mojović, redovni profesor Pravni fakultet Univerzitet Banja Luka
Miroslav Vitez, redovni profesor, Ekonomski fakultet, Subotica
Dušanka Đurđev, redovni profesor, Pravni fakultet, Novi Sad
Slavko Bogdanović, redovni profesor, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe,
Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad
Milorad Bejatović, redovni profesor, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe,
Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad
Dragoslav Neškov, vanredni profesor, Fakultet za evropske pravno-političke studije, Novi Sad
Zdravko Petrović, doktor pravnih nauka, advokat, Beograd
Milan Palević, vanredni profesor, Pravni fakultet, Univerzitet u Kragujevcu.

Izdavački savet:

Slobodan Perović, akademik, Pravni fakultet, Univerzitet Beograd
Miloš Trifković, akademik, Pravni fakultet, Univerzitet Travnik
Miodrag Orlić, redovni profesor, Pravni fakultet, Univerzitet Beograd
Kurt Schmoller, redovni profesor, Pravni fakultet, Univerzitet Salzburg
Lynn Wardle, redovni profesor, Brigham Young University, Juta, USA
Christa Jessel Holst, naučni savetnik, Max Plank Institute, Hamburg, Nemačka
Andrew Pote, advokat, London – Oxford
Ludvik Toplak, redovni profesor, Alma Mater Europea, Evropsko Središće, Maribor
Arsen Janevski, redovni profesor, Pravni fakultet, Univerzitet Justinijan Prvi, Skoplje
Gordana Stanković, redovni profesor, Pravni fakultet, Univerzitet Niš
Slavoljub Carić, vanredni profesor, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe,
Univerzitet Privredna akademija Novi Sad

CIP – Каталогизacija у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

34

PRAVO : teorija i praksa = Law : theory and practice / glavni urednik profesor emeritus
Aleksandar Radovanov; odgovorni urednik Snežana Lakićević. – God. 1, br. 1 (1984)–. – Novi Sad :
Univerzitet Privredna akademija, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe : „Pravo” doo, 1984–. – 24 cm
Tromesečno. – Sažeci na eng. jeziku.

ISSN 0352-3713

COBISS.SR-ID 5442050

PRAVO – teorija i praksa

Godina XXXVI

Novi Sad, januar - mart 2019.

Broj 1–3

S A D R Ž A J

AKTUELNA TEMA

Matijasevic-Obradovic Jelena, Lukavac Jelena

Money laundering – the offense against economy and a contemporary global phenomenon 1

POGLEDI I MIŠLJENJA

Dragojlović Joko, Milošević Isidora, Stamenković Goran

Krivično delo prouzrokovanje stečaja – specifičnosti i obeležja 16

Kovačević Danijela

Intestansko (zakonsko) nasleđivanje prema Zakonu XII tablica.....31

Filipović K. Aleksandar, Filipović A. Dušan

Nasleđivanje naknade nematerijalne i materijalne štete i odgovornost naslednika za obaveze ostavioca u srpskom pravu 42

Jakovljević Marija

Ugovori u privredi i njihova forma 85

Mastilović Jovana

Značaj dokumentarnog akreditiva i razgraničenje u odnosu na druge poslove međunarodnog bankarskog prava.....98

PRIKAZ PUBLIKACIJE

Bogdanović Slavko

The International Law Association Helsinki rules – contribution to international water law.....109

C O N T E N T S

CURRENT TOPICS

Matijašević-Obradović Jelena, Lukavac Jelena

Pranje novca – krivično delo protiv privrede i savremeni globalni fenomen . 1

VIEWS AND OPINIONS

Dragojlovic Joko, Milosevic Isidora, Stamenkovic Goran

Criminal act of causing bankruptcy – specific characteristics and features.. 16

Kovacevic Danijela

Intestate Heir Law according to the Law of the Twelve Tables..... 31

Filipovic K. Aleksandar, Filipovic A. Dusan

Inheritance of the compensation for both economic and non-economic kinds of a damage and the heir's responsibility for obligations of a decedent in the Serbian law 42

Jakovljevic Marija

Commercial contracts and their form 85

Mastilovic Jovana

The importance of documentary credentials and delimitation in relation to other activities of international banking law..... 98

PUBLICATION REVIEW

Bogdanovic Slavko

The International Law Association helsinki Rules - contribution to international water law..... 109

Matijašević-Obradović Jelena*
Lukavac Jelena**

UDK: 343.53:336.741.1

MONEY LAUNDERING – THE OFFENSE AGAINST THE ECONOMY AND A CONTEMPORARY GLOBAL PHENOMENON

Abstract: Money laundering as a form of economic crime is present in both national and international conditions. Despite a large number of definitions, we can say that money laundering refers to a circulation of illegally gained profits, during a shorter or longer period of time, in order to, in a cycle of transformation, at last gain ostensibly legitimate profits. The subject of analysis in this paper were the results of the judicial authorities in Serbia in criminal proceedings against adult perpetrators of crimes against economy. The representation of money laundering in Serbia is analyzed through its relationship with the number of adults and issued convictions for the group of criminal offenses against economy during the period from 2012 to 2015, and then, for all crimes on the territory of Republic of Serbia in that period of time. The given results indicate a very modest participation of this crime in the total crime in the country. This points out primarily two things. Namely, money laundering belongs to the group of transnational crime, and it is difficult to be detected and proved in subsequent proceedings. Furthermore, money laundering is among the crimes where there is a great „dark number“, and there are many activities in this sphere beyond the reach of the justice system and official statistics.

Key words: *Money Laundering, Crimes against the Economy, the Criminal Code*

---

* PhD, Associate Professor, University Business Academy, Faculty of Law for Commerce and Judiciary, Novi Sad, e-mail: jelena@pravni-fakultet.info

** Msc, Attorney at law, Novi Sad, PhD candidate at Faculty of Law for Commerce and Judiciary, Novi Sad, e-mail: jelena.lukavac@gmail.com

Introduction

Generally speaking, crimes against the economy represent those activities that means an attack or threat to the economy as the basis of social relations and permanent building a society.¹

One of the most common areas of contemporary crime certainly is an economic crime. Economic crime in Serbia is characterized by a complex crimes, especially in finance, accounting, banking, foreign trade, as well as in the privatization process.

In Europe today there is probably no country in which tendencies of development of crime are so interesting to criminologists, such as is the case with Serbia.²

Typical criminal acts of economic crime, which belong to the group of criminal offenses against the economy of the Republic of Serbia are: counterfeiting money and securities, forgery and abuse of credit cards, tax evasion, smuggling, money laundering, abuse related to public procurement, causing bankruptcy, causing false bankruptcy, abuse of authority in economy, etc.

Money laundering as a form of economic crime is present in the national and international level, and for this reason all countries are interested in its suppression, because it undermines the vital values of each society. In any case it is not a problem with which only Serbia faces. This is a global problem for all democracies and economies, especially those in transition.³

Money laundering is a form of crime that affects all countries of the world,⁴ because the desire to gain profit is the main motive for the largest number of criminal offenses committed in the field of organized crime.⁵

Money laundering in its basic definition represents the legalization of capital obtained from crime. It consists of financial transactions to disguise the origins of money and other forms of capital on the market. It consists in the falsification of financial documents and manipulation in the system of interbank transactions. In recent years, significantly expressed in tax evasion, illegal

¹ Čejović, B., Kulić, M., (2014). Krivično pravo, Novi Sad, Univerzitet Privredna akademija, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, p. 463.

² Ignjatović, Đ., (2007). Stanje kriminaliteta u Srbiji: analiza statističkih podataka U: Đorđe Ignjatović (ur) Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, p. 11.

³ Kučević, S., (2014). Krivičnopravni aspekt pranja novca. *Pravne teme* 1(2), p. 134.

⁴ Zirojević, A., (2017). Specifičnosti pranja novca u bankarskom sektoru, *Pravo – teorija i praksa* 34 (7-9), p. 16.

⁵ Matijašević, J., (2010). Pranje novca, aktuelni oblik organizovanog kriminala – manifestacije, metodi i posledice, *Pravo – teorija i praksa* 27 (5-6), str. 119.

trafficking in drugs and arms, in an organized gambling, prostitution and racketeering, as well as in the process of privatization in the former socialist countries of Eastern Europe, and in organized criminal channels in the West.⁶

The aim of this paper is that, in addition to the theoretical definition of economic crime and money laundering, and analysis of relevant international documents, closer analysis criminal offense - Money laundering, and with the research part, which will be based primarily on quantitative data analysis, present its relationship with overall crime in Serbia, as well as quantitative data of the group of criminal offenses against the economy.

Economic crime and Money laundering in the legal theory

In theory there is no unique opinion on the concept of economic crime. What particularly characterizes contemporary forms of economic crime are its organized forms, and close links of organized crime and modern forms of economic crime.

Forms of crime against the economy and economic system include offenses which are directed against the business activity and economic system. The forms of crime in this area are known for their ability to be adapted to the specific socio-economic and political conditions, so that they experience certain transformation, but there are also new forms of crime. Economic Crime include those acts that appear in the field of industries and manufacturing, construction and urban planning, trade (buy or sell) of the foreign transport (import and export), as well as the criminal acts that have been linked to the process of restructuring.⁷

Money laundering is certainly a very significant criminal offense in the sphere of economic crime and the very famous criminal offense against the economy. The term 'money laundering' originated in the United States, at the time of the prohibition, in the twenties of the last century. Earned money of illegal production and smuggling of alcohol, criminals are portrayed as earnings that were achieved in the laundry and car wash. However, the term - Money laundering originates from an English word (money laundering), which means legalization of profit which is gained with criminal activities.

In legal theory there are different definitions of money laundering.

---

⁶ Bošković, M., (1999). *Kriminološki leksikon*, Novi Sad, Matica srpska, Univerzitet u Novom Sadu.

⁷ Šikman, M., Domuzin, R., (2013). *Fenomenološka dimenzija privrednog kriminaliteta. Bezbjednost, policija, građani* 9(3-4), pp. 6-7.

According to a broader definition, money laundering is the process in which the income, for which there is reasonable suspicion that they acquired through criminal activity, transmit, transfer, transform, share, or modify by legal means, for the purpose of concealing or disguising the true nature, origin, purpose, movement or ownership of these revenues. The aim of the process of money laundering is to make that the funds obtained from illegal activities or associated with them, are shown as legitimate.⁸

According to other conceptions in legal theory, which favored immediate conceptual definition, money laundering means any act or attempted act that hides or disguises the illegal origin of funds, so that it appears to originate from legitimate sources.

According to Vuković money laundering means the set of operations (mostly banking and financial) which conceals the origin of illegally acquired money, and that money appears as a legal, and financial transactions aimed at creating the illusion that money has been legally earned.⁹

Kulić states that money laundering means activities aimed at the legalization of money earned from criminal activities. Participants in money laundering use many different types of financial transactions in order to conceal the true origin of the money, and also in order that such money becomes legal tender in traffic on the money market, which ensures they normally use in business relationships where they place their capital.¹⁰

Miće Bošković states that the content of the concept of money laundering includes subjects activity, usually those in the informal economy and organized crime, which creates conditions for the legalization of illegally acquired profits, which conceals its criminal origin and creates a notion of lawful activities. Money laundering is used as camouflage for illegally earned profit, and to conceal criminal activity of individuals that in everyday life portrayed selves as honest, respectable and economically powerful citizens.¹¹

Mašnjak and Kaselj reported that money laundering involves any concealing the origin illegally acquired money, so it was used to carry out the permitted activity or acquisition of property. The essence of money laundering is the conversion of illegal money obtained by illegal means in legal money with cover in the legal work or activity. In order to achieve this, it is necessary to

⁸ Skakavac, Z. (2003). Pojam i javni oblici organizovanog kriminaliteta - magistarski rad, Novi Sad, Pravni fakultet.

⁹ Vuković, M., (1993). Siva ekonomija – tamna brojka kriminaliteta, *Bezbednost* 35 (1).

¹⁰ Kulić, M., (2001). Pranje novca, privredni kriminal i korupcija, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

¹¹ Bošković, M., (1998). Organizovani kriminalitet, Beograd, Policijska akademija.

achieve the legality of money in the financial, banking or other business operations, through a single, usually a few, at first sight, unrelated transactions.¹²

Mršević points out that money laundering is illegal, often sanctioned criminal activity, which includes counterfeiting business and financial documents, or performing other actions, with the aim that money obtained in illegal business activities, appears as the profit from the legally permissible economic activities.¹³

Last definition expresses the essence of the process of money laundering. However, it mentioned only falsifying business documentation, as well as act to conceal illegally earned money, while other operations does not specify, but only uses the term ‘other actions’ and reduces its value.

Money laundering could be most generally defined as the process of concealing the existence, the illegality of sources and the use of revenues that is the result from criminal activity, and their legalization. In the center of the process of money laundering is an deception: a false representation to the competent authorities ways of acquiring property as lawful, and its use as legally earned income.¹⁴

Convention on laundering, search, seizure, and confiscation of the proceeds from crime¹⁵ in Article 6 (Laundering offences) provides that money laundering exists if the perpetrator knows that it was illegal profits, and do one of the following: the acquisition, possession or use of such property; conversion or transfer of these assets, as well as assistance to any person who is involved in the commission of a specific criminal offense to avoid the legal consequences; concealment or disguise of the legal nature and origin of these assets; participation in, association or conspiracy to commit, attempts to commit, aiding, abetting, facilitating or counseling to commit any offense which is determined in accordance with this Article.

Analysis of these definitions indicates the essential characteristics of this type of crime: disposal to ‘dirty’ money is conditioned by the previous criminal activity; this is the process of concealing the existence, nature and origin of illegally acquired funds; laundering process includes incorporating an illegal gained profit by transforming, switching, by exchanging, by concealing

---

¹² Mašnjak, B., Kaselj, Ž., (1998). Sprečavanje pranja novca, Zagreb, MUP Republike Hrvatske.

¹³ Mršević, Z., (1992). Sprečavanje pranja novca merama nacionalnog zakonodavstva, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* 4.

¹⁴ Banović, B. (2002). Obezbeđenje dokaza u kriminalističkoj obradi krivičnih dela privrednog kriminaliteta, Beograd – Zemun, Viša škola unutrašnjih poslova.

¹⁵ Convention on laundering, search, seizure, and confiscation of the proceeds from crime, Council of Europe, Treaties and reports, Strasbourg, 1991.

the origin and purpose, by mixing with the legal means or otherwise, into legal finances; money laundering in addition origin of illegally acquired funds, concealing also the criminal activities of individuals and criminal organizations; the ultimate aim of money laundering is uninterrupted use of revenues from criminal activities and avoid penalties for committed crimes.¹⁶

Money laundering in international legal acts and Serbian criminal legislation

Crime, especially the organized crime, has been completely overcome national frontiers and became an international problem. Consequently, money laundering is present in a large number of countries. In order to combat with illegal activities in this sphere, the international community has joined the standardization of the legal obligations of individual countries in order to take adequate measures, resources and procedures to eliminate such illegal activities. So, based on certain international legal acts, a number of countries in their national criminal legislation introduced provisions for sanctioning money laundering.

The United Nations in Vienna in 1988 enacted the Convention against illegal Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (known as the Vienna Convention, adopted on December, 19 1988). This Convention provides measures on combating illegal drug trafficking, but also the obligations of States that in their criminal laws introduce the crime of money laundering. Then mainly linked money laundering and money obtained from the illegal trade in drugs and psychotropic substances.

At the Convention the President of State and Government of the Group's seven most developed countries in 1989, discussed the issue of money laundering, and for more effective combating of this phenomenon at international level was established by a group of financial actions which in 1990 adopted the document: Forty Recommendations to combat money laundering, which includes strategic elements and refers to the basic directions in combating money laundering.

In this regard, it is also significant the Convention of the Council of Europe adopted in Strasbourg in 1990 (known as the European Convention on Money Laundering) on money laundering, conduct investigations, execution of seizure and confiscation of proceeds gained by the crime. This Convention stipulates the obligation to introduce the offense of money

¹⁶ Skakavac, Z., op. cit.

laundering in the national criminal laws, but in this sense much wider than the Vienna Convention, which money laundering linked to trafficking in drugs and psychotropic substances.

UN General Assembly in 2000 adopted the Convention against Transnational Organized Crime, which also includes money laundering. The Convention requires that States in their national laws prescribe the following four offenses: participation in a group that deals with organized crime, money laundering, corruption and obstruction of justice.

In the context of the criminal legislation of the Republic of Serbia, money laundering is a crime that belong to specific crimes against the economy, and to the group of criminal offenses against public finances, and is regulated by Article 231 of the Criminal Code.¹⁷

According to the definition of the Criminal Code, money laundering makes anyone who carries out a conversion or transfer of property, knowing that such property is proceeds of crime, in order to conceal or disguise the illegal origin of the assets, or conceals or falsely present the facts about the property with the knowledge that this property is derived from criminal acts, or acquires, keeps or uses property knowing, at the time of receipt, that such property is proceeds of crime. For the basic form of the offense, is planned cumulative prison sentence of six months to five years and a fine. If the amount of money or property exceeding one million five hundred thousand dinars, the offender shall be punished with imprisonment of one to ten years and fined. Who did the offense with the property that obtained from a criminal offense, shall be punished with penalties previously laid down, while the execution of the offense in a group, shall be punished cumulatively by imprisonment of two to twelve years and a fine. Then, who commits this crime, and could or should have known that money or assets are the proceeds of crime, shall be punished with imprisonment up to three years. In this case it is the unconscious negligence. Criminal Code provides also the punishment of the responsible person in the legal entity (if the responsible person knew, or could have been obliged to know that the money or assets are the proceeds of crime, shall be punished as prescribed for the offense), but also provides the confiscation of cash and property arising from the commission of the offense (security measure).

The basic form of the crime - Money laundering is defined alternatively (conversion or transfer of property; misrepresentation of assets, acquisition,

---

¹⁷ Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14.

possession or use of property derived from criminal activity), whereby the perpetrator may be any person. The offense can be made only with intent.

Unlike conversion, which represents the changing of one currency to another and which is mainly carried out through banks, exchange or otherwise, transfer the property is transfer of property rights or objects that have a property value, to another person or legal entity. The transfer can be done in various ways: by selling, giving as a gift, returning the debt, etc. Concealment or misrepresentation of the property is done by omission, in a way that does not mention the important circumstances known to the offender, which refer to the property, while the misrepresentation is giving false information about the circumstances, which are in most cases related to the origin of the property, its value, the method of acquiring, etc. Finally, the crime can be done by acquisition, possession or using of property. The acquisition is to obtain possession of the property with the possibility to dispose it. Holding an asset is the actual its disposal - its possession, while the use is each mode of disposal of property through the use, sale, giving a gift or loan.¹⁸

In terms of contents, money laundering is a kind of concealment. This concealment is directly related to the money that comes from a previous illegal activities - those that are illegal because of the performance, failure to comply with certain regulations, non-payment of fiscal obligations and the like, as well as those who have a criminal character which refers to criminal activity.

Money laundering is conceived as a process of one or more criminal activity, which is the ultimate purpose and objectives, conceal or cover traces the origin of illegally gained money or profit. It can be briefly defined as the transformation of illegally acquired profit into seemingly legitimate profit.¹⁹

Money laundering is a present phenomenon in national economy. The cause of this situation is a disorder of the supply and demand of goods and services and means of payments, economic conditions, unemployment, that leading to smuggling of goods and illegal trade by means of payments. „Shadow economy“ in national economies is an important segment that influences on the volume of money laundering. It is estimated that the „shadow economy“ accounts for rates ranging from 1 to 40% of the national GDP. Our country at the rate of „shadow economy“ is one of the world top.²⁰ Money laundering is very high at the global level, too.

¹⁸ Kučević, S., op. cit., p. 138.

¹⁹ Iljkić, D. (2015). Pranje novca u domaćem i stranom zakonodavstvu, *Finansije i pravo* 3 (1), p. 37.

²⁰ Fijat, Lj. (2008). Pranje novca, *Bankarstvo* 3-4, p. 28.

The International Monetary Fund has expressed the fact that in the world every year, is „washed” between 500 billion and 1.5 trillion dollars. According to the UN, 80% of that money was obtained by drug trafficking, which is the largest source of dirty money. Owners of „dirty” money - obtained by drug trafficking, smuggling of the weapons, then by robbery, kidnapping, piracy, and blackmail of the politicians, want to introduce it into the legal costs, in order to invest that money in legitimate business, to magnify it. Integration of that money in legal business means that the largest part should be washed, and it is estimated that the expected „costs of money laundering” is around 25% of the total amount of the „dirty” money.²¹

Methodology, legal and data sources used

The aim of this paper is that, in addition to theoretical concepts and provisions of international treaties and national legislation, closer analysis of the crime - Money laundering, primarily through its relationship with overall crime in Serbia, followed by the quantitative data of the group of criminal offenses against the economy.

The paper is preferably applied normative method, supplemented by analytical method, in the theoretical analysis of the content, and deductive methodological approach, to draw conclusions. The primary national legislative source who was consulted in the paper is the Criminal Code of the Republic of Serbia. In the chapter devoted to the results of the work of judicial authorities regarding the initiated and conducted prosecutions for the crime of money laundering, will be made the basic quantitative data analysis.

The results of the work of judicial authorities in Serbia in criminal proceedings against adult perpetrators of crimes against the economy, for the period 2012-2015

In this part of the paper will analyze the relationship between the number of reported adults and issued convictions for the crime of money laundering, the number of reported adults and issued convictions for the group of criminal offenses against the economy during the period 2012-2015., and then for all crimes on the territory of the Republic of Serbia in this period.

---

²¹ Kuljača, R., (2007). Pranje novca kao oblik prikrivanja nezakonito stečenih prihoda, *NBP – nauka, bezbednost, policija* 11(3), pp. 118-119.

Table 1. Number of reported adult persons for crimes against the economy and the total for all crimes on the territory of the Republic of Serbia in the period 2012-2015.

Criminal offenses	2012.	2013.	2014.	2015.
TOTAL – All crimes on the territory of the Republic of Serbia	92.879	91.411	92.600	108.759
Criminal offenses against the economy	3221	3397	3347	3526
Money laundering	21	3	9	14

Source: The Republic Bureau of Statistics (2013), p. 5; The Republic Bureau of Statistics (2014), p. 5; The Republic Bureau of Statistics (2015), p. 5; The Republic Bureau of Statistics (2016), p. 5.

Table 2. Number of convicted adults for crimes against the economy and the total for all crimes on the territory of the Republic of Serbia in the period 2012-2015.

Criminal offenses	2012.	2013.	2014.	2015.
TOTAL – All crimes on the territory of the Republic of Serbia	31.322	32.241	35.376	33.189
Criminal offenses against the economy	932	1169	1543	1609
Money laundering	1	3	2	2

Source: The Republic Bureau of Statistics, 2013, p. 9; The Republic Bureau of Statistics, 2014, p. 9; The Republic Bureau of Statistics, 2015, p. 9; The Republic Bureau of Statistics, 2016, pp. 9-10.

Discussion of research results

As we can see in previous subheading, in the paper is presented the number of reported adults and issued convictions for all crimes in Serbia, then for all crimes in Chapter XXII of the Criminal Code, and finally, for individual criminal offense - Money laundering, for the period 2012-2015. The aim was to look at the representation of the criminal offense - Money laundering in relation to the total crime in Serbia, and in relation to data for the whole group of criminal offenses against the economy.

From Table 1. it can be seen that for the crime of money laundering by year was filed following number of criminal charges: 2012- 21; 2013.- 3; 2014- 9; 2015.- 14, and we can see that during the four-year study period there does not exist a constant in the number of crimes and the number of reported adults. It is noted that, according to available data, the crime of money

laundering is very poorly represented in overall crime in Serbia, pointing to a „dark number“ in the detection and prosecution of this crime.

Money laundering is, in relation to the number of reported adults for the entire group of criminal offenses against the economy, carried out in the following proportions: 2012- 1: 153; 2013.- 1: 1,132; 2014- 1: 372; 2015.- 1: 253, and we can see that even in this case there also does not exist a continuous progression of the number of reported adults, in comparison to the group of crimes against the economy, but the obtained values vary.

From Table 2. it can be seen that for the crime of money laundering by year was enacted the following number of convictions: 2012- 1; 2013.- 3; 2014.- 2; 2015.- 2, and we can see that also in this case, the number of condemnatory judgments for the crime of money laundering in relation to the total number of convictions for crimes in Serbia, during the four-year period, varies. Number of issued convictions confirms previous statement regarding the „dark number“ of crime in the area of money laundering.

Number of issued convictions for money laundering in relation to the whole group of criminal offenses against the economy, ranging in scale: 2012- 1: 932; 2013.- 1: 390; 2014- 1: 772; 2015.- 1: 805, and we can see that also in this case the results according to their values, vary according to age, and that, according to available data, a convictions for the crime of money laundering is very little represented in relation to the number of convictions for the whole group of criminal offenses.

Such a small number of convictions could be caused by a large number of factors. Some of them are: the weight of proving of this crime (in particular the perpetrator's intention), insufficient training of judges, the length of the trial because of the difficulty in presenting evidence, difficulty in obtaining the list of assets resulting from criminal offense, because it is often property located abroad, etc.

Conclusion

As noted above, money laundering refers to circulation illegally gained profits, in a shorter or longer period of time, in order to, in the cycle of transformation at last gained ostensibly legitimate profit. The forms of money laundering are more complex and technical and/or technological development and internationalization of the financial market system caused the transnational character of these criminal activities. In this activities often used to quickly transfer money across borders, weaknesses in national legislation, as well as the differences between the various national legislations, etc.

The subject of analysis in this paper were the results of the judicial authorities in Serbia in criminal proceedings against adult perpetrators of crimes against the economy, in terms of the number of reported adults and issued convictions for the crime of money laundering. Representation of money laundering in Serbia, as well as individual criminal act, was analyzed through the relationship with the number of reported adults and issued convictions for the group of criminal offenses against the economy during the period 2012-2015., and then for all crimes on the territory of the Republic of Serbia in this period.

Based on the data presented, it can be concluded that the offense of money laundering almost did not occur on the territory of the Republic of Serbia. At this point, on the occasion of that, it is necessary to make two observations. The money laundering is a form of transnational crime. This is the first place indicates that the activities in the process of money laundering carried out on the territory of two or more countries, or continents, and as such, this offense is often very difficult to detect and prove in subsequent proceedings. In addition, as has been already said above, money laundering falls into the group of criminal offenses where there is a statistical difference between the reported and the actual number of committed crimes. In other words, money laundering as a single criminal offense, characterized by a large „dark number“. Bearing in mind the rule that can not be conduct criminal proceedings for criminal offenses whose existence is not known, a high percentage of undetected criminal activity in the sphere of money laundering remains beyond the reach of the justice system and official statistics.

Matijasevic-Obradovic Jelena

Vanredni profesor, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu

Lukavac Jelena

Advokat, Novi Sad, doktorand, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu

PRANJE NOVCA – KRIVIČNO DELO PROTIV PRIVREDE I SAVREMENI GLOBALNI FENOMEN

REZIME: Pranje novca kao oblik privrednog kriminaliteta prisutan je u nacionalnim i međunarodnim razmerama. Bez obzira na veliki broj definicija, može se reći da se pranje novca sastoji u kretanju ilegalno stečenih sredstava, koje traje duže ili kraće, da bi se kroz ciklus transformacije na kraju dobila prividno legalna stečena sredstva. Predmet analize u radu bili su rezultati rada pravosudnih organa u Srbiji u krivičnim postupcima prema punoletnim učiniocima za krivična dela protiv privrede. Zastupljenost pranja novca u Srbiji analizirana je kroz odnos sa brojem prijavljenih punoletnih lica i donetih osuđujućih presuda za celu grupu krivičnih dela protiv privrede u periodu od 2012 do 2015. godine, a potom i za sva krivična dela na prostoru Republike Srbije u pomenutom periodu. Dobijeni rezultati ukazuju na veoma skromno učešće ovog krivičnog dela u ukupnom kriminalitetu na nivou cele zemlje. Ovo ukazuje na prevashodno dve stvari. Naime, pranje novca spada u grupu transnacionalnog kriminaliteta, te se vrlo teško otkriva i dokazuje u kasnijem postupku. Dalje, pranje novca spada u grupu krivičnih dela kod kojih je izražena velika tamna brojka, te su mnoge aktivnosti iz ove sfere van domašaja pravosudnog sistema i zvaničnih statističkih podataka.

Ključne reči: pranje novca, krivična dela protiv privrede, Krivični zakonik

References

1. Banović, B. (2002). Obezbeđenje dokaza u kriminalističkoj obradi krivičnih dela privrednog kriminaliteta, Beograd – Zemun, Viša škola unutrašnjih poslova
2. Bošković, M. (1998). Organizovani kriminalitet, Beograd, Policijska akademija
3. Bošković, M. (1999). Kriminološki leksikon, Novi Sad, Matica srpska, Univerzitet u Novom Sadu
4. Convention on laundering, search, seizure, and confiscation of the proceeds from crime, Council of Europe, Treaties and reports, Strasbourg, 1991
5. Čejović, B., Kulić, M. (2014). Krivično pravo, Novi Sad, Univerzitet Privredna akademija, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
6. Fijat, Lj., (2008). Pranje novca, *Bankarstvo* 3-4, str. 26-34
7. Ignjatović, Đ., (2007). Stanje kriminaliteta u Srbiji: analiza statističkih podataka U: Đorđe Ignjatović (ur) Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
8. Iljkić, D., (2015). Pranje novca u domaćem i stranom zakonodavstvu, *Finansije i pravo* 3(1), 37-58
9. Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14
10. Kulić, M., (2001). Pranje novca, privredni kriminal i korupcija, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja
11. Kuljača, R., (2007). Pranje novca kao oblik prikrivanja nezakonito stečenih prihoda, *NBP – nauka, bezbednost, policija* 11 (3), str. 115-132
12. Kučević, S., (2014). Krivičnopravni aspekt pranja novca, *Pravne teme* 1 (2), str. 134-147
13. Matijašević, J., (2010). Pranje novca, aktuelni oblik organizovanog kriminala – manifestacije, metodi i posledice, *Pravo – teorija i praksa* 27 (5-6), str. 118-131
14. Mašnjak, B., Kaselj, Ž., (1998). Sprečavanje pranja novca, Zagreb, MUP Republike Hrvatske
15. Mršević, Z. (1992). Sprečavanje pranja novca merama nacionalnog zakonodavstva, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, 4
16. Republički zavod za statistiku (2013). Saopštenje – statistika pravosuđa, 63(199)

17. Republički zavod za statistiku (2014). Saopštenje – statistika pravosuđa, 64(191)
18. Republički zavod za statistiku (2015). Saopštenje – statistika pravosuđa, 65(192)
19. Republički zavod za statistiku (2016). Saopštenje – statistika pravosuđa, 66(189)
20. Skakavac, Z. (2003). Pojam i pojavni oblici organizovanog kriminaliteta – magistarski rad, Novi Sad, Pravni fakultet
21. Šikman, M., Domuzin, R. (2013). Fenomenološka dimenzija privrednog kriminaliteta, *Bezbednost, policija, građani* 9 (3-4), str. 1-20
22. Vuković, M. (1993). Siva ekonomija – tamna brojka kriminaliteta, *Bezbednost* 35 (1), str. 341-346
23. Zirojević, A. (2017). Specifičnosti pranja novca u bankarskom sektoru, *Pravo – teorija i praksa* 34 (7-9), str. 16-26

Dragojlović Joko*
Milošević Isidora**
Stamenković Goran***

KRIVIČNO DELO PROUZROKOVANJE STEČAJA – SPECIFIČNOSTI I OBELEŽJA

REZIME: Privreda, kao ukupnost proizvodnje, razmene, raspodele i potrošnje, predstavlja osnov funkcionisanja svakog društva. Iz tog razloga je država posebno zainteresovana za njeno neometano funkcionisanje pružajući joj zaštitu. Krivičnopravna zaštita je samo jedan vid te zaštite. Krivična dela protiv privrede su heterogena jer su i odnosi u koje privredni subjekti stupaju vršeći svoju delatnost mnogobrojni i raznovrsni. U tom smislu se ne može govoriti o njihovim zajedničkim karakteristikama. Međutim, s obzirom na to da ukupnost tih odnosa predstavlja privredni sistem on predstavlja njihov zajednički zaštitni objekat. Zbog sadržajne različitosti krivična dela iz ove grupe se mogu podeliti na podgrupe, a jedna od tih podela bi mogla biti na opšta i posebna krivična dela protiv privrede. Opšta krivična dela se mogu izvršiti u svakoj grani privrede, a posebna u određenim granama. Krivično delo prouzrokovanje stečaja pripada grupi opštih krivičnih dela protiv privrede. Shodno tome, autori će u radu ukazati na specifičnosti i osnovna obeležja krivičnog dela prouzrokovanja stečaja.

Ključne reči: *stečaj, privredni sistem, tranzicija, privatizacija, prouzrokovanje stečaja.*

---

* Docent, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, e-mail: jdragojlovic@pravni-fakultet.info

** Nastavnik veština, Visoka poslovna škola strukovnih studija u Novom Sadu, e-mail: isidoramilosevicvps@gmail.com

*** Master pravnik, e-mail: stamenkovic223@gmail.com

Uvod

Poslednju deceniju prošlog veka, između ostalog, karakteriše i pojava tranzicije. Tranzicija predstavlja proces ekonomske liberalizacije privrede odnosno njen prelaz iz centralističke, u kojoj državni organi određuju cene proizvoda i usluga, u tržišnu u kojoj se ocena tog odnosa ostvaruje na tržištu.

Tranziciju neminovno prati svojinska transformacija odnosno prelaz državne i društvene svojine u privatnu. Ovaj proces otvara mogućnost za mnogobrojne zloupotrebe jer stvaraju pogodnu osnovu za pojavu raznih oblika kriminalnog ponašanja naročito onih kojima se direktno ili indirektno ugrožava privredna delatnost i njeno funkcionisanje.

Navedene promene pratile su pravne i institucionalne reforme. Reforma krivičnog zakonodavstva je poslednjih decenija bila temeljita. Rezultirala je donošenjem novog Krivičnog zakonika i veoma čestim intervencijama u pojedinim njegovim delovima među kojima su najznačajnije one koje se tiču privrednog poslovanja. Uvođenjem novih krivičnih dela, izmenama i dopunama već postojećih kao i dekriminalizacijom određenih neprihvatljivih ponašanja zakonodavac nastoji da prati aktuelno stanje u ovoj oblasti društvenog života.

Iako se privredni sistem, u prvom redu štiti merama ekonomske politike, sprovođenje tih mera kao i neometano funkcionisanje privrede štiti se krivičnopravnim normama. Krivična dela protiv privrede su veoma različita jer se njima štite različiti odnosi koji nastaju u oblasti privrednog poslovanja. U tom smislu se može postaviti pitanje zajedničkih karakteristika kao kriterijuma za njihovo svrstavanje u jednu grupu krivičnih dela. Naime, posmatrajući analitički, u glavi XXII Krivičnog zakonika¹ (u daljem tekstu KZ) u kojoj su sistematizovana krivična dela protiv privrede ne postoji krivično delo koje je upravljeno protiv privrede kao celine već samo protiv postupaka koji se kao nedozvoljeni pojavljuju u nekim njenim segmentima. Međutim, ako se privredno poslovanje shvati kao ukupnost odnosa u fazama proizvodnje, razmene, raspodele i potrošnje onda se može govoriti o privrednom sistemu kao zajedničkom zaštitnom objektu svih ovih krivičnih dela.

---

¹ Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16.

Pojam, geneza, vrste i ciljevi stečaja

Privredni subjekti, vršeći svoju dužnost, stupaju u niz odnosa iz kojih proizilaze kako njihova prava tako i obaveze. U savremenim uslovima dugovanja su postala neraskidiv deo privrednog života i značajan izvor finansiranja privrednih aktivnosti. U slučajevima kada dužnik nije u mogućnosti da svoje dugovanje izmiri u vreme dospelosti, poverilac pokreće parnični postupak i svoje potraživanje prinudno namiruje iz imovine dužnika. Međutim, problem nastaje kada se u izvršnom postupku ne mogu zaštititi interesi svih poverilaca. Zbog toga je neophodno postojanje stečajnog postupka koji objedinjuje elemente kolektivne zaštite svih poverilaca.²

U teoriji se mogu naći mnoge definicije stečaja. Svakom od njih se nastoji da se na što bolji način odredi suština ovog institute, koji zapravo predstavlja način namirenja potraživanja poverilaca.

Kao pravni institut stečaj se prvi put pojavljuje u rimskom pravu. Njegov razvoj tekao kroz tri instituta: *missio in bona*, *cessio bonorum* i *distractio bonorum*.³ Uvođenjem instituta *missio in bona* izvršenje se više ne sprovodi nad dužnikom već nad njegovom celokupnom imovinom bez obzira na visinu duga. Značaj ovog instituta jeste što prvi put dolazi do izražaja zajednica poverilaca. Kod instituta *cessio bonorum* poverioci se namiruju iz vrednosti prodate dužnikove imovine. Ako je vrednost manja od duga, deoba se vrši na jednake delove. Primenom instituta *distracti bonorum* prodavao se samo deo imovine dužnika koji je bio dovoljan za namirenje dugova poveriocima.

Nakon propasti Rimskog carstva usledio je zastoj u razvoju pravne misli koji je trajao sve do XIII veka i razvoja trgovačkog prava prema kome se licu koje je prestalo da plaća svoje obaveze oduzima imovina. Dužnikovu imovinu je utvrđivao sud a poverioci istog ranga su imali isti udeo u deobnoj masi.

Kodifikaciju stečajnog prava prvi put je uvela Francuska⁴ donošenjem uredbe koja predstavlja zakonski osnov za otvaranje stečaja. Obustava plaćanja dužnika se navodi kao stečajni razlog, a prvi put se pojavljuju i stečajni organi (stečajni sud, stečajni upravnik) kao i pokušaj poravnanja i stečajni postupak.

U Španiji, u XVII veku, sud ima favorizujući položaj u namirenju poverilaca. Španski i francuski pravni sistemi su osnov za razvoj romanskog

² Radović, V., (2017). Stečajno pravo – knjiga prva, Beograd, Pravni fakultet, str. 29.

³ Milosavljević, A., (2016). Imovinsko-pravne posledice pokretanja stečajnog postupka u domaćem i uporednom pravu, doktorska disertacija, Novi Sad, Univerzitet Edukons, str. 19.

⁴ Ibid. str. 21.

sistema stečajnog prava u kome dominantnu ulogu u stečaju imaju poverioci, i germanskog sistema u kome je uloga suda dominantna.

Prvi Zakon o stečaju donet je u Engleskoj u XVI veku. Njegov cilj bio je da uspostavi fer odnos među poveriocima. Kao pravni institut stečaj je svojstven tržišnoj privredi pa je njegov razvoj vezan za nju. Pošto je za socijalističke zemlje bila karakteristična planska privreda, tek sa reformama koje su izvršene polovinom XX veka sa ciljem da se privredni subjekti zainteresuju za rezultate svog poslovanja, donose se propisi kojima se reguliše stečaj.

U Srbiji⁵ institut stečaja prvi put je uveden 1853. godine kada je donet Zakon o sudijskom postupku i parnicama građanskim za knjaževstvo Srbiju. Prema ovom zakonu stečajni postupak ima svrhu da se „imetak prezaduženika koji se ne može naplatiti obrati na namirenje po zakonitom redu“. Prvi zakon o stečaju donet je 1861. godine. „Stecište je sudsko postupanje u kome se imanje dužnika koji nije u stanju da svoje dugovanje namiri po određenom redu u zakonu između poveritelja podeljuje“. Ovaj zakon je važio sve do 1929. godine kada je donet Stečajni zakon Kraljevine Jugoslavije koji je unifikovao stečajno pravo na teritoriji cele države. U periodu posle Drugog svetskog rata, u centralističkom obliku upravljanja, finansijsko stanje preduzeća pratio je organ privredne uprave koji je određivao da li će se sprovesti likvidacija preduzeća koje nije u stanju da podmiri svoje finansijske obaveze. Tek 1965. godine donosi se Zakon o prinudnom upravljanju i stečaju koji u jugoslovenski pravni sistem uvodi institut stečaja. Zakon predviđa dva uslova za otvaranje stečaja. Jedan je nemogućnost preduzeća da obnavlja sredstva kojima upravlja a drugi je nemogućnost da ispunjava obaveze koje su predviđene zakonom. Svojim odredbama Zakon propisuje postupak prinudnog poravnjanja, a kao organe stečajnog postupka određuje stečajno veće, stečajnog sudiju i stečajnog upravnika. Zakon je važio do 1980. godine.

Sve do 1989. godine kada je donet Zakon o prinudnom upravljanju, likvidaciji i stečaju, stečaj se predviđao samo ako privredni subjekat nije mogao da prevaziđe teškoće u koje je zapao. Novi zakon je takvu praksu trebao da promeni. Međutim, iako se primenjivao punih petnaest godina ovaj zakon nije ispunio svoju svrhu. Stečajni postupci u praksi bili su veoma neefikasni i zbog toga je bila neophodna reforma koja je rezultirala donošenjem novog zakona 2004. godine. Zakon o stečajnom postupku zasniva se na najpovoljnijem namirenju poverilaca. Iako je ovim zakonom znatno unapređen stečajni postupak različita tumačenja u praksi stvorila su probleme koji su se nastojali prevazići donošenjem novog Zakona o stečaju 2009. godine. Cilj

---

⁵ Ibid. str. 28-36.

donošenja ovog zakona jeste blagovremeno pokretanje stečaja koje bi omogućavalo kako namirenje poverilaca tako i opstanak dužnika. Novine unete ovim Zakonom su uvođenje novih i preciznije definisanje stečajnih razloga, uvođenje mogućnosti prebijanja potraživanja, postojanje unapred pripremljenog plana reorganizacije, brisanje odredaba o stečaju male vrednosti, preciziranje odredbi o imenovanju i statusu stečajnog upravnika. Zakon o stečaju je menjan i dopunjavan 2011, 2012 i 2014. godine.⁶

Imajući u vidu genezu stečaja može se zaključiti da njegovo definisanje zavisi od vremena kada se vrši definisanje. Stečaj predstavlja institut zajedničkog, srazmernog i istovremenog namirenja poverilaca na imovini stečajnog dužnika. Njime se štite poverioci jedni od drugih i dužnik od poverilaca koji po svaku cenu nastoje da namire svoja potraživanja.⁷

Stečaj je kolektivan način naplate potraživanja udruženih poverilaca dužnika. To je sudska zaplena celokupne imovine dužnika u korist udruženih poverilaca. Stečaj predstavlja stanje insolventnosti ili prezaduženosti usled koga dužnik nije u mogućnosti da ispunjava svoje novčane obaveze. Insolventnost se ispoljava obustavom ili prekidom plaćanja dospelih obaveza dok prezaduženost predstavlja takvo imovinsko stanje dužnika u kome njegova ukupna imovina nije dovoljna za podmirenje njegovih dugovanja. I u jednom i u drugom slučaju dužnik manifestuje nesposobnost za plaćanje.⁸

Za primenu stečajnih pravila neophodno je postojanje množine poverilaca i finansijske teškoće dužnika. U pravnom smislu stečaj predstavlja postupak u kome se namiruju svi poverioci stečajnog dužnika.⁹ U ekonomskom smislu to je stanje u kome se nalaze, sa jedne strane, dužnik koji je obustavio plaćanje ili mu je imovina nedovoljna da se iz nje namire potraživanja svih poverilaca čija su potraživanja ugrožena obustavom plaćanja ili prezaduženošću njihovog zajedničkog dužnika.¹⁰ Takođe, treba razlikovati stečaj od stečajnog postupka koji predstavlja skup pravnih pravila koja regulišu postupanje učesnika u tom postupku. Stečaj treba ostvariti u tom postupku.¹¹

⁶ Kozar, V., (2014). Komentar zakona o stečaju sa novelama iz 2014. godine i sudskom praksom, Beograd, Poslovni biro doo, str. 16-17.

⁷ Jovanović-Zattila, M., (2003). Poverioci u stečaju – doktorska disertacija, Beograd, Pravni fakultet, str. 3.

⁸ Slijepčević, B., D., (2014). Pojam i pravne pretpostavke stečaja u: Dragiša B. Slijepčević, (urednik) *Primena pojedinih instituta stečaja – zbornik radova*, Beograd, Glosarijum, str. 7-35.

⁹ Radović, V., op. cit. str. 30.

¹⁰ Čolović, V., Miljević, N., (2010). *Stečajni postupak*, Banja Luka, Panevropski univerzitet Apeiron, str. 7.

¹¹ Kozar, V., Dukić-Mijatović, M., (2015). Konsolidovani stečaj povezanih lica. *Pravo - teorija i praksa*, 32 (7-9), str. 1-9.

U teoriji stečajnog prava mogu se naći kriterijumi za podelu stečaja.¹² Građanski stečaj obuhvata sva pravna i fizička lica. Podela na građanski i trgovački stečaj prihvaćena je u anglosaksonskom pravu. Pravila opšteg stečaja primenjuju se u vođenju stečajnih postupaka protiv većine privrednih subjekata. Na neke subjekte neophodno je primeniti neka posebna pravila zbog specifičnosti njihove delatnosti (npr. banke). Kada se protiv istog stečajnog dužnika vodi više stečajnih postupaka jedan je glavni a ostali su sporedni. U teoriji stečajnog prava pravi se razlika i između stečaja u materijalnom i stečaja u formalnom smislu. Materijalni stečaj predstavlja nepovoljnu materijalnu situaciju dužnika koja se ogleda u njegovoj nemogućnosti da izmiri dospele obaveze. Formalni stečaj označava sudski postupak koji se otvara nakon utvrđivanja da se dužnik nalazi u finansijskom problemu. Formalni stečaj postoji zbog materijalnog.¹³ Uvođenje stečaja ima dva osnovna cilja. Prvi cilj je zaštita interesa poverilaca unovčenjem imovine dužnika i podelom prikupljenih sredstava poveriocima. Drugi cilj je da se iz privrednog prometa ukloni privredni subjekat koji nije u mogućnosti da svoju delatnost obavlja na prihvatljiv način.¹⁴

Zakonski okviri kojima se reguliše stečaj

Blanketni karakter krivičnog dela prouzrokovanje stečaja koji se odnosi na njegovu posledicu upućuje na primenu normi sadržanih u drugim propisima radi dopune krivičnopravne norme. Kada su u pitanju pravna lica uslove za pokretanje i način sprovođenja stečajnog postupka, koji je uslov za postojanje ovog krivičnog dela, reguliše se Zakonom o stečaju.¹⁵ Ovim Zakonom se ne reguliše stečajni postupak preduzetnika (jer nije pravno lice) ni banaka i osiguravajućih društava jer se on reguliše drugim propisom. U odnosu na javna preduzeća njegova primena je ograničena u slučajevima postojanja zakonske smetnje koje postoje onda kada je osnivač Republika Srbija i ako se finansira iz budžeta.

Zakon o stečaju koji je u primeni donete je 2009-te godine, ali je već nekoliko puta menjan i dopunjavan. Po njemu stečaj se može odvijati

---

¹² Čolović, V., (2010) Stečajno pravo, Banja Luka, Panevropski univerzitet Apeiron, str. 12; Dukić-Mijatović, M. (2013). Pravni položaj poverilaca obezbeđenih potraživanja u finansijskom restrukturiranju i stečaju. *Pravo - teorija i praksa*, 30 (1-3), str. 1-13.

¹³ Radović, V., op. cit. str. 43.

¹⁴ Jovanović-Zattila, M., op. cit. str. 49.

¹⁵ Zakon o stečaju, *Službeni glasnik RS*, br. 104/09, 99/11 - dr. zakon, 71/12 - odluka US, 83/14, 113/17 i 44/18.

bankrotstvom i reorganizacijom. Bankrotstvo podrazumeva namirenje poverilaca iz celokupne imovine stečajnog dužnika odnosno prodaja stečajnog dužnika. Reorganizacija podrazumeva očuvanje njihovog poslovanja namirenjem poverilaca po planu reorganizacije.¹⁶ Novina koju unosi ovaj Zakon je mogućnost kompenzacije, a kao jedno od načela stečajnog postupka navodi se načelo imperativnosti i prekluzivnosti po kome je ovaj zakon *lex specialis* u odnosu na ostale propise.¹⁷

Kod banaka i osiguravajućih društava stečajni postupak se sprovodi primenom normi koje su sadržane u Zakonu o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje.¹⁸ Postupak stečaja nad bankama i osiguravajućim društvima se sprovodi kad im NBS oduzme dozvolu za rad rešenjem koje dostavlja sudu. U stečajnom postupku nad bankom i osiguravajućim društvom nije dozvoljena prodaja stečajnog dužnika kao pravnog lica a potraživanja poverilaca se isplaćuju po utvrđenim isplatnim redovima.

Za otvaranje stečajnog postupka značajni su i drugi propisi opšteg karaktera kao što su Zakon o Agenciji za licenciranje stečajnih upravnika¹⁹; Uredba o sadržini, načinu upisa i vođenju registra stečajnih masa²⁰; Pravilnik o utvrđivanju nacionalnih standarda za upravljanje stečajnom masom²¹; Pravilnik o načinu sprovođenja reorganizacije po unapred pripremljenim planom reorganizacije i sadržini unapred pripremljenog plana reorganizacije²² i sadržini tog plana i slično.

U cilju unifikacije pravila u oblasti stečaja krajem prošlog veka doneta je Evropska konvencija o međunarodnim aspektima stečaja ili takozvana Istambulska konvencija koja daje definiciju stečajnog postupka kao načina generalnog izvršenja nad imovinom stečajnog dužnika. Priznavanjem teorije pluraliteta stečaja Konvencija dozvoljava otvaranje više sekundarnih stečaja uz poštovanje jednog primarnog. Stečaj otvoren na teritoriji zemlje koja nije popisnica ove Konvencije je običan stečaj.

¹⁶ Milosavljević, A., op. cit. str. 39.

¹⁷ Vidi: Vučković, V., (2014). Prouzrokovanje lažnog stečaja. *Pravo - teorija i praksa*, 31 (4-6), str. 54-67.

¹⁸ Zakon o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje, *Službeni glasnik RS*, br. 14/15.

¹⁹ Zakon o Agenciji za licenciranje stečajnih upravnika, *Službeni glasnik RS*, br. 84/04, 104/09 i 89/15.

²⁰ Uredba o sadržini, načinu upisa i vođenju registra stečajnih masa, *Službeni glasnik RS*, br. 4/10.

²¹ Pravilnik o utvrđivanju nacionalnih standarda za upravljanje stečajnom masom, *Službeni glasnik RS*, br. 62/18.

²² Pravilnik o načinu sprovođenja reorganizacije po unapred pripremljenim planom reorganizacije i sadržini unapred pripremljenog plana reorganizacije, *Službeni glasnik RS*, br. 57/18.

Zemlje članice EU su 2000-te godine donele regulativu o stečajnim postupcima koje predstavlja osnov za unifikaciju pravila kojima se reguliše stečaj. Njen osnovni cilj je da se strana stečajna odukla primenjuje bez ograničenja osim u slučajevima kada je u suprotnosti sa pravnim poretom države u kojoj se traži priznanje stečaja. Prema regulativi u stečajnom postupku se primenjuje pravo države u kojoj je otvoren stečajni postupak tj. *lex fori* što znači da je to domaće pravo.²³

Krivično delo prouzrokovanje stečaja

Funkcionisanje i razvoj jednog društva u najvećoj meri zavisi od funkcionisanja privrede. Iz tog razloga država ima poseban interes da je zaštiti. Deo zaštite je obuhvaćen krivičnopravnim normama. Krivičnopravna zaštita naročito dolazi do izražaja prilikom velikih društveno-političkih promena koje prate i promene u privredi. Privatizacija kao neodvojiv deo tranzicije je svakako jedna od njih. Procesom privatizacije vrši se transformacija društvene i državne svojine u privatnu. Ovaj proces, po pravilu, prate razni oblici kriminalnog delovanja među kojima je obezvređivanje društvenog kapitala radi lakšeg uvećanja privatnog kapitala – jedan od najčešćih.

Prouzrokovanje stečaja je krivično delo koje je u krivično zakonodavstvo prvenstveno uvedeno sa ciljem zaštite interesa poverilaca ali i nekih drugih zainteresovanih lica. Objekat njegove krivičnopravne zaštite je pravilno poslovanje preduzeća. Ovo krivično delo je regulisano članom 232 KZ.24 Delo čini onaj ko u subjektu privrednog poslovanja ima svojstvo pravnog lica, neracionalnim trošenjem sredstava ili njihovim otuđenjem u bescenje, prekomernim zaduživanjem, preuzimanjem nesrazmernih obaveza, lakomislenim zaključivanjem ugovora sa licima nesposobnim za plaćanje, propuštanjem blagovremenog ostvarivanja potraživanja, uništenjem ili prikrivanjem imovine ili drugim radnjama koje nisu u skladu sa savesnim poslovanjem prouzrokuje stečaj i time drugog oštetiti, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.

Radnja ovog krivičnog dela alternativno je određena i može se sastojati u različitim delatnostima činjenja i nečinjenja. To može biti neracionalno trošenje sredstava, otuđenje sredstava po cenama koje ne odgovaraju njihovoj vrednosti, prekomerno zaduživanje, preuzimanje nesrazmernih obaveza,

---

²³ Milosavljević, A., op. cit. str. 53.

²⁴ Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16, član 232.

zaključenje ugovora sa licima nesposobnim za plaćanje, propuštanje naplate dospelog potraživanja, uništenje i prikrivanje imovine. Svim navedenim radnjama umanjuje se imovina subjekta privrednog poslovanja i povećava njegova insolventnost. U slučaju prikrivanja imovine ili nekog njenog dela ona postaje nedostupna za poverioce što umanjuje mogućnost za njihovo namirenje.

Osim radnji navedenih u Zakonu radnje ovog krivičnog dela mogu biti i neki drugi postupci koji nisu u skladu sa savesnim poslovanjem a njihovim preduzimanjem može se prouzrokovati stečaj privrednog subjekta kojim je neko lice oštećeno. Za preciziranje tih postupaka neophodno je njihovo dovođenje u vezu sa posledicom krivičnog dela. Za utvrđivanje posledice odnosno, štete koja je prouzrokovanjem stečaja naneta nekom licu koriste se norme zakonskih i drugih propisa kojima se uređuje stečaj. Zbog toga je ono delo koje se odnosi na posledicu blanketnog karaktera.²⁵

Zakonski opis krivičnog dela prouzrokovanje stečaja ne govori o pokretanju stečajnog postupka već o prouzrokovanju stečaja. Međutim, imajući u vidu da se stečaj sprovodi u stečajnom postupku njegovim pokretanjem se, u stvari, prouzrokuje stečaj. Stečajni postupak se u našoj zemlji reguliše Zakonom o stečaju.²⁶ Stečajni postupak se otvara kada se utvrdi postojanje najmanje jednog stečajnog razloga. Stečajni razlozi su:²⁷

1. trajnija nesposobnost plaćanja,
2. preteća nesposobnost plaćanja,
3. prezaduženost i
4. nepostupanje po usvojenom planu reorganizacije i ako je plan reorganizacije izdejstvovan na prevaran ili nezakonit način.

Trajnija nesposobnost plaćanja postoji ako stečajni dužnik: 1) ne može da odgovori svojim novčanim obavezama u roku od 45 dana od dana dospelosti obaveze; 2) potpuno obustavi sva plaćanja u neprekidnom trajanju od 30 dana. Preteća nesposobnost plaćanja postoji ako stečajni dužnik učini verovatnim da svoje već postojeće novčane obaveze neće moći da ispunji po dospeću. Prezaduženost postoji ako je imovina stečajnog dužnika manja od njegovih obaveza. Ako je stečajni dužnik društvo lica prezaduženost ne postoji ako to društvo ima najmanje jednog ortaka, odnosno komplementara koji je fizičko lice. Nepostupanje po usvojenom planu reorganizacije postoji kada stečajni

²⁵ Stojanović, Z., (2012). Komentar krivičnog zakonika – četvrto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, Službeni glasnik, str. 694.

²⁶ Zakon o stečaju, *Službeni glasnik RS*, br. 104/09, 99/11 - dr. zakon, 71/12 - odluka US, 83/14, 113/17 i 44/18.

²⁷ Ibid., član 11.

dužnik ne postupa po planu reorganizacije ili postupa suprotno planu reorganizacije na način kojim se bitno ugrožava sprovođenje plana reorganizacije.

Svi stečajni razlozi mogu biti objektivne ili subjektivne prirode. Objektivni razlozi su opšte stanje u ekonomiji jedne zemlje a subjektivni se ispoljavaju kao posedica lične slabosti dužnika koji predstavljaju poslovne neuspehe i nesposobnosti dužnika, zaključenje štetnih ugovora, vršenje raznih prevarnih radnji.²⁸

Stečajni postupak, prema odredbama Zakona o stečaju može se sprovesti bankrotstvom ili reorganizacijom. Bankrotstvo predstavlja namirenje poverilaca iz celokupne imovine stečajnog dužnika. Reorganizacija se sprovodi ako se time obezbeđuju povoljniji uslovi za namirenje poverilaca u odnosu na bankrotstvo. Ona se sprovodi po unapred pripremljenom planu za reorganizaciju i to redefinisanjem dužničko-poverilačkih odnosa, statusnim promenama dužnika ili na neki drugi način predviđenim planom reorganizacije. Bankrotstvo i reorganizacija privrednog subjekta koji se nalazi u finansijskim teškoćama sprovodi se nad njim kada nije sposoban za plaćanje tj. kada je insolventan. Insolventnost predstavlja trajnu nemogućnost ispunjenja dospelih obaveza. Insolventnost treba razlikovati od kratkotrajnih i prolaznih zastoja u plaćanju.²⁹

S obzirom da je radnja ovog krivičnog dela veoma kompleksna odnosno da nije dovoljno da dođe do stečaja već i da neko njime bude oštećen postavlja se pitanje šta to znači u slučaju bankrotstva, a šta u slučaju reorganizacije. Kada je bankrotstvo u pitanju ono gotovo uvek znači da je stečajem privrednog subjekta neko lice oštećeno. Međutim, kod reorganizacije to ne mora biti slučaj jer planom reorganizacije mogu biti predviđene brojne mere (na primer redefinisanje dužničko-poverilačkog odnosa). Tada je neophodno u svakom konkretnom slučaju ispitati da li je reorganizacijom stečajnog dužnika neko lice oštećeno.³⁰ Bitno obeležje krivičnog dela osim radnje izvršenja predstavljaju i posledica, svojstvo izvršioca i oblik krivice. Posledica ovog krivičnog dela je određena Zakonom. Ona se sastoji u prouzrokovanju stečaja subjekta privrednog poslovanja kojim je neko lice oštećeno. Do pokretanja stečajnog postupka može doći preduzimanjem jedne ili više radnji izvršenja ovog krivičnog dela. Između tih radnji i prouzrokovanja stečaja mora postojati kauzalna veza. Stečaj se smatra prouzrokovanim kada je pravosnažnom

---

²⁸ Milosavljević, A., op. cit. str. 53.

²⁹ Stojanović, Z., Perić, O., (2002). Krivično pravo – posebni deo, Beograd, Službeni glasnik, str. 234.

³⁰ Stojanović, Z., op. cit, str. 395.

sudskom odlukom otvoren stečajni postupak.³¹ Što znači da se ovo krivično delo smatra svršenim u momentu započinjanja stečajnog postupka.³² Može se desiti da ovo krivično delo bude svršeno čak i kada ne dođe do pokretanja stečajnog postupka. To su slučajevi kada je stečajna masa neznatna odnosno, kada je imovina stečajnog dužnika tolika da se iz nje ne mogu izmiriti ni troškovi postupka. U tom slučaju stečajno veće donosi odluku o nepokretanju stečajnog postupka.

Najnovijim izmenama i dopunama Krivičnog zakonika kod krivičnog dela prouzrokovanje stečaja proširen je krug mogućih izvršilaca. Naime, u ranijem zakonskom opisu ovog krivičnog dela učinilac je mogao biti odgovorno lice u subjektu privrednog poslovanja koje ima svojstvo pravnog lica. Novim rešenjem propisano je da to može biti svako „ko u subjektu privrednog poslovanja koje ima svojstvo pravnog lica.“³³ To znači da bi izvršilac moglo biti bilo koje lice koje bi preduzetim radnjama prouzrokovalo stečaj privrednog subjekta. Ali imajući u vidu zakonom precizirane radnje izvršenja to svakako može biti samo ono lice koje ima ovlašćenja ili vrši određene poslove upravljanja ili nadzora ili druge poslove iz delatnosti pravnog lica, a to bi mogao biti vlasnik ili suvlasnik privrednog subjekta bez obzira na visinu vlasničkog udela u koliko vrši ove poslove.

Što se oblika krivice tiče za postojanje ovog krivičnog dela neophodan je umišljaj odnosno da kod izvršioca postoji namera da radnjama propisanih zakonom prouzrokuje stečaj. Umišljajem mora biti obuhvaćena i posledica tj. prouzrokovanje stečaja kojim će se neko lice oštetiti. Nehatni oblik izvršenja ovog krivičnog dela koji je u ranijim rešenjima postojao najnovijim izmenama i dopunama iz 2016-te godine je dekriminalizovan. To znači da ovo krivično delo neće postojati u koliko kod izvršioca postoji nehat u odnosu na posledicu. Isti je slučaj i kada postoji nehat u odnosu na neku radnju izvršenja (na primer nehatno uništenje imovine, lakomisleno zaključivanje ugovora i slično).

S obzirom da je za postojanje ovog krivičnog dela neophodan umišljaj kako u odnosu na radnju, tako i u odnosu na posledicu, njegovim izvršenjem može biti ostvareno i biće nekog drugog krivičnog dela, naročito onih koruptivnog karaktera kao i krivičnih dela iz grupe kojima se štiti imovina. U

³¹ Mrvić-Petović, N., (2016). Krivično pravo – posebni deo, Beograd, Pravni fakultet univerziteta Union, str. 237.

³² Čejović, B., Kulić, M., (2014). Krivično pravo, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, str. 472.

³³ Krivični zakonik, *Službeni glasnik* RS, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16, član 232.

tim slučajevima se postavlja pitanje postojanja idealnog sticaja. Ukoliko su radnje tih krivičnih dela obuhvaćene bićem ovog krivičnog dela sticaja neće biti.³⁴

Zaključak

Vršenjem krivičnih dela u privredi destabilizuje se čitavo društvo zbog toga je ono naročito zainteresovano za njenu zaštitu kako merama preventivnog tako i merama represivnog karaktera među kojima krivičnopravne mere zauzimaju značajno mesto. U tom cilju je neophodna konstantna delatnost u proučavanju i spoznaji fenomenologije i etiologije ovog oblika kriminalnog delovanja kao načina reakcije društva u pravcu njegovog efikasnog suzbijanja. Veliki deo krivičnih dela protiv privrede povezan je sa ekonomskim motivom koji u vreme transformacije svojinskih odnosa dolazi do izražaja naročito u ekonomski slabo razvijenim područjima. Iz tog razloga su krivična dela u privredi veoma usko povezana sa korupcijom i drugim oblicima kriminalnog delovanja među kojima je organizovani kriminalitet najopasniji.

Obezvređivanje društvenog i državnog kapitala radi njegove transformacije u privatno vlasništvo, zbog masovnosti i štetnosti za društvo i za građane, svakako je jedan od čestih oblika kriminalnih radnji. Iako se u zakonskim opisima krivičnih dela kojima se štiti privredni sistem kao izvršioci označavaju bilo koja lica činjenica je da takve radnje mogu izvršiti samo ona lica koja se nalaze na pozicijama koje im takve postupke i omogućavaju.

Prouzrokovanje stečaja kao jedno od opštih krivičnih dela protiv privrede može se izvršiti u bilo kojoj delatnosti. Njime se osim kolektivne zaštite poverilaca čiji su interesi stečajem privrednog subjekta najviše ugroženi, štite i prava drugih zainteresovanih lica, naročito zaposlenih u tom privrednom subjektu. Blanketni karakter ovog krivičnog dela upućuje na dopunu krivičnopravne norme normama kojima se reguliše stečaj. Prema normama sadržanih u Zakonu o stečaju se osim bankrotstvom stečaj može sprovesti i reorganizacijom stečajnog dužnika merama sadržanih u unapred pripremljenom planu reorganizacije. Te mere se sastoje u sporovođenju raznih aktivnosti kojima se može očuvati delatnost stečajnog dužnika a istovremeno zaštititi interesi poverilaca i drugih zainteresovanih lica.

Kod ovog krivičnog dela, umišljaj izvršioca treba da obuhvati kako radnju izvršenja tako i posledicu izvršene radnje, što upućuje na nameru izvršioca

---

³⁴ Priručnik za suzbijanje privrednog kriminaliteta i korupcije, Ministarstvo pravde i misija OEBS u Srbiji, (10.12.1018), Preuzeto sa: <https://www.osce.org/sr/mission-to-serbia/372551>

da preduzetom radnjom prouzrokuje određenu posledicu. Nehatni oblik izvršenja iako je u ranijim rešenjima postojao, najnovijim izmenama je dekriminalizovan što praktično znači da samo lice koje je svesno preduzelo određene radnje sa namerom da njima oštetiti neko drugo lice, može biti odgovorno za ovo krivično delo.

Dragojlovic Joko, LL.D

Assistant professor, The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, The University of Business Academy in Novi Sad

Milosevic Isidora

The teacher of skills, Higher School of Professional Business Studies in Novi Sad

Stamenkovic Goran, LL.M

CRIMINAL ACT OF CAUSING BANKRUPTCY - SPECIFIC CHARACTERISTICS AND FEATURES

A b s t r a c t

Economy, as the total of production, exchange, distribution and consumption, is a basis for functioning of every society. For this reason, the state is particularly interested in its smooth functioning by providing protection. The criminal law protection is just one aspect of that protection. The criminal offenses against economy are heterogeneous, since the relationships in which economic subjects enter by doing their activities are numerous and diverse. In this sense, their common characteristics cannot be discussed. However, since the totality of these relationships makes the economic system, it represents their common protection object. Due to the content diversity, the crimes of this group can be divided into subgroups, and one of these divisions could refer to general and special crimes against eco-

onomy. General criminal offenses can be committed in every branch of economy, and the special ones in certain branches. The criminal offense of causing bankruptcy belongs to a group of general criminal offenses against economy. Accordingly, the authors will point out the specific characteristics and basic features of the criminal act of causing bankruptcy.

Keywords: *bankruptcy, economic system, transition, privatization, causing of bankruptcy.*

Literatura:

1. Čejović, B., Kulić, M., (2014) Krivično pravo, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu
2. Čolović, V., (2010) Stečajno pravo, Banja Luka, Panevropski univerzitet Apeiron
3. Čolović, V., Milijević, N., (2010). Stečajni postupak, Banja Luka, Panevropski univerzitet Apeiron
4. Dukić-Mijatović, M. (2013). Pravni položaj poverilaca obezbeđenih potraživanja u finansijskom restrukturiranju i stečaju. *Pravo - teorija i praksa*, 30 (1-3), str. 1-13
5. Jovanović-Zattila, M., (2003). Poverioci u stečaju – doktorska disertacija, Beograd, Pravni fakultet
6. Kozar, V., (2014). Komentar zakona o stečaju sa novelama iz 2014. godine i sudskom praksom, Beograd, Poslovni biro doo.
7. Kozar, V., Dukić-Mijatović, M. (2015). Konsolidovani stečaj povezanih lica. *Pravo - teorija i praksa*, 32 (7-9), str. 1-9
8. Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16
9. Milosavljević, A., (2016). Imovinsko-pravne posledice pokretanja stečajnog postupka u domaćem i uporednom pravu – doktorska disertacija, Novi Sad, Univerzitet Edukons
10. Mrvić-Petović, N., (2016). Krivično pravo – posebni deo, Beograd, Pravni fakultet univerziteta Union
11. Pravilnik o utvrđivanju nacionalnih standarda za upravljanje stečajnom masom, *Službeni glasnik RS*, br. 62/18
12. Pravilnik o načinu sprovođenja reorganizacije po unapred pripremljenim planom reorganizacije i sadržini unapred pripremljenog plana reorganizacije, *Službeni glasnik RS*, br. 57/18

13. Priručnik za suzbijanje privrednog kriminaliteta i korupcije, Ministarstvo pravde i misija OEBS u Srbiji, (10.12.1018), Preuzeto sa: <https://www.osce.org/sr/mission-to-serbia/372551>
14. Radović, V., (2017). Stečajno pravo – knjiga prva, Beograd, Pravni fakultet
15. Slijepčević, B., D., (2014). Pojam i pravne pretpostavke stečaja U: Dragiša B. Slijepčević, (urednik) Primena pojedinih instituta stečaja – zbornik radova, Beograd, Glosarijum, str. 7-35
16. Stojanović, Z., (2012) Komentar krivičnog zakonika – četvrto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, Službeni glasnik
17. Stojanović, Z., Perić, O., (2002). Krivično pravo – posebni deo, Beograd, Službeni glasnik
18. Uredba o sadržini, načinu upisa i vođenju registra stečajnih masa, *Službeni glasnik RS*, br. 4/10
19. Vučković, V. (2014). Prouzrokovanje lažnog stečaja. *Pravo - teorija i praksa*, 31 (4-6), str. 54-67
20. Zakon o Agenciji za licenciranje stečajnih upravnika, *Službeni glasnik RS*, br. 84/04, 104/09 i 89/15
21. Zakon o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje, *Službeni glasnik RS*, br. 14/15
22. Zakon o stečaju, *Službeni glasnik RS*, br. 104/09, 99/11 - dr. zakon, 71/12 - odluka US, 83/14, 113/17 i 44/18

INTESTANSKO (ZAKONSKO) NASLEĐIVANJE PREMA ZAKONU XII TABLICA

REZIME: Tekst Zakona XII tablica donet je 451. i 450. g. p.n.e. Originalne bronzane tablice nisu sačuvane kroz Rimsku istoriju. Na osnovu citata brojnih autora može se sa pouzdanošću utvrditi njihov potpuni sadržaj. Treba imati u vidu, kod iznete tvrdnje, u vezi sa njihovom verodostojnošću, da su ih učenici pravници morali znati napamet da citiraju, a kasnije pravници su svoj pravnički autoritet gradili na njihovom citiranju. Zakon XII tablica je osnov *ius civile*-a. Rimljani su duboko kroz istoriju poštovali Zakon XII tablica i smatrali da se njegove odredbene ne mogu ni zakonom ukinuti, pa su praktično novonastalim društvenim odnosima prilagođavali pravne propise, uz poštovanje tradicije vezane za Zakon XII tablica.

Ključne reči: Zakon XII tablica, običajno pravo, Gajeve institucije, *suus heres*, *sui heredes*, *odgatus praximus*.

Uvod

Postoji poznata mudrost i izreka: „Jedno je čitati o vrednostima Betovenove muzike, drugo je slušati samu tu muziku.“

Naučni razlozi za proučavanje rimskog prava svode se, pre svega na potrebu upoznavanja zakona društvenog razvoja i njihovog odraza u promenama koje je pravo doživljavalo kao društvenu nadogradnju.¹

Svaki udžbenik rimskog prava je interpretacija pravnog sistema Rimljana i prikaz njegove evolucije. Da bi se videlo šta je to što Rimljane čini narodom koji je „dao lekcije iz prava svim narodima sveta“² u čemu je tajna njegove

---

* Doc. dr, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, e-mail:kovacevicdanijela74@gmail.com

¹ Maksimović, S., Despotović, D., (2017). Ugovor o kupoprodaji u Rimskom pravu, *Pravo-teorija i praksa*, (7-9), str. 62-71.

² Puhan, I., (1948). Osnov Rimskog prava, Beograd, str. 24.

aktuelnosti posle toliko vekova, zašto je to „najsavršenije zdanje pravne dijalektike“³, potrebno je upoznati se sa samom suštinom ovog zakona odnosno sa izvorima *iuscivile*-a.

Imajući u vidu da originalni tekst Zakona XII tablica nije sačuvan smatramo da je Girard u *Fontes iuris romani* omogućio ispravnu sliku o rimskom pravu i o tome kako je izgledao Zakon XII tablica.⁴

Zakon XII tablica nastao je u vreme posle proterivanja etrurskih kraljeva i uspostavljanja republike, kada je Rim, uprkos unutrašnjim sukobima između patrijaca i plebejaca, ušao u seriju ratova koji će ga učiniti gospodarom Italije, a potom i gospodarom Sredozemlja.

Zakon XII tablica nastao je tako što je komisija od deset članova (*decemviri legibus scribendis*), sačinjena od patricija, a potom i drugih u kojoj su polovinu (pet) sačinjavali plebejci, doneli propise koji su posle svrgavanja sa vlasti decemvira izloženi na forumu, na dvanaest bronzanih tablica.⁵

Napomenuli smo da bronzane ploče (natpisi) nisu preživeli Rimsku imperiju ali sačuvano je dosta izvora, na osnovu kojih se može utvrditi njihova verodostojnost. Verovatno najistaknutije mesto, među stvaraocima koji su pokušali rekonstruisati tekst Zakona XII tablica, pripada R. Schoellu (*Legis duodecim tabularum reliquial*, 1866) od koga su mnogi autori preuzeli tekst.⁶ Smatra se da je pravi prevod Zakona XII tablica za pravno područje bivše Jugoslavije uradio Ivo Puhani u delu „Kurs latinskog jezika“ (Beograd, 1948), a odatle ga je doslovno preuzeo Stojan Jasić u delu: „Zakoni starog i srednjeg vijeka“, (Beograd, 1968).

Proučavanjem teksta pomenutog zakona uočavaju se neke dileme, kao npr. da li su odredbe u okviru jedne tablice numerisane ili nisu, kao i jesu li brojevi oznaka članova iz određenog poglavlja ili nisu, kao što je u drugoj tablici Zakona XII tablica (II tabula XII lep(is)), možda je omaškom ispušten broj X ali smatramo da time ne treba šire da se bavimo u ovom radu. Naime, prihvaćemo široku primenu i izučavanje tablica koje se svode na *leges* zato što je to uobičajeno.

Mora se napomenuti da je kod napred pomenutih autora tekst Zakona XII tablica imao zakonske odredbe (npr. *si in jus vocat*, itd.), a negde ima izgled prepričavanja zakona (npr. *lede XII tabularum catum est...*).⁷

³ Janbert, L'enseignement actuel du droit romain en France, Revue intern. Des droit de L'Antiquite, 1964, XI, str.374: cit.prema: Danilović, J., (1987). Tekstovi iz Rimskog prava, Beograd, str. 27.

⁴ Puhani, I., op. cit., str. 24.

⁵ Danilović, J., Stanojević, O., (1981). Tekstovi Rimskog prava, Beograd, str. 12.

⁶ Girard, (1924). Droit romain, VII izdanje, Pariz, str. 6.

⁷ Ibid.

Inače, zakon je donet 451 i 450 g. p.n.e. i čini kodifikaciju običajnog prava *gensa* i plemena koji su osnovali Rimsku državu.

Zakon XII tablica čini osnovu *Ius civile*-a.

Dajući prikaz Zakona XII tablica napominjemo:

- Zakon je nastao na osnovu kućne privrede,
- kroz odredbe o nasleđivanju i neke druge odredbe (koje ćemo kasnije prezentovati), može se odrediti sa velikom pouzdanošću mentalitet tog naroda odnosno društvenih odnosa,
- postoji malo odredbi koje regulišu razmenu roba,
- uočavaju se teške sankcije prema dužnicima, a naročito prema nesavesnim dužnicima (smrt, ropstvo...),
- naročito je naglašena zakonitost postupka kroz strogi formalizam u postupku,
- uočavaju se značaj običajnog prava, naročito kroz odredbe koje ukazuju na vezanost za religiju,
- najviše odredbi zakona uređuju sudski postupak i sankcije za delikte,
- u zakonu su sadržane odredbe o porodičnim odnosima, naslednom pravu (ustanovljava se pravo na sastavljanje testamenta), a manje o obligacionim odnosima,
- svojinski odnosi su značajno uređeni ovim zakonom i
- pomenuti Zakon sadrži i odredbe koje se odnose na javno pravo i religiju.

Zakon XII tablica bio je osnov rimskog prava i kasnijim utvrđivanjem i kodifikacijom rimskog prava, pomenuti zakon je ostao kao značajni izvorni propis koji su učenici pravnici znali napamet i koristeći i citirajući odredbe tog zakona pokazivali su svoju stručnost.

Ponovo napominjemo da originalni tekst zakona XII tablica nije sačuvan ali se sa velikom pouzdanošću (ranije smo to više pojasnili), može utvrditi njihova autentičnost i najpoznatiji teoretičari saglasni su oko toga.

Opređeljujući se za prihvatanje stanovišta *ne leges* vezano za deobu tablica pomogle su nam i Gajeve institucije, tj. prvi sačuvan udžbenik prava u istoriji. Gajev udžbenik je korišćen kao osnov udžbenika Justinijanove institucije, koju čini deo Justinijanove kodifikacije.

Naime, Justinijan je formirao posebnu komisiju za izradu Kodifikacije prava i pisanje institucije (u formi udžbenika), u sastavu:⁸ Tribonijan, pred-

---

⁸ Stanojević, O., (1976). *Gaius noster* (prilog istoriji rimske pravne nauke), Beograd, Institut za pravnu istoriju i centar za dokumentaciju i publikaciju Pravnog fakulteta, str. 9.

sednik pravnog saveta, Teofil, prof. iz Konstantinopolja, Dorotej, prof. iz Bejruta. Pomenuta komisija je priznala da je kod sačinjavanja „Justinijanove kodifikacije“, u najvećoj meri korišćen Gajev udžbenik.

Gajevе institucije su podeljene u četiri knjige i to je prvi put u istoriji da je pravo izloženo po šemi. To je tzv. sistem triparticije, po kome se kako sam Gaj kaže: „sve pravo kojim se služimo odnosi se ili na lice ili na stvari ili na tužbe (*omne ius quod utimur vel ad hersonas pertinet vel ad res vel ad actiones*).”⁹

O piscu ovog udžbenika malo se zna, a verovatno je bio profesor prava, bez prava da daje zvanična mišljenja (*ius publice respondendi*).¹⁰ Gaj je živeo između 110-182 g. n.e., a institucije su nastale oko 161 god. verovatno kao skice sa predavanja ili zabeleške („skripte“) sa predavanja. Za vreme njegovog života nisu sačuvani podaci o njegovom priznanju kao stručnog autoriteta, jer je poznat samo jedan njegov citat.¹¹

Tek tri veka kasnije zakon o citiranju ubraja Gaja u „Senat mrtvih“, tako da on postaje najveći autoritet uz Pomponija, Ulpijana, Paula i Modestina.¹² Kasnije Gaj dobija još veća priznanja, jer u vreme Justinijana po broju korišćenih fragmenata za Digeste, postaje jedan od nekoliko najcitiranijih stručnih autoriteta.

Rukopis Gajevih institucija otkriven je 1816. god.¹³ kaptolskoj biblioteci, u Veroni, kada je uz neki religijski spis pronađen Gajev udžbenik. Ovaj značajni pravni udžbenik i može se reći slobodnim jezikom, pravni spomenik, preveden je na srpski jezik.¹⁴

Zakon XII tablica u tabuli V, pf3, uređuje:

- „Kako (paterfamilijas) odredi o svojoj imovini i o tutorstvu, neka to bude zakon. Ako neko umre bez testamenta i nema svog naslednika (*suus heres*), neka najbliži agnat dobije zaostavštinu. Ako nema agnata, neka zaostavštinu dobije gentil.“
- Istom tablicom pod 6, utvrđeno je: „Kojima testamentom nije određen tutor, prema zakonu XII tablica, agnati će biti tutori“.
- Tablicom V propisano je: „7a. Ako je neko lud, agnati i gentili neka upravljaju njm i njegovom imovinom.“

⁹ Ibid., str. 14.

¹⁰ Danilović, J., Stanojević, O., (1987). Tekstovi iz Rimskog prava, Beograd, str. 45.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Stanojević, O., (1987). Gajevе institucije, Beograd, Nolit.

- 7b. Zakon XII t. zabranjuje rasipnicima da upravljaju svojom imovinom.
- 7c. Zakon XII t. naređuje da rasipnici, kojima je zabranjeno rukovanje imovinom, budu pod starateljstvom agnata.“
- Istom tablicom „8a. Zaostavština oslobođenika – rimskog građanina po Zakonu XII tablica pripada patronu.
- 8b. Onoj porodici iz koje je oslobođen i pripada njegova imovina.”

Interesantno je citirati i odredbu pod 9 „Potraživanja se prema Zakonu XII tablica dele na naslednike srazmerno naslednim delovima. Dugovi koji te re te zaostavštinu po Zakonu XII t. dele se na naslednike srazmerno njihovim naslednim delovima“ koji reguliše teret zaostavštine.”

Slobodnijim tumačenjem predhodno citiranih zakonskih tekstova, može se reći, da su prema zakonu XII tablica postojala tri zakonska nasledna reda: *sui heredes*, *adgantus proximus*, *gentiles*.

Takođe se iz pomenutog teksta, uočava sloboda raspolaganja imovinom od strane ostavioca, posle smrti.

Paterfamilijas – starešina porodice imao je potpunu slobodu raspolaganja imovinom posle smrti, putem testamenta. Ukoliko testament nije sačinjen a ostavilac nema naslednike (*suus heres*), onda se shodno Zakonu XII tablica, imovina ostavioca raspodeljuje na sledeće načine:

1. *sui heredes* – znači da najbliži agnat (potomak-srodnik) dobija zaostavštinu, a ako nema ni agnata, onda zaostavštinu nasleđuje gentil. Po pravilu ostavioca, shodno zakonu, naslednici su lica koja se nalaze pod vlašću porodičnog starešine (sinovi, rođeni ili usvojeni, a pod određenim uslovima i kćeri). Znači, nasleđe pripada naslednicima koji nisu emancipovani, jer u slučaju raskidanja imovinske zajednice, raskidaju se agnatske veze sa biološkom – prirodnom porodicom. Unuci mogu naslediti imovinu ostavioca, po pravu predstavljanja, samo ako je otac preminuo ili emancipovan. Pomenuto pravo predstavljanja (reprezentacije) podrazumeva ostvarivanje prava umesto pretka, u obimu koliko bi njegovom pravnom predhodniku pripadalo, da je živ. Sama reč, *sui heredes* podrazumeva „svoji naslednici”.¹⁵ To znači da su *sui heredes* deca koja se u momentu smrti ostavioca nalaze pod njegovom *patria potestas* („vlašću tj. svi ostaviočevi direktni potomci (rođeni ili usvojeni). Unuk, unuka i praunuci ubrajaju se u *sui heredes*, ako je lice od koga potiču prestalo da budu pod

---

¹⁵ Ibid., str. 75.

vlašću roditelja (usled smrti ili emancipacije). Tako da sin u momentu smrti *dekujusa* (ostavioca), ako je bio pod njegovom vlašću, unuk od tog sina ne može biti *suus heres*. Ovo pravilo važi i za ostale stepene srodstva, tj. primenjuje se i na druge stepene potomaka. Supruga *dekujusa* koja se nalazi pod *manusom* (supružnička vlast), njegov je *suus heres*, jer ima u pravu položaj kćeri, a takođe i snaha koja je bila pod *manusom* sina ima položaj unuke, itd. Navedeni primeri za snahe važe u slučaju da je sin u momentu smrti *dekujusa* bio pod njegovom *patria potestas*, itd. Položaj *sui heredes* imaju i nerođena deca posmrčad, koja bi da su rođena za života roditelja bila pod njegovom vlašću. Ovo je najbolji primer očuvanja interesa nerođenog deteta („smatra se kao da je rođeno“), što i savremeno pravo koristi. Takođe je savremeno pravo preuzelo i nasleđivanje po liniji tako da naslednici iz trećeg naslednog reda nasleđuju pripadajući nasledni deo svog pretka iz drugog naslednog reda.

2. *Adgantus proximus* – predstavlja najbližeg srodnika iz drugog naslednog reda. To podrazumeva nasleđivanje od strane brata (i sestre) koji su i sa njim živeli u zajedničkom domaćinstvu. Ukoliko je bilo više takvih srodnika, oni dele imovinu srazmerno („po glavi“), bez primene prava predstavljanja (reprezentacije). Agnatima se nazivaju srodnici koje priznaje *ius civile*, a to je srodstvo koje vezuje lica po muškoj liniji. Braća od istog oca su agnati (istokrvni – *consanguinei*).¹⁶ Stric je agnat bratancu i obrnuto, a istim metodom može se ići u dalje stepene agnatskog srodstva. Shodno Zakonu XII tablica, za naslednika se poziva agnat iz najbližeg stepena srodstva, tj. ako je dekujus umro bez testamenta. U slučaju da agnat kao naslednik ne prihvati nasleđe ili umre, naslednici ne mogu kao sukcesori dobiti nasledstvo.¹⁷
3. *Gentilis* – čine predstavnici roda iz trećeg naslednog reda, a to su po pravilu oni koji nose zajedničko ime roda.¹⁸ Teško je objasniti napred navedenu pravnu situaciju, kada više srodnika (može biti više desetina), deli zaostavštinu. Verovatno su se u takvim situacijama primenjivala običajna pravila, a praktično retke su situacije kada

¹⁶ Ibid. str. 75.

¹⁷ Napomena: deo Gajevih institucija koji obrađuje ovo pitanje nije se mogao dešifrovati jer je uništen, pa ne možemo preneti šta se dešava sa imovinom, u tom slučaju.

¹⁸ Napomena: i u ovom slučaju, kao i kod predhodne fusnote stoji isto objašnjenje, tj. nedostaje 17 redova.

su ti rođaci mogli postati naslednici, imajući u vidu naslednike iz predhodna dva nasledna reda.

Sa ove vremenske distance (skoro 2000 godina), moramo odati priznanje tim tvorcima prava, koji propisase pravne norme o nasleđivanju koje i danas važe kao pravna pravila u većini zemalja.

Zbog pomenutih zakonskih određenja (Zakon XII tablica), može se konstatovati da je to pravo bilo vrlo strogo, što se vidi iz sledećeg:

- emancipovana deca, nemaju prava nasleđivanja roditelja, jer su prestala da budu *sui heredes*,
- deca koja nisu pod vlašću oca, a dato im je pravo rimskog građanina, ali imperatorovom naredbom nisu podvrgnuti vlašću svoga *pater familijasa*, ne mogu biti njegovi naslednici,
- ako agnat pretrpi *capitis deminuto*, gubljenjem statusa gubi svojstvo agnata i prava na zaostavštinu,
- ako se najbliži agnat ne prihvati nasledstva, onda sledeći agnat neće biti naslednik,
- žene koje nisu *consanguinae* (potiču od istog oca), nisu mogle biti naslednici,
- isključeni su bili krvni srodnici, po ženskoj liniji, a samo žena pod *manusom* muža imala je položaj kćeri, pa je sa svojom decom ustanovljavala odnos sestre.

Pomenuti primeri ukazuju da je takva zakonska regulativa stvarala mnoge probleme zbog čega je probleme iz oblasti nasleđivanja razrešio tkz. pretorov edikt, o kojem na ovom mestu nećemo posebno obrazlagati, jer nije predmet našeg rada.

Smatramo da smo sa ovim završili prikaz intestanskog (zakonskog) nasleđivanja, shodno Zakonu XII tablica ali ćemo ukazati na njihovo usklađivanje sa razvojem društvenih odnosa, tj. prilagođavanje pravnih normi potrebama života iz oblasti nasleđivanja. Naime, teoretičari prava tog vremena shvatili su pojam prirodnih (opštenarodno pravo – *ius gentium*) i civilnih prava, koje neki narod za sebe stvara (*ius civile*).

Građanski postupak u rimskom pravu

Ono što karakteriše narode i državne tvorevine tog vremena (otprilike pet vekova pre i posle nove ere), pa i Rimljane je samopomoć kao zaštita svojih interesa.

Slobodno se može zaključiti da je postojala evolucija samopomoći, od krvne osveta do arbitraže.

Rimska država je postepeno preuzimala građansko pravosuđe u svoje ruke, a potiskivala samopomoć.

U citiranom zakonskom tekstu, Zakonu XII tablica, postupajući po tužbi (*legis actio*), državni organ (*pretor* – sudija), imao je samo ulogu da vodi računa o zakonitosti postupka, tj. da li su stranke preduzele sve mere predviđene zakonom – propisom.¹⁹

Na stranci (tužiocu) koja je pokrenula spor, bila je obaveza da obezbedi prisustvo druge strane (tuženog), milom ili silom kao i da obezbedi dokaze makar i simbolično. Pred pretorom je vršena doslovna rekonstrukcija (rekapitulacija) spornog događaja.

Stranke su vršile međusobnu opkladu oko ishoda spora a stanka koja je pobedila u sporu dobijala je opkladu. Kroz ugovor između stranaka (*litis constetatio*), pred sudijom i svedocima završavao se prvostepeni postupak (*in iure*). Trećeg dana (po okončanju prvostepenog postupka) stranke su se sastajale pred izabranim sudijom zbog presuđenja (*apio iudicem*). Saslušavši stanke izabrani sudija je presuđivao čija je opklada bila opravdana, a time se posredno određivalo, čija je sporna stvar.

Kasnije (250. g. p.n.e.) uveden je još jedan legislativni postupak, u slučaju potraživanja novca ili stvari. U tom postupku nije bilo opklade kao ni stroge forme u postupku potraživanja, već je isto moglo biti ostvareno – utuženo, na bazi *Bona fides* – poštenja.

U postojanju spornog odnosa, kroz žalbu, pretor je određivao stankama da za 30 dana izaberu sudiju koji će spor presuditi, odnosno naložiti vraćanje stvari – novca.

Izvršenje presude ostvarivalo se kroz dva legisakciona postupka: 1.a. *per manus iniectionem* i od *per pignoris capionem*.

U prvom slučaju, poverilac je dovodio dužnika pred magistrat sa tvrdnjom i stavljenom rukom na njega da čini dbu – dug nije izvršio. Sa tim činom dužnik je gubio parničnu sposobnost, pa je samo neko treće lice moglo na

¹⁹ Jocić, L., (1996). Rimsko pravo, Niš, str. 17.

sebe preuzeti dužnikovu obavezu.²⁰ Ako se ne bi našlo treće lice poverilac je dužnika vodio u kućni pritvor i za 60 dana morao ga je voditi tri puta na pijacu kako bi se neko našao ko bi za njega platio dug. Ako se ne bi našla osoba koja bi platila za dužnika, poverilac je sa njim mogao raspolagati (ubiti, prodati u roblje ili zadržati da radi dok dug ne otplati).

U drugom slučaju, vojnik za svoju platu, prodavac žrtvene životinje i zakupac poreza, mogli su za naplatu svojih potraživanja postupkom 1.a. *per pignoris capionem*, uzeti u zalog neku dužnikovu stvar.

Pomenuti legisacioni postupak iz Zakona XII tablica ukinut je za vreme Avgusta ali je od polovine II v.n.e. primenjivan novi formularni postupak. Naziv formularni potiče od uloge formule u tom postupku. Suština ovog postupka ogledala se u tome što je pretor objavljivao određene formule (šablonne) i tužilac je na toj formuli konstruisao tužbeni zahtev. Stranke su u ovom postupku imale mogućnost da kroz raspravno načelo – slobodno iznose dokaze i argumente za svoje tvrdnje. Presudu je donosio sudija u postupku *apud iudicem* na osnovu dokaza koje su stranke podnele, a na osnovu naredbe (formule) pretora.

Izvršni postupak, bio je odvojen i poverilac dužnika nije mogao prodati ili zadržati u dužničko ropstvo, već se moglo naplatiti iz dužnikove imovine, prodajom u postupku *vendito Bonorum*.

Počevši od Avgusta pa do Justinijana Rimsko građansko pravo se razvijalo od formalnog do izuzetnog postupka, tkz. *extraordnim*.²¹ Od dvofaznog postupka, nastaje pravo i postupak koji se vodi pred jednim državnim organom, koji donosi presudu kroz prethodno obezbeđenje prisustva stranaka kao i službeno izvršenje presude. Propisima je uređen celokupni dokazni postupak, tako da je isključena samovolja sudija, tj. slobodna ocena dokaza. Za sve presude bilo je obezbeđeno pravno sredstvo žalbe višem organu.

Zaključna razmatranja

Zakonodastvo „Rimskog carstva“, slobodno se može reći da predstavlja osnov državno-pravnog uređenja čitave Evrope, a svoj uticaj ostvarilo je i na pravo država sa drugih kontinenata.

Teško je naći pravni fakultet u svetu na kojem se ne izučavaju osnove rimskog prava, kao i Zakon XII tablica (koji predstavlja osnov *ius civile*-a.

²⁰ Šarkic, S., (2017). Osnovi Rimskog prava, Beograd, str. 34.

²¹ Curzon L. B., (1996). Roman Law, London, str. 13.

Rimsko pravo, sa svojom osnovom Zakonom XII tablica „preživeo je“ vreme svog važenja.

Smatramo da u pravnoj istoriji ne postoji ni jedan propis koji se izučavao danas kao Zakon XII tablica, pa je samim tim i neraskidivi deo savremene pravne nauke.

Rimski vladari, a i građani Rima, nisu kao mnogi državnici (kraljevi, carevi i sl.), a i crkveni velikodostojnici, smatrali da je zakon dar od boga i da ga ne treba menjati. Oni su zakonodavstvo prilagođavali potrebama društva i kroz zakonske propise nisu sprečavali društveni progres – razvitak, već su pravne norme održavale društvene potrebe.

Zakon XII tablica odražava i stukturu društva Rimske imerije, jer su u stvaranju teksta zakona učestvovali i plebejci, što znači da je i u to vreme postojala klasna borba, samim tim i da kroz šira izučavanja sagledamo kulturu i društvene odnose kroz šest vekova trajanja ovog propisa, koji je samo formalno prestao da važi u vreme Avgusta. Napominjemo, Zakon XII tablica bio je osnov *ius civilea*-a i njegove odredbe su samo prilagođene novonastalim društvenim odnosima.

Kovacevic Danijela, LLD

Assistant professor, The Faculty of Law for Commerce and Judiciary, The University of Business Academy in Novi Sad

INTESTATE HEIR LAW ACCORDING TO THE LAW OF THE TWELVE TABLES

A b s t r a c t

The text of the Law of Twelve Tables was passed in 451 and 450 BC. It was displayed in the Forum, but the original bronze plates were not preserved through the Roman history. Based on the number of quotes made by many authors, their full content can be established with great certainty. Concerning claims being made about their authenticity, it should be taken

into consideration that jurists had to know them by heart and later lawyers built their legal authority on those quotes. The Law of Twelve Tables represents a basis of *ius civile*. The Romans had a great respect for the Law of Twelve Tables through the history and they stated that those regulations could not be abolished by any law, so they practically adapted legislation to new social relations while respecting the traditions connected to the Law of Twelve Tables.

Keywords: *The Law of the Twelve Tables, common law, The Institutes of Gaius, suus heres, sui heredes, odgantus praximus.*

Literatura

1. Girad, (1924). *Droit romain*, VII izdanje, Pariz
2. Danilović, J., (1987). *Tekstovi iz Rimskog prava*, Beograd
3. Danilović, J., Stanojević, O., (1981). *Tekstovi Rimskog prava*, Beograd
4. Danilović, J., Stanojević, O., (1987). *Tekstovi iz Rimskog prava*, Beograd
5. Janbert (1964). *L'enseignement actuel du droit romain en France*, *Revue intern. Des droit de L'Antiquite*
6. Jocić, L., (1996). *Rimsko pravo*, Niš
7. Maksimović S., Despotović D. (2017). Ugovor o kupoprodaji u rimskom pravu, *Pravo - teorija i praksa* 34 (7-9), str. 62-71
8. Puhan, I., (1948). *Osnovi Rimskog prava*, Beograd
9. Stanojević, O., (1976). *Gaius naster – prilog istorija pravne nauke*, Beograd
10. Stanojević, O., (1987). *Gajeve institucije*, Beograd, Nolit
11. Stojčević D., Romac A., (1980). *Dicta et regulae iuris – Latinska pravna pravila, izreke i definicije sa prevodom i objašnjenjima*, Beograd, Savremena administracija
12. Curzon L. B., (1996). *Roman Law*, London
13. Šarkić S., (2017). *Osnovi Rimskog prava*, Beograd

**NASLEĐIVANJE NAKNADE
NEMATERIJALNE I MATERIJALNE ŠTETE I
ODGOVORNOST NASLEDNIKA ZA OBAVEZE
OSTAVIOCA U SRPSKOM PRAVU –
U susret Građanskom zakoniku Republike
Srbije – Da li je rešenje predviđeno u članu 197
i 204 Zakona o obligacionim odnosima dobro?**

REZIME: U radu su izloženi problemi primene člana 197 i 204 Zakona o obligacionim odnosima, izneti su različiti stavovi u pravnoj teoriji i sudskoj praksi, kao i predložena rešenja u Prednacrtu Građanskog zakonika Republike Srbije. U radu ćemo izneti svoj stav povodom predloženih rešenja u Prednacrtu Građanskog zakonika Republike Srbije. U pravnoj teoriji i sudskoj praksi nameće se pitanje da li je rešenje predviđeno u članu 197 i 204 Zakona o obligacionim odnosima dobro. Izneti su problemi oko utvrđivanja visine nematerijalne štete, kada je deo nematerijalne štete isplaćen u vansudskom postupku, a oštećeno lice podnese tužbu radi naplate razlike nematerijalne štete sudu, sudski postupak traje nekoliko godina. Kako utvrditi pravičnu nakandu nematerijalne štete u momentu donošenja sudske presude?

Ključne reči: *nasleđivanje nematerijalne štete, neprenosivost prava, novčana renta, zastarelost, ustupanje.*

---

* Profesor, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, advokat u Loznici

** Master pravnik, advokat u Loznici, e-mail: filipovic015@gmail.com

Uvodne napomene

Žrtva saobraćajne nezgode ima pravo na novčanu naknadu nematerijalne štete kao poseban vid materijalne satisfakcije za pretrpljene fizičke bolove, za pretrpljene duševne bolove zbog umanjjenja životne aktivnosti, za naruženost i za pretrpljeni strah. „Sud će, ako nađe da okolnosti slučaja, a naročito jačina bolova i straha i njihovo trajanje to opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade materijalne štete, kao i u njenom odsustvu.”¹ Sud će prilikom odlučivanja o zahtevu za naknadu nematerijalne štete, kao i o visini njene naknade voditi računa o značaju povređenog dobra i cilju kome služi nematerijalna šteta, „ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.“

U praksi se postavilo pitanje šta znači „pravična novčana naknada“, koja je predviđena u članu 200 Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine, (u daljem tekstu ZOO), i koji se faktori u odmeravanju moraju uzeti u obzir kod utvrđivanja visine nematerijalne štete?²

Po ideji satisfakcije nemoguće je nematerijalnu (idealnu) štetu nadoknaditi u novcu, pošto su povređena lična dobra nemerljiva u novcu i stoga se između njih ne može uspostaviti odnos vrednosti. Naturalna restitucija koja ukida povredu, moguća je samo kod materijalne (imovinske) štete. Ali ona i kod povrede ličnih dobara može da povređenom pribavi satisfakciju i da zadovolji njegov povređen osećaj prava. Satisfakcija nije naknada ni kazna, već jedna činidba zadovoljenja – kako kaže Jering.

Smatramo da žrtve saobraćajne nezgode imaju pravo na „pravičnu novčanu naknadu“ za pretrpljene duševne bolove zbog umanjjenja životne aktivnosti, za naruženost, za pretrpljeni strah, za fizičke bolove, ako je to opravdano. Ako su te štete manje, žrtve saobraćajne nezgode bi imale pravo na pravičnu novčanu naknadu. Prilikom odlučivanja o nematerijalnoj odšteti, kao i o visini nematerijalne štete, mora se voditi računa „o značaju povređenog dobra.“

U članu 201, ZOO, navedena su lica koja imaju pravo na novčanu naknadu u slučaju smrti ili teškog invaliditeta nekog lica.³ Krivica štetnika se uzima u obzir kao kriterijum za redukciju utvrđene štete. Oštećeno lice koje je doprinelo da šteta nastane, ili da bude veća nego što bi inače bila, ima pravo samo

---

¹ Član 200. Zakona o obligacionim odnosima, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 - Ustavna povelja.

² Član 200, stav 2 Zakona o obligacionim odnosima.

³ Slobodan P., Stojanović, D., (1980). Komentar Zakona o obligacionim odnosima, Gornji Milanovac, Pravni fakultet Kragujevac i Kulturni centar, str. 600.

na srazmerno smanjenu naknadu. Za novčanu naknadu neimovinske štete moraju se istražiti rešenja koja su u skladu sa njenom specifičnom funkcijom: pribaviti žrtvi neko zadovoljenje, shvaćeno u najširem smislu, i tako doprineti uspostavljanju njene psihičke ravnoteže koja je narušena trpljenjem fizičkog ili nekog psihičkog bola.⁴ Sud mora voditi računa prilikom odmeravanja naknade da satisfakcija koja se daje oštećenom u obliku novčanog iznosa treba, po svom obimu, da bude adekvatna obimu štete koju je kao žrtva saobraćajne nezgode pretrpela povredom nekog od njegovih nematerijalnih dobara. Visina novčanog iznosa na ime naknade treba da bude tako utvrđena da omogućući ono zadovoljenje žrtvi saobraćajne nezgode koje će biti u stanju da joj kompenzira nematerijalno dobro koga je lišen, ali o tome da se njome ne pogoduje težnja-ma koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.

U sudskoj praksi pojavile su se mnoge dileme u vezi sa primenom člana 200 i 201 ZOO, kao što su: nasleđivanje naknade nematerijalne i materijalne štete, raznolikost u pogledu dosuđivanja naknade nematerijalne štete; kako ujednačiti sudsku praksu u pogledu dosuđivanja visine nematerijalne štete; kako i na osnovu kojih merila i kriterijuma utvrditi visinu nematerijalne štete u vreme štetnog događaja; kako i na osnovu kojih merila utvrditi koliko je manje isplaćena nematerijalna šteta oštećenom licu, a oštećeno lice nakon dve, tri, pet ili osam godina podnese tužbu tražeći da mu se isplati pravič-na novčana naknada od strane organizacije za osiguranje; kako utvrditi limit organizacije za osiguranje; kako utvrditi ukupnu štetu; kako utvrditi koliko isplaćena šteta oštećenom licu nakon dve godine od saobraćajne nezgode iznosi na dan štetnog događaja; zastarelost nematerijalne i materijalne štete; kako i na koji način utvrditi doprinos oštećenog lica u nastanku štete.

Šta se mora utvrditi u postupku utvrđivanja prava na štetu

Kada žrtva saobraćajne nezgode podnese zahtev da joj se naknadi šteta koju je pretrpela u saobraćajnoj nezgodi, organizacija za osiguranje, odnosno sud, u toku postupka mora da utvrdi: da li je motorno vozilo kojim je pričinjena šteta trećem licu bilo osigurano kod organizacije za osiguranje, ili se radi o neosiguranom (motornom vozilu), ili o nepoznatom motornom vozilu; da li postoji podeljena odgovornost, odnosno da li je i žrtva saobraćajne nezgo-de doprinela saobraćajnoj nezgodi; limit obaveze organizacije za osiguranje, koji se ceni prema ugovorenoj osiguranoj sumi: da se utvrdi ukupna šteta u jednom štetnom događaju, i to bez obzira na broj oštećenih lica; da li žrtva

⁴ Stanković, O., (1968). Novčana naknada neimovinske štete, III izdanje, Beograd, str. 177.

saobraćajne nezgode ima pravo na tuđu negu i pomoć; da li žrtva saobraćajne nezgode ima pravo na rentu; da li je žrtvi saobraćajne nezgode isplaćena šteta u vansudskom postupku i kada je ta šteta isplaćena; da li je isplaćena pravična novčana naknada žrtvi saobraćajne nezgode; na osnovu kojih merila i kriterijuma će se utvrditi da u vansudskom postupku nije isplaćena pravična novčana naknada žrtvi saobraćajne nezgode; ako je šteta isplaćena žrtvi saobraćajne nezgode u vansudskom postupku nakon dve, tri godine od saobraćajne nezgode, sud mora putem veštačenja da utvrdi koliko isplaćeni iznos štete vredi na dan štetnog događaja, kako bi utvrdio da li je isplaćena šteta bila u okviru limita.

Zauzeti stavovi u sudskoj praksi u pogledu dosuđivanja štete i limita

U sudskoj praksi, povodom obaveze organizacije za osiguranje da naknadi štetu žrtve saobraćajne, zauzeti su sledeći stavovi: 1) Obaveza zajednice osiguranja – po osnovu ugovora o osiguranju korisnika, odnosno sopstvenika motornog vozila od odgovornosti za štete pričinjene trećim licima ceni se prema ugovorenoj osiguranoj sumi. 2) Limit obaveze zajednice osiguranja utvrdiće se prema ukupnoj šteti u jednom štetnom događaju, bez obzira na broj oštećenih lica. Iznos štete prema kome se utvrđuje obim odgovornosti zajednice osiguranja obračunava se tako što se novčana šteta uzima u iznosu u kome je nastala, a nenovčana materijalna šteta i nematerijalna šteta utvrđuje se prema cenama, odnosno kriterijumima u vreme štetnog događaja. Šteta koja se nadoknađuje u stranoj valuti, obračunava se po kursu na dan štetnog događaja. Ako tako utvrđeni iznos štete ne prelazi iznos osigurane sume, zajednica osiguranja dužna je da potpuno naknadi štetu i kad visina štete prema cenama, odnosno kriterijumima u vreme donošenja sudske odluke. Ako je iznos štete utvrđen na način iz prethodnog stava veći od osigurane sume, zajednica osiguranja dužna je da naknadi deo štete prema srazmeri osigurane sume i tako utvrđenog iznosa štete. 3) Zatezne kamate i parnični troškovi dosuđuju se bez obzira na limit osiguranja. 4) Kada se u parnici po zahtevima više oštećenih iz istog štetnog događaja utvrdi da ukupna šteta prelazi osiguranu sumu, sud će svakom od tužilaca dosuditi srazmeran deo naknade, tako da zbir dosuđenih iznosa ne prelazi limit obaveze zajednice osiguranja.⁵

---

⁵ Načelni stav zauzet na Zajedničkoj sednici građanskih i građansko-privrednih odeljenja Saveznog suda, republičkih i pokrajinskih vrhovnih sudova i Vrhovog vojnog suda, održanoj 26. i 27. oktobra 1988. godine.

Ovaj stav je ostao na snazi, jer „obaveza osiguranja po osnovu ugovora o osiguranju korisnika, odnosno sopstvenika motornog vozila od odgovornosti za štetu pričinjenu trećim licima ceni se prema osiguranoj sumi“, saglasno načelnom stavu zajedničke sednice Saveznog suda, Vrhovnih sudova i Vrhovnog vojnog suda od 26. i 27. oktobra 1988. godine. Kada se radi o naknadi štete u vidu buduće rente, veštačenjem se vrši kapitalizacija i tako dobijeni kapitalizirani iznos buduće rente uračunava se kod utvrđivanja obima štete do visine osigurane sume.

Međutim, kad se radi o zahtevu oštećenog za izmenu ranije dosuđene rente zbog promenjenih okolnosti, više se ne može raspravljati o limitu osiguranja, odnosno da li je limit iscrpljen izvršenim isplatama, pošto je za kasnije izmene rente relevantno samo stanje pokrivenosti limita prilikom prvog presuđenja.⁶

Polazeći od ovih činjenica, sudovi zaključuju da su budući da je šteta utvrđena na dan njenog nastanka bila u okviru limita, slobodni da dosude naknadu štete povodom osiguranog slučaja u celokupnoj visini, bez obzira na visinu limita u vreme presuđenja.⁷ Potraživanje naknade zastareva za tri godine od kad je oštećenik doznao za štetu i za lice koje je štetu učinio u svakom slučaju ovo potraživanje zastareva za pet godina od kada je šteta nastala.⁸ Kada je šteta prouzrokovana krivičnim delom, a za krivično gonjenje je predviđen duži rok štete prema odgovornom licu zastareva kad istekne vreme određeno za zastarelost krivičnog gonjenja.⁹

Neke dileme u sudskoj praksi u pogledu dosuđivanja pravične novčane naknade

U praksi se postavilo pitanje kako utvrditi da li je organizacija za osiguranje isplatila pravičnu novčanu naknadu na osnovu člana 200 i 201 ZOO, u slučajevima kada organizacija za osiguranje isplati oštećenom nematerijalnu štetu, a oštećeno lice nakon dve, tri, pet godina, ovo potraživanje nije zastarelo zbog krivičnog postupka, a okrivljen proglašen krivim, podnese tužbu tražeći da mu organizacija za osiguranje isplati pravičnu novčanu naknadu. Kako utvrditi u

⁶ Zaključci doneti na savetovanju Saveznog suda, Vrhovnog vojnog suda, Vrhovnog suda Srbije, Vrhovnog suda Crne Gore i Višeg privrednog suda u Beogradu, održanom 24, 25 i 26. septembra 1996. godine u Subotici

⁷ Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 5992/96, od 22. juna 1997. godine.

⁸ Član 376, stav 1 i 2, Zakona o obligacionim odnosima.

⁹ Videti: Filipović, K. A., (2007). Zastarelost potraživanja naknade štete prouzrokovane krivičnim delom, *Pravni život*, (11), str. 947-957.

skladu sa zakonom koliko je stvarno tuženi manje isplatio za nematerijalnu štetu oštećenom licu u vreme isplate nematerijalne štete?

Kako sprečiti da se dvaput isplaćuje šteta u vansudskom i sudskom postupku? Kako sprečiti da sudovi po pravilu utvrđuju da je tuženi manje isplatio oštećenom licu u vansudskom postupku od pravične naknade štete za 50%, 60%, 80%, 90%, 3%, odnosno da je isplatio 3%, 0,03% od pravične novčane naknade oštećenom licu? Navešćemo nekoliko presuda kako bi se ova konstatacija potvrdila.

„Opštinski sud u Loznici doneo je presudu P.br.2027/95, od 26. decembra 1996. godine, u kojoj navodi: „Tužiocu je vansudskom presudom isplaćen iznos od 56%, dakle manje od 44% od realne i pravične naknade, što novčano iznosi 22.000.00 dinara.“

Okružni sud u Šapcu je doneo presudu Gž. 972/95, od 21. januara 1996. godine, u kojoj konstatuje: „Ovaj sud ne može da prihvati zaključak prvostepenog suda, da je navedenom isplatom tuženi osiguravajući zavod maloletnom tužiocu isplatio samo 3% od pretrpljene štete.

Prvostepeni sud je propustio da izvrši uvid u sudsku praksu, jedan broj pravosnažnih presuda iz toga doba, kako bi nesumnjivo utvrdio visinu svih vidova nematerijalne štete koji su sudovi dosuđivali oštećenim licima.“

„Opštinski sud u Loznici je doneo presudu P.br. 98/96, od 17. decembra 1996. godine, u kojoj konstatuje: „Kako je tužena tužiocu tada isplatila samo 60.000 tadašnjih dinara ili 20%, dužna je da tužiocu po ovom osnovu isplati još 80%, prema okolnostima na dan presuđenja.“

Opštinski sud u Loznici doneo je presudu P.br. 1585/89, od 10. maja 1994. godine u kojoj konstatuje: „Naime, tužilji je u mirnom postupku od strane tužene isplaćeno dana 16. avgusta 1987. godine 700.000 tadašnjih dinara, s obzirom na procenat smanjenja opšte životne aktivnosti i vidovi manifestovanja, što znači da je tužilji tada manje plaćeno 50%.“

Uvidom u mnoge presude, utvrdili smo da prilikom donošenja presude kojom se dosuđuju nematerijalna šteta oštećenom licu, sud konstatuje da tuženi mahom isplaćuje u vansudskom postupku nematerijalnu štetu oštećenim licima 50% od pravične novčane naknade. Uvidom u mnogobrojne presude nismo mogli doći do zaključka na koji način i na osnovu kojih dokumentacija sud konstatuje „što znači da je tužilji tada manje plaćeno 50%.“

Na osnovu kojih dokaza sudovi konstatuju da je tuženi manje isplatio štetu oštećenom licu u vansudskom postupku u vreme isplate za 50%, 80%, 3%?

Okružni sud u Šapcu, u svojim rešenjima Gž. 972/95, od 21. novembra 1996. i 15. juna 1994. godine, ukidajući presude, naložio je prvostepenom sudu da u ponovnom postupku izvrši uvid u jedan broj pravosnažnih presuda iz doba koja se odnose na naknadu nematerijalne štete, koje su donošene u vreme

kada je tuženi u vansudskom postupku isplatio štetu oštećenom licu. Uvidom u mnogobrojne presude utvrdili smo da sudovi konstatuju da tuženi u vansudskom postupku isplaćuju štetu oštećenom licu koja je manja od ugovorene sume i na taj način tužioci imaju pravo na naknadu štete po cenama na dan presuđenja.

Smatramo da sudovi moraju navesti dokaze na osnovu kojih su utvrdili da je tuženi manje isplatio 50%, 80%, 3% od pravične novčane naknade oštećenom licu. Presude u kojima nisu navedeni dokazi kako je sud utvrdio da je tuženi manje platio 50%, 80%, 3%, nezakonite su i donete su bez ikakvih merila i kriterijuma.

Samo uvidom u pravosnažne presude iz doba kada je tuženi isplatio štetu oštećenom licu u vansudskom postupku može se na zakonit način utvrditi da li je ili nije tuženi manje isplatio štetu oštećenom licu. Drugog načina nema.

Ovo je ozbiljan problem o kome treba zauzeti stavove, kako bi se izbeglo da sudovi donose presude bez ikakvih merila i kriterijuma, jer kako objasniti raznolikost dosuđivanja visine nematerijalne štete, odnosno da je tuženi manje isplatio 50%, 80%, 3%, a da nisu navedeni dokazi. Smatramo da iako se radi o utvrđivanju visine nematerijalne štete po slobodnoj oceni, u smislu člana 224, Zakona o parničnom postupku, sud treba da izvrši uvid u jedan broj pravosnažnih presuda iz doba kada je u vansudskom postupku izvršena isplata, a koja se odnosi na naknadu nematerijalne štete.

U više navrata predlagali smo ovaj stav višim sudovima, da bi, posle dužeg vremena sud zauzeo sledeći stav u jednoj presudi: „Međutim, po shvaćanju ovog suda, tu se prvostepeni sud nije snašao, iako se radi o utvrđivanju visine nematerijalne štete po slobodnoj oceni, u smislu člana 224, ZPP, prvostepeni sud je trebalo da izvrši uvid u jedan broj pravosnažnih presuda iz tog doba, koje se odnose na naknadu nematerijalne štete, jer samo tako se može utvrditi visina sporne štete prema merilima i kriterijumima koji su važili na dan pomenute isplate od 16. septembra 1987. godine.“¹⁰

Samo na ovaj način se može utvrditi da li je i koliko je manje isplaćena nematerijalna šteta oštećenom licu. Samo na ovaj način se može sprečiti donošenje nezakonitih presuda, a na štetu osiguravajćih organizacija. Smatramo da ima malo ljudi u ovom vremenu koji pamte koliko je sud dosuđivao pre dve, tri, pet godina, od datuma kad je izvršena isplata štete u vansudskom postupku oštećenom licu. Mišljenja smo da bi i po ovom pitanju trebalo da se zauzme načelni stav od strane Vrhovnog suda Srbije i Višeg privrednog suda u Beogradu.

Svakako je nedopustivo i nije u skladu sa zakonom da sud konstatuje kako je tužena tužiocu tada isplatila samo 60.000 tadašnjih dinara ili 20% i dužna je

¹⁰ Videti presudu Okružnog suda u Valjevu GŽ. broj 1396/98 od 21.09. 1998. godine.

da tužiocu po ovom osnovu isplati još 80% prema okolnostima na dan presuđenja, a da sud ne navede nijedan dokaz po osnovu koga je utvrdio da je tuženi manje isplatio 80% od pravične novčane naknade u vansudskom postupku. Ovo su notorne činjenice, ali šta raditi?

Kako utvrditi obim odgovornosti organizacije koja je isplatila štetu nakon štetnih događaja

U praksi se postavilo pitanje kako organizacija za osiguranje koja je u obavezi da isplati štetu oštećenom licu nakon dve ili tri godine od saobraćajne nezgode, može utvrditi koliko šteta oštećenom licu, isplaćena posle dve ili tri godine od saobraćajne nezgode, vredi na dan šetnog događaja. Smatramo da se to može utvrditi samo putem veštačenja. Sudovi moraju po službenoj dužnosti da vode računa o ovom pitanju, jer se radi o primeni zakona. Presude donete bez utvrđivanja ove činjenice su nezakonite. Ovakav stav sudova koji je zauzet u sudskoj praksi nije u skladu sa zakonom, sudovi moraju voditi računa o ovoj činjenici po službenoj dužnosti. Sud mora utvrditi koliko isplaćeni iznos u vansudskom postupku vredi na dan šetnog događaja, kako bi utvrdio da li je šteta bila u okviru limita na dan šetnog događaja, a koji je ugovoren u polisi.

Kada je u saobraćajnoj nezgodi dosuđeno više, sud da bi doneo zakonitu presudu i pravilno primenio odredbe 86 Zakona o osiguranju imovine i iz 1996. godine ugovor o obaveznom osiguranju od autoodgovornosti, mora da utvrdi ukupan obim štete na dan šetnog događaja kao i sva lica koja imaju prava na materijalnu i nematerijalnu štetu koja im je prouzrokovana na dan šetnog događaja, kako bi utvrdio da nije šteta veća od sume osuguranja koja je ugovorena polisom.

Sud mora prvo da utvrdi iznos koji je ugovoren ugovorom o osiguranju od autoodgovornosti sa osiguravajućom organizacijom. Zatim da utvrdi ukupan obim štete na dan šetnog događaja kao i sva lica koja imaju pravo na materijalnu i nematerijalnu štetu. Nakon toga će primeniti član 86 Zakona o osiguranju.

Redosled naplate štete

U članu 86, stav 2 Zakona o osiguranju imovine i lica iz 1996. godine predviđeno je, ako najniži osigurani iznos na koji se mora ugovoriti osiguranje od autoodgovornosti nije dovoljan da se naknade sve štete, prouzrokovane istim šetnim događajem, da se prvenstveno naknađuju štete na licima. Smatramo da je navedeno rešenje dobro, jer se navedenim rešenjem prvenstveno zaštićuju lica,

kako bi se otklonile štetne posledice koje oštećeno lice trpi. Ako se ne iscrpi suma osiguranja isplatom štete na licima, ali ne ostane dovoljno da se naknade štete na stvarima, smatramo da se štete na stvarima, takođe, srazmerno smanjuju. Priznavanje prioriteta prema redosledu zahteva oštećenih lica ima slabosti, a one se ogledaju u tome što se ne obezbeđuje pravičnost prema svim oštećenim licima. Takođe, lica koja po osnovu smrti bliskog srodnika imaju prvenstvo u naplati nematerijalne štete u odnosu na stvari. U praksi može se desiti da se iz sume osiguranja jednim delom pokriju štete na licima, dok bi druge, kao i materijalne štete ostale nepokrivene. U tom slučaju ako ima više oštećenih lica, njihova se prava na naknadu štete srazmerno smanjuju.

U članu 22, Zakona o obaveznom osiguranju predviđeno je: „Iznos najniže sume osiguranja na koju može biti ugovoreno osiguranje od autoodgovornosti utvrđuje Vlada, na predlog Narodne banke Srbije“. Iznos iz stava 1, ovog člana ne može biti niži od: Za štetu na licima, po jednom štetnom događaju, bez obzira na broj oštećenih lica 1.000.000 evra; Za štetu na stvarima, po jednom štetnom događaju, bez obzira na broj oštećenih lica 200.000 evra. Druge najniže sume osiguranja na koje može biti ugovoreno osiguranje definisane kriterijumima iz člana 26 za novčanu naknadu šteta na licima utvrđuje Vlada Republike Srbije na predlog Narodne banke Srbije”. Smatramo da je navedeno rešenje dobro.

Naknada štete od lica koje je prouzrokovalo štetu

U praksi se može desiti da suma osiguranja ne može da pokrije štete koje su prouzrokovane upotrebom motornog vozila trećim licima. Oštećena lica mogla bi da ostvare pravo na naknadu štete od lica koje je upotrebom motornog vozila prouzrokovalo štetu, bez obzira na iznos visine štete. Kada je oštećeno lice pretrpelo štetu od motornog vozila čiji je vlasnik društveno-pravno lice, postoji objektivna mogućnost da će oštećeno lice naplatiti štetu. Međutim, kada je oštećeno lice pretrpelo štetu od motornog vozila čiji je vlasnik fizičko lice, tada su prava oštećenih lica ugrožena. U praksi postoje primeri da oštećena lica nisu mogla da ostvare pravo na naknadu štete od lica koje je upotrebom motornog vozila prouzrokovalo štetu. Bez obzira na ovu konstataciju, smatramo da je neodrživa konstrukcija da se za isto motorno vozilo prihvati činjenica da organizacija za osiguranje naknadi štetu do sume osiguranja na osnovu ugovora o osiguranju od autoodgovornosti, a u slučaju da se iscrpi suma osiguranja, da se produži obaveza osiguravajuće organizacije kao da je motorno vozilo neosigurano, pa se sume osiguranja zbrajaju. Oštećeno lice može da traži potpunu naknadu štete direktno od oštećenika. Odgovornost štetnika je neograničena

u slučaju smrti, povrede tela, narušavanja zdravlja, uništenja ili oštećenja stvari, osim za štete na stvarima. Odgovornost osiguravača za naknadu štete prozrokovane trećim licima upotrebom motornog vozila od strane osiguranika ograničena je visinom osiguranog iznosa koji ne može biti veći od najnižeg osiguranog iznosa propisanog zakonom. U presudi sud je zauzeo sledeći stav: „Prvotuženi je upravljao vozilom čiji je vlasnik njegov otac ovde drugotuženi, a koje vozilo je u vreme kritičnog događaja bilo osigurano kod trećetuženog. Ove okolnosti nisu ni sporne među strankama, a nesumljivo su utvrđene i u toku prvostepenog postupka. Stoga, pravilan je zaključak prvostepenog suda da su tuženi solidarno u obavezi da tužilji naknade štetu shodno odredbi čl. 206, ZOO i to prvotuženi po osnovu krivice shodno članu 158 ZOO u vezi čl. 178 ZOO, a drugo i treće tuženi po osnovu objektivne odgovornosti kao vlasnik opasne stvari - automobila shodno članu 173 i 174 ZOO, a trećetuženi po osnovu ugovora o obaveznom osiguranju od autoodgovornosti, kao osiguravač vozila kojim je pričinjena šteta shodno čl. 940, ZOO“.¹¹

Vrste pokrivenih šteta

Vlasnik, odnosno korisnik motornog i priključnog vozila dužan je da zaključi ugovor o osiguranju od autoodgovornosti za štetu koju upotrebom motornog vozila pričinji trećim licima i za lica koja je primio na prevoz (u daljem tekstu: osiguranje od autoodgovornosti).¹²

Osiguranjem od autoodgovornosti pokriveni su svi vidovi materijalne i nematerijalne štete do kojih može doći, usled smrti, povrede tela ili zdravlja nekog lica. U članovima od 193 do 205 ZOO, regulisana su prava oštećenog lica na materijalnu i nematerijalnu štetu u slučaju smrti, telesne povrede i narušavanja zdravlja. Osiguranjem od autoodgovornosti pokrivena su kako obične štete, tako i izgubljena dobit u smislu člana 189 ZOO.

Nasleđivanje i ustupanje potraživanja naknade nematerijalne štete

Potraživanje naknade nematerijalne štete prelazi na naslednike samo ako je priznato pravosnažnom odlukom ili pismenim sporazumom.¹³ Za pretrpljene nematerijalne štete (za fizičke bolove, za pretrpljene duševne bolove zbog umanjenja životne aktivnosti, naruženosti, povrede ugleda, časti, slobode ili prava

---

¹¹ Presuda Okružnog suda u Šapcu, G.br. 1680/05 od 25.08. 2006.

¹² Član 83 Zakona o osiguranju imovine i lica, *Službeni list SRJ*, br. 30/96, 57/98, 53/99, 55/99.

¹³ Član 204, stav 1 Zakona o obligacionim odnosima.

ličnosti, smrti bliskog lica kao i za strah, sud će, ako nađe da okolnosti slučaja, a naročito jačina bolova i straha i njegovo trajanje to opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade materijalne štete kao i u njenom odsustvu). Pravo potraživanja štete prelazi na naslednike samo ako je priznato pravosnažnom presudom ili pismenim sporazumom. Odredbom člana 204, ZOO zauzeto je stanovište o neprenosivosti potraživanja nematerijalne štete nasleđivanjem ili ustupanjem potraživanja (cesijom). ZOO prihvatio je ovo shvatanje, jer je pošao od svrhe novčane naknade nematerijalne štete. Svrha novčane nematerijalne štete ogleda se u satisfakciji i ona se ostvaruje samo u ličnosti oštećenog lica. Kod utvrđivanja ove štete i visine njene naknade, sud mora da vodi računa o jačini fizičkih i duševnih bolova i straha, kao i o vremenu njegovog trajanja, o značaju povređenog dobra cilju kome služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.

Polazeći od svrhe i pravne prirode potraživanja novčane naknade nematerijalne štete prihvaćeno je rešenje po kome je nasleđivanje i ustupanje potraživanja naknade nematerijalne štete moguće samo ako je priznato pravosnažnom presudom ili pismenim sporazumom. Pravosnažnost presude kojom je priznato potraživanje naknade nematerijalne štete utvrđuje se u skladu sa pravilima pojedinačnog prava koja se odnose na pravosnažnost presude, a koja su predviđena članom 333 Zakona o parničnom postupku.

Važnost pismenog sporazuma utvrđuje se u skladu sa pravilima koja su predviđena članovima 67–73 ZOO. Potraživanje naknade nematerijalne štete može biti predmet ustupanja, prebljanja i prinudnog izvršenja, na osnovu člana 204, stav 2 ZOO. Ovo potraživanje može biti predmet ustupanja, prebijanja i prinudnog izvršenja, samo ako je ono priznato pravosnažnom presudom ili pismenim sporazumom. Ustupanje potraživanja naknade nematerijalne štete koje je priznato pravosnažnom presudom ili pismenim sporazumom vrši se u skladu sa odredbama člana 436–440 ZOO. Prebijanje (kompenzacija) se vrši u skladu sa odredbama člana 336–343 ZOO. Prinudno izvršenje na novčanom potraživanju vrši se u skladu sa odredbama člana 91 Zakona o izvršnom postupku.

Smatramo da naslednici oštećenog ne mogu podići tužbu za naknadu nematerijalne štete, niti mogu nastaviti započeti spor. Navedeno proizilazi iz odredbe člana 204 ZOO, što je u skladu i sa svrhom novčane naknade nematerijalne štete. Potraživanje naknade nematerijalne štete prelazi na naslednika samo ako je priznato pravosnažnom odlukom ili pismenim sporazumom.

Naknada nematerijalne štete koja je predviđena članom 200 ZOO strogo je ličnog karaktera. Smrću oštećenog definitivno prestaje mogućnost ličnog

doživljavanja naknade nematerijalne štete. To međutim, ne znači da se ne može naslediti pravosnažnom presudom ili sporazumom određena svota novca koja bi trebalo da posluži kao sredstvo za ostvarivanje naknade. Ta svota pripada naslednicima, ali ne kao sredstvo za ostvarivanje naknade, jer je oni ne mogu doživeti umesto umrlog pretka, već u opštoj funkciji koju novac ima. Naslediv je, dakle, novac kao stvar, a ne naknada kao lični doživljaj.¹⁴

Kod ustupanja, prebijanja i prinudnog izvršenja potraživanja naknade nematerijalne štete, takođe se ne prenosi pravo na naknadu nematerijalne štete, već novčani iznos koji služi za ostvarivanje naknade. „Međutim, tim ustupanjem ostvaruje se i sama naknada neimovinske štete. Oštećeni doživljava naknadu osnovom i motivom ustupanja novčanog iznosa. Zadovoljstvo, odnosno psihičko olakšanje oštećeni može doživeti i kad novčani iznos naknade ustupi neobezbeđenom detetu, roditelju ili drugom licu za čiju sudbinu je zabrinut. Oštećeni se psihički rasterećuje i kad ustupanjem novčanog iznosa naknade ispunjava obaveza koje ime po osnovu zajma, kredita, pravosnažne presude i slično, ili pak štete koju je i sam drugom prouzrokovao.”¹⁵

Pravo naslednika na tzv. inflatornu štetu

U praksi se postavilo pitanje da li naslednici imaju pravo na tzv. inflatornu štetu u skladu sa članom 278, stav 2 ZOO kada je iznos koji je dosuđen oštećenom licu pravosnažnom presudom ili priznato pismenim sporazumom obezvređen.

Tuženi je tužiocu isplatio nematerijalnu štetu po pravosnažnoj presudi. Iznos koji je dosuđen pravosnažnom presudom obezvređen je velikom inflacijom. Tužilac je podneo tužbu tražeći tzv. inflatornu štetu na osnovu člana 278, stav 2 ZOO. U toku sudskog postupka tužilac je umro. Postavilo se pitanje da li naslednici mogu nastaviti sudski postupak, tražeći tzv. inflatornu štetu. Sud je obavezao tuženog da tužiocu koja je umrla na ime obezvređenog, ranije dosuđenog iznosa po pravosnažnoj presudi isplati tzv. inflatornu štetu.¹⁶ Tuženi u zakonskom roku ulaže žalbu. U žalbi se navodi: „Tuženi smatra da je sud pogrešno primenio član 204 ZOO, a ovo iz sledećih razloga. Po članu 204 ZOO potraživanje naknade nematerijalne štete prelazi na naslednike samo ako je pravosnažnom odlukom ili pismenim sporazumom priznato to pravo. ZOO nije

---

¹⁴ Videti član 204, stav 1 Zakona o obligacionim odnosima.

¹⁵ Ivošević, Z., (2000). Naknada štete zbog umanjenja životne aktivnosti, obavezno osiguranje naknade štete i obezbeđenje potraživanja, Budva, str. 60.

¹⁶ Presuda Opštinskog suda u Loznici, P.br. 1711/92 od 2.3. 1993. godine.

prihvatio rešenje po kome ako je tužba podneta i u toku spora oštećeni umre naslednici oštećenog mogu nastaviti spor. Svrha novčane naknade nematerijalne štete se ogleda u satisfakciji i ona se ostvaruje u ličnosti oštećenog lica. Tuženi smatra da sud ne može dosuđivati tužiocu, koja je u toku postupka umrla, da mu plati tuženi tzv. inflatornu štetu, jer je nematerijalna šteta vezana za ličnost.,, Drugostepeni sud je odbio žalbu kao neosnovanu, a u obrazloženju svoje presude navodi:¹⁷

„Ne mogu se prihvatiti navodi žalbe da je pogrešno primenjena odredba člana 204 ZOO, navodeći da nije sporno da je tužilja umrla u toku ove parnice, tj. 11. januara 1995. godine i da se prema shvatanju potraživanja iz presude P.br.1711/92 ne može nasledivati. Ovog zbog toga što je pravosnažna presuda P.br.1711/92 postoji pre smrti tužilje, što nije sporno među strankama, pa se stoga dosuđeni iznos iz te presude ima smatrati danom pravosnažnosti iste kao materijalno potraživanje, tj. kao materijalna šteta koja ulazi u zaostavštinu tužilje. Otuda je tuženi dužan da iznos iz te presude isplati punomoćniku tužilje, odnosno njenim naslednicima.”¹⁸

Nasledivost materijalne štete i umanjena radna sposobnost i nasledivost materijalne štete po odredbama člana 197 Zakona o obligacionim odnosima

Umanjenje radne sposobnosti po odredbama člana 197 ZOO spada u kategoriju materijalne štete, ali se može javiti u više vidova. Oštećeno lice mora u zahtevu da definiše svoje zahteve, kako bi se znalo da li iznos naknade za izgubljenu zaradu predstavlja dospeli iznos, pravo na rentu ili samostalni jednokratni iznos zbog umanjenja radne sposobnosti. Po odredbama člana 197 ZOO nenasledivo je pravo na rentu usled smrti bliskog lica ili povrede tela, odnosno oštećenja zdravlja, osim dospelih iznosa utvrđenih pravosnažnom presudom ili sporazumom, ali ne i pravo na naknadu materijalne štete uopšte.

Stav sudske prakse i pravne teorije o nasleđivanju i ustupanju potraživanja naknade nematerijalne štete

Povodom ovog pitanja u sudskoj praksi i u pravnoj teoriji postoje različiti stavovi. U sudskoj praksi sve do donošenja ZOO 1978. godine postojala su dva shvatanja, i to: a) pravo na naknadu nematerijalne štete prelazi na naslednike

¹⁷ Presuda Opštinskog suda u Loznici P.br. 87/97 od 12.2. 1998. godine.

¹⁸ Presuda Okružnog suda u Šapcu, Gž.918/98 od 2.6. 1998.godine.

ako je oštećeni za života podneo tužbu. „Tužbom je u stvari neimovinska šteta vrednovana i poprimila materijalnu vrednost. Pitanje je samo da li je te štete bilo, kolika je ona i da li je štetnik odgovoran. Ona je neimovinska, utoliko što se na njeno utvrđivanje odnose pravila koja važe za utvrđivanje neimovinske štete, ali potencijalno ulazi u imovinu ostavioca kao svaka druga imovina koja iza nekog ostaje.”¹⁹ b) Po drugom stavu sudske prakse potraživanje nematerijalne štete ne prelazi na naslednike, sem ako je pravosnažno dosuđeno ili pismenim ugovorm priznato. „Samo pravosnažno dosuđeno ili pismenim ugovorom priznato potraživanje naknade za neimovinsku štetu prelazi na naslednike oštećenog. Tako utvrđeno, odnosno priznato potraživanje naknade neimovinske štete može se cesijom preneti na drugog.”²⁰

Ovakav stav je zauzet i u članu 17, stav 2 Nacrta Zakona o naknadi štete od 17.02.1960. godine. U pravnoj teoriji o ovom pitanju postoji više različitih shvatanja.

Po jednom shvatanju ovo pravo na naknadu nematerijalne štete je lično, utoliko što je njegov prelaz na naslednike uslovljen pozitivnom izjavom oštećenog za života. Ta izjava ne mora biti data u obliku tužbe, niti je uopšte potrebna bilo kakva forma, već je dovoljno i vansudska izjava u kojoj ne mora biti čak ni precizan iznos naknade. Po drugom shvatanju, pravo na naknadu nematerijalne štete prelazi na naslednike ako je utuženo za života.²¹ Po trećem shvatanju, dosuđena naknada nematerijalne štete može ostvariti svoju svrhu samo u ličnosti oštećenog, te nema nikakvog smisla obavezivati štetnika na naknadu te štete ako je vreme donošenja presude žrtava više nije živa. Bez značaja je činjenica da je oštećeni za života podigao tužbu za naknadu. Bitno je da je u vreme donošenja presude isključena svaka mogućnost da naknada ostvari svoju svrhu.²² Budući da nematerijalna šteta kao poremećaj psihičke ravnoteže, nastaje u ličnosti oštećenog, te da je svrha naknade uspostavljanje poremećene psihičke ravnoteže, to je i pravo na naknadu nematerijalne štete strogo lično. Oštećeni ga može ostvariti samo dok je živ, dok se nakon smrti to njegovo pravo gasi.²³ Po četvrtom shvatanju, naknada neimovinske štete se ne naplaćuje, već doživljava,

¹⁹ Pravni stav zauzet na savetovanju sudija građanskog dela Vrhovnog suda Jugoslavije i predstavnika građanskih odeljenja republičkih vrhovnih sudova od 18. i 19.06. 1968. godine.

²⁰ Kalodera M., (1941). Naknada neimovinske štete, Zagreb, str. 327.

²¹ Arandelović, D., (1972). O odgovornosti za naknadu štete, Beograd, str. 110.

²² Stanković, O., (1972). Novčana naknada neimovinske štete, Beograd, str. 110.

²³ Petrović, Z., (1996). Naknada nematerijalne štete zbog povrede prava ličnosti, Novinsko-izdavačka ustanova „Vojška”, Beograd, str. 171.

pa je doživljaj naknade moguć samo u ličnosti oštećenog. Stoga se pravo gasi smrću oštećenog.²⁴

Smatramo da je pravo na naknadu nematerijalne štete strogo lično pravo. Oštećeno lice je može ostvariti samo dok je živo, dok se nakon smrti to njegovo pravo gasi. Samo pravosnažno dosuđeno ili pismenim ugovorom priznato potraživanje naknade za nematerijalnu štetu prelazi na naslednike oštećenog.

Vansudsko poravnanje i zastarelost potraživanja naknade štete – dileme u poslovnoj i sudskoj praksi

U sudskoj praksi postoji dilema u kom roku zastareva potraživanje koje je između osiguravajućih organizacija povodom regresnog zahteva za isplatu štetu zaključeno vansudsko poravnanje. Po jednom shvatanju to potraživanje zastareva za tri godine, jer se radi o potraživanju po osnovu naknade štete. Ukoliko je među strankama zaključeno vansudsko poravnanje, tada bi tužilac osnovano mogao potraživati od tuženog sporni iznos po osnovu ugovora, jer prema odredbi člana 1093 ZOO za ugovor o poravnanju važe opšte odredbe o dvostranim ugovorima, ako za njega nije što drugo određeno. Prema tome, tok zastarelosti tužiočevog potraživanja ako je između stranaka zaključeno vansudsko poravnanje ne bi bilo kao i rok zastarelosti naknade štete, jer tužilac sporno potraživanje potražuje, a ne na osnovu naknade štete. Prema tome, ukoliko je tačna tvrdnja tužioca da je u vezi sa spornim potraživanjem zaključeno vansudsko poravnanje između stranaka, tada bi to potraživanje zastarevalo u opštem roku zastarelosti iz člana 371 ZOO, pa je, u tom smislu, potrebno ceniti tužnikov prigovor zastarelosti.²⁵

Isplata delimičnog duga i prekid zastarelosti

U praksi se pojavila dilema da li delimično plaćanje duga prekida zastarelost za preostali dug. Smatramo da delimično plaćanje duga ne prekida zastarelost za preostali neplaćeni dug.

U konkretnom slučaju, tuženi je platio deo duga i u tom delu je prekid zastarelosti i nastao dok preostali deo duga tuženi nije platio, niti je dao izjavu tužiocu da će ga platiti. Prema tome, preostali deo duga tuženi nije obavezan platiti, jer je nastupila zastarelost potraživanja.²⁶

²⁴ Ivošević, Z. op. cit., str. 60.

²⁵ Prema rešenju Vrhovnog suda Srbije, Prev.574/95 od 10.01.1976.godine.

²⁶ Presuda Višeg privrednog suda Srbije Gž . 2771/90 od 19.06.1990.godine.

Rokovi zastarelosti pojedinih vidova nematerijalne štete

Za bolove zastarelost počinje teći od prestanka bolova, za strah od prestanka straha, a za duševne bolove zbog smanjenja opšte životne sposobnosti, zastarelost počinje teći od završetka lečenja i saznanja za postojanje smanjene opšte životne aktivnosti.²⁷ Smatramo da svaki vid nematerijalne štete zastareva posebno. S obzirom na to, sud je dužan da u toku postupka utvrdi kada su kod oštećenog lica prestali bolovi, strah, kada je završeno lečenje kod oštećenog lica i kada je oštećeno lice saznalo za postojanje smanjenja umanjene životne aktivnosti, odnosno naruženosti. Sud je sve ovo dužan utvrditi samo ako tuženi istakne prigovor zastarelosti.

Zastarelost buduće štete

U sudskoj praksi postavilo se pitanje u kom roku zastareva buduća šteta. Povodom navedenog pitanja zauzet je sledeći stav: Zastarelost na naknadu štete ceni se prema propisu člana 376 i 377 ZOO, bez obzira da li se naknada zahteva za već nastalu ili za štetu za ili za štetu za koju je, po redovnom toku stvari, izvesno da će sukcesivno nastajati u budućnosti, kao i bez obzira da li se naknada buduće štete zahteva u obliku novčane rente ili u jednokratnom iznosu. Naknadu štete koja će sukcesivno nastajati u budućnosti (izgubljeno izdržavanje, izgubljena zarada, naknada za tuđu pomoć i negu i u drugim slučajevima kada se po zakonu može tražiti naknada buduće materijalne štete) oštećeni može ostvariti i sukcesivnim utuživanjem naknade za protekli period, a ne samo u vidu rente. U tom slučaju rokovi zastarelosti za prvoutuženo potraživanje računaju se po odredbama člana 376 odnosno, 377 ZOO, a za svako sledeće utuženo potraživanje (utuženje) teče novi rok zastarelosti od dana kada je prethodni spor okončan (član 392, stav 3 ZOO). Prednji stav primenjuje se i na odnose nastale za vreme važenja Zakona o zastarelosti potraživanja član 19 i 20 tog zakona.

Stav Ustavnog suda Republike Srbije: Ustavni sud Republike Srbije zauzeo je sledeći stav na redovnoj sednici koja je održana 07. jula 2011. godine, Su broj 1-400/ 1 / 3-11: „U slučaju kada je šteta prouzrokovana krivičnim delom /član 377 ZOO/, ako je za krivično gonjenje predviđen duži rok zastarelosti od rokova propisanih članom 376, ZOO, zahtev za naknadu štete prema svakom odgovornom licu, a ne samo štetniku, zastareva kada istekne

---

²⁷ Načelni stav sa XXXI Zajedničke sednice Saveznog suda, republičkih i pokrajinskih vrhovnih sudova i Vrhovnog vojnog suda, a koji je održan 25. i 26. novembra 1986. godine.

vreme određeno za zastarelost krivičnog gonjenja samo ako je pravosnažnom presudom utvrđeno postojanje krivičnog dela i okrivljeni oglašen krivim za krivično delo. Prekid zastarevanja krivičnog gonjenja povlači za sobom i prekid zastarevanja zahteva za naknadu štete. Isti rok zastarelosti krivičnog gonjenja primenjuje se ako je krivični postupak obustavljen, odnosno ako se nije mogao pokrenuti zato što je okrivljeni umro ili je duševno oboleo, odnosno ako postoje druge okolnosti koje isključuju krivično gonjenje i odgovornost okrivljenog kao što su amnestija i pomilovanje. U svim ostalim slučajevima primenjuje se opšti rok zastarelosti potraživanja iz člana 378 ZOO.

Zastarevanje regresnog zahteva za isplaćenu štetu

U sudskoj praksi postavilo se pitanje u kom roku zastareva regresno potraživanje za isplaćenu štetu i u kom roku zastareva njihova međusobna potraživanja. U jednoj presudi iznet je sledeći stav: „Zastarevanje regresnog zahteva za isplaćenu štetu se računa po odredbama iz člana 376 stav 1 i 2 ZOO i oba roka počinju da teku od dana isplate trećem oštećenom licu. Za ispunioća, danom isplate nastaje šteta, jer se za isplaćen iznos smanjila njegova imovina, a istim momentom ispunilac saznaje za svoju štetu i odgovorno lice. Tužilac je na dan sprovođenja prinudne naplate morao imati saznanje da su sredstva u iznosima navedenim u rešenju o izvršenju skinuti sa njegovog računa, pa naknadno obaveštenje Narodne banke da je prinudna naplata sprovedena nema značaja na početak zastarelosti. Zastarelost je počela da teče 05.05. 2010 godine i rok iz čl. 376, stav 1 ZOO je istekao 05.05. 2013 godine. Objektivni rok iz čl. 376, stav 1 ZOO je prestao da teče protekom subjektivnog roka. Tužba je podneta 08.05. 2013 godine, po isteku roka zastarelosti i na dan podnošenja tužbe potraživanje je po odredbi iz čl. 361 ZOO prestalo.

Tužba P81344/10 je povučena, pa se po odredbi iz člana 389, stav 1 ZOO smatra da nije nastupio prekid zastarevanja izvršen tom tužbom. Ovaj propis nije primenjen i zbog toga je prigovor zastarelosti pogrešno ocenjen kao neosnovan. Privilegovani rok zastarelosti iz člana 377 ZOO ustanovljen je u interesu oštećenog i primenjuje se na odnos lica odgovornih za štetu, već njihova međusobna potraživanja zastarevaju u opštem roku iz čl. 376, stav 1 i 2 ZOO.“²⁸

²⁸ Videti: Presudu Apelcionog suda u Beogradu, Gž.3515/15 od 02.06.2015. godine.

Zastarelost naknade nematerijalne štete kada je kod oštećenog lica došlo do pogoršanja zdravstvenog stanja

Kad je kod oštećenog lica koje je povređeno u saobraćajnoj nezgodi došlo do bitnog pogoršanja zdravstvenog stanja, kao posledica pomenute povrede, a što se mora utvrditi od strane sudskog veštaka, zastarelost počinje teći od kada je oštećeno lice saznalo i za težu posledicu.

Početak zastarelosti potraživanja naknade štete zbog nezakonitog otkaza

Početak zastarelosti naknade štete zbog nezakonitog otkaza po odredbama člana 376 ZOO počinje da se računa od dospelosti potraživanja naknade štete zbog nezakonitog otkaza, a tužilja je mogla da traži naknadu štete u vidu izgubljene zarade tek u vreme kada je presuda postala pravosnažna i izvršna, kojom je utvrđeno da je tužilji prestao radni odnos nezakonito putem otkaza.

Nasleđivanje nematerijalne štete kada je tužilac umro pre donošenja drugostepene presude po žalbi, a drugostepeni sud nije znao da je oštećeno lice umrlo

Prema stanju u spisima, prvostepena presuda doneta je 19.03.2004. godine, tužilac je preminuo 03.06.2004. godine, dok je drugostepena presuda doneta 05.10.2004. godine. O činjenici smrti tužioca, drugostepeni sud nije bio obavešten, pa je nije mogao imati u vidu. Donošenjem drugostepene presude u delu kojim je potvrđena prvostepena presuda nastupila je materijalna pravosnažnost prvostepene presude, koja se vezuje za činjenično stanje i materijalnopравни odnos stranaka postojeći u trenutku zaključenja glavne rasprave, kada je tužilac bio u životu. Činjenica smrti tužioca ne utiče na punovažnost drugostepene presude ni u delu kojim je preinačena prvostepena presuda, budući da je ovim preinačenjem samo smanjen u određenoj meri iznos nematerijalne štete koji je dosuđen prvostepenom presudom. Stoga u ovakvoj situaciji, suprotno navodima revizije, potraživanje naknade nematerijalne štete prelazi na naslednike tužioca u smislu člana 204, stav 1 ZOO.²⁹

Uvidom u spise predmeta, veće ovog suda utvrdilo je da je parnični spis Opštinskog suda u Indiji broj P1-7/07 dostavljen Okružnom sudu u Sremskoj Mitrovici dana 21.09.2009. godine na rešavanje žalbi tuženog, takođe je

---

²⁹ Presuda Vrhovnog suda u Beogradu, Rev. broj 1205/05 od 15.06.2006. godine.

utvrdilo da je tužilja preminula 13.05.2010. godine, te da je ovaj sud doneo odluku o žalbi tuženog dana 04.06.2010. godine, a da prilikom donošenja odluke ovaj sud nije imao saznanja o smrti tužilje koja je nastupila pre donošenja drugostepene odluke, a nakon donošenja i ekspedovanja prvostepene odluke.

U članu 422, tačka 2 Zakona o parničnom postupku je propisano da se postupak koji je odlukom suda pravnosnažno završen, može po predlogu stranke ponoviti ako je u postupku, ili ako stranku kao pravno lice nije zastupalo ovlašćeno lice ili ako parnično nesposobnu stranku nije zastupao zakonski zastupnik, ili ako zakonski zastupnik, odnosno punomoćnik stranke nije imao potrebna ovlašćenja za vođenje parnice, odnosno ako vršenje pojedinih radnji u postupku nije bilo naknadno odobreno. Shodno članu 346, stav 1 Zakona o parničnom postupku, presuda koja se više ne može pobijati žalbom postaje pravnosnažna ukoliko je njome odlučeno o zahtevu tužbe ili protiv-tužbe, a prema članu 347, stav 3 istog zakona, pravnosnažnost rasprave. Na navedeno upućuje i odredba člana 216, stav 2 Zakona o parničnom postupku kojom je između ostalog propisano da ako je prekid postupka nastupio posle zaključenja glavne rasprave, sud može na osnovu te rasprave doneti odluku.

Nakon donošenja odluke drugostepenog suda po žalbi, ukoliko je prvostepena odluka potvrđena, nastupa pravnosnažnost prvostepene, a ne drugostepene odluke te po nastupanju pravnosnažnosti, pravnosnažna presuda deluje od dana njenog donošenja. U konkretnom slučaju, smrt tužilje nastupila je nakon donošenja prvostepene odluke, što znači da ta činjenica nije mogla uticati na izreku prvostepene presude koju presudu je ovaj sud preispitivao, koju je potvrdio i koja proizvodi pravno dejstvo danom pravnosnažnosti, i to iz razloga što ta činjenica nije ni postojala u vreme donošenja pobijane odluke. Budući da presudom sud odlučuje o tuženom zahtevu s obzirom na utvrđeno činjenično stanje, tj. činjenični sklop postojeći od trenutka zaključenja glavne rasprave, stoga je ključni momenat na koji se pravnosnažnost odnosi, momenat zaključenja glavne rasprave, te činjenice koje nastanu nakon tog momenta nisu njom obuhvaćene.

Donošenjem drugostepene odluke u odsustvu saznanja za smrt tužilje koja je nastupila nakon donošenja prvostepene presude koja se vezuje za materijalno-pravni odnos stranaka i činjenično stanje postojeće u trenutku zaključenja glavne rasprave, kada je tužilja bila u životu i uredno zastupana od strane advokata.³⁰

U sudskoj praksi, u jednoj presudi zauzet je suprotni stav: „Kako je presuda Osnovnog suda u Loznici, P.br.783/11 od 23.08.2012. godine, a P.Ž, kome

³⁰ Videti rešenje Apelacioni sud u Novom Sadu, GŽ1.br.3886/10 od 28.01.2011. godine.

pripada potraživanje po navedenoj izvršnoj ispravi, preminuo 15.12.2012. godine odnosno preminuo je pre pravosnažnosti presude Osnovnog suda u Loznici, P.br. 783/11 od 23.08.2012. godine samim tim ni navedeno potraživanje shodno odredbama člana 204, stav 1 ZOO nije moglo da pređe na naslednike P.I, ovde označenog poverioca. Imajući sve napred navedeno u vidu sud primenom odredbe člana 37 ZIO, a u vezi sa odredbom člana 23 ZIO, odlučio kao u izreci rešenja“.³¹

Rešavajući po prigovoru veće istog Prvog osnovnog suda u Beogradu, doneo je rešenje, IPV /I/ 10037/2014/2 od 11.03.2015. godine kojim usvaja prigovor izvršnog poverioca i ukida rešenje Prvog osnovnog suda u Beogradu I 4752/2014 od 28.02.2014. godine i predmet vraća na ponovno odlučivanje.

„Naime, sud je u izvršnom postupku vezan načelom formalnog legaliteta u smislu člana 8 ZIO, te ne može da se upušta u ocenu zakonitosti i pravilnosti navedenog ostavinskog rešenja pa je pobijano rešenje u smislu člana 392, stav 2 Zakona o parničnom postupku u vezi sa članom 402 Zakona o parničnom postupku i u vezi sa članom 10 ZIO moralo biti ukinuto i spisi predmeta vraćeni postupajućoj sudiji na ponovno odlučivanje.“³² U ponovnom postupku sud je doneo sledeće rešenje: Potraživanje naknade nematerijalne štete gasi se smrću oštećenog tako da ne može preći na njegove naslednike ako nije priznato pravosnažnom presudom donetom pre smrti oštećenog ili pismenim sporazumom.

U jednoj presudi zauzet je sledeći stav: „Kod utvrđene i nesporne činjenice da je tužilac umro, posle donošenja prvostepene presude, a pre odlučivanja o podnetoj žalbi, odnosno pre pravosnažnosti presude, po oceni Apelacionog suda nema pravo na novčanu naknadu za označene vidove nematerijalne štete i pored činjenice da mu je ista dosuđena prvostepenom presudom i da je po predlogu naslednika sada pok. tužioca prvostepeni sud prekinuti postupak nastavio, tako što je spise dostavio drugostepenom sudu, radi odlučivanja o žalbi. Pazeći po službenoj dužnosti na pravilnu primenu materijalnog prava, a u smislu odredbe člana 372, stav 2 ZPP-a povodom utvrđene činjenice da je tužilac umro, posle donošenja prvostepene presude, Apelacioni sud je, imajući u vidu napred navedene materijalno-pravne odredbe, shodno članu 380 stav 4, ZPP, odlučio kao u izreci.“³³

---

³¹ Posl. Broj 3I-4752/2014 godine od 28.02.2014. godine.

³² Rešenje Prvog osnovnog suda u Beogradu, IPV /I/ 10037/2014/2/ od 11.03.2015. godine.

³³ Videti presudu u Jagodini P. broj 478/09 od 07.10.2009. godine i presudu Apelacionog suda u Kragujevcu, GŽ. Broj 1109/11 od 27.05.2011. godine i videti presudu Vrhovnog suda Srbije, Rev. broj 6734/99 od 22.03.2000. godine.

Drugostepeni sud je preinačio prvostepenu presudu i odbio tužbeni zahtev tužioca. Da mu tuženi isplati nematerijalnu štetu po osnovama i u iznosima dosuđenim prvostepenom presudom.

Smatramo da je drugostepena presuda doneta u skladu sa zakonom, a iz sledećih razloga: Vidovi nematerijalne štete vezani su za ličnost oštećenog. Zbog toga se pravo na naknadu za označene vidove nematerijalne štete glasi nakon smrti oštećenog, a što proizilazi i na osnovu tumačenja odredbe člana 204, ZOO, prema kojoj potraživanje naknade nematerijalne štete prelazi na naslednike samo ako je priznato pravosnažnom presudom ili pismenim sporazumom. Novčana naknada nematerijalne štete ima za cilj da ostvari satisfakciju za oštećenog lično, tako da mu se ista može dosuditi samo ako je živ u momentu pravosnažnog okončanja parničnog postupka, a što je utvrđeno i odredbama člana 200, stav 2 ZOO, koji između ostalog propisano da sud prilikom odlučivanja o zahtevu za naknadu nematerijalne štete između ostalog mora voditi računa i o njegovoj visini, značaju povređenog dobra, starosti oštećenog, cilju kome služi ta naknada i da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.

Postavlja se pitanje: kako postupiti kada posle donošenja prvostepene presude tuženi uloži žalbu na prvostepenu presudu drugostepenom sudu, a u toku žalbenog postupka ili u toku drugostepenog postupka, a pre donošenja drugostepene presude tužilac umre? Smatramo da prvostepeni sud koji je donio prvostepenu presudu na koju se u zakonskom roku žalio tuženi u obavezi da predmet dostavi drugostepenom sudu na odlučivanje, a drugostepeni sud će doneti presudu u skladu sa članom 204 ZOO. Materijalno-pravni osnov potraživanja ceni se prema odredbi člana 204 ZOO, a prema toj odredbi tužilac, odnosno njegovi naslednici nemaju pravo na naknadu nematerijalne štete nakon smrti tužioca, odnosno oštećenog.

Odgovornost naslednika odgovornog lica da isplati nematerijalnu i materijalnu štetu naslednicima oštećenog lica

U sudskoj praksi postavilo se pitanje da li naslednici oštećenog lica imaju pravo da traže naknadu nematerijalne i materijalne štete od naslednika odgovornog lica. Postavilo se pitanje: da li supruga i sin koji su naslednici oštećenog imaju pravo na naknadu nematerijalne i materijalne štete i pravo na troškove sahrane i druge troškove od naslednika odgovornog lica koji je, takođe, umro.³⁴

³⁴ Videti presudu Osnovnog suda u Šapcu, Sudske jedinice Bogatić, PZ.27/10 (2009) od 28.10.2010. godine.

U jednoj presudi zauzet je sledeći stav: Osnovni sud u Šapcu, Sudska jedinica u Bogatiću usvojio je tužbeni zahtev tužilac i obavezao naslednike-tužene da tužiocima isplate nematerijalanu i materijalnu štetu i troškove sahrane, a najviše do vrednosti imovine koje su tuženici nasledili iza pok. M.S. Prvosepeni sud u obrazloženju presude navodi: „Tužioci kao naslednici iza pok. R.Đ. imaju pravo na naknadu štete koju su pretrpeli njegovom smrću, kako materijalne štete, tako nematerijalne štete, iz vrednosti imovine iza pok. M.S. u smislu člana 222 ZON RS-do visine vrednosti nasleđene imovine, a u granicama odgovornosti za pričinjenu štetu tužiocima kao naslednicima pok. R. Sud je vlastan da u parnici utvrđuje i dosuđuje ovu štetu, bez obzira na činjenicu što je krivični postupak obustavljen zbog smrti optuženog pa i kada je vođen krivični postupak iz razloga druge vrste, pri čemu sud utvrđuje osnov za naknadu štete u smislu člana 193, stav 1 ZOO, svim dokaznim sredstvima, tako da se tuženici bez uspeha pozivaju na nekompetentnost suda da utvrdi postojanje odgovornost za štetu pravnog prehodnika tuženika i odluči o zahtevu tužioca. Sa aspekta građansko-pravne odgovornosti u smislu člana 154 ZOO u vezi sa članom 158 ZOO, za naknadu štete dovoljan je i nehat štetnika. Tužioci u smislu člana 193 ZOO imaju pravo na naknadu uobičajenih troškova sahrane iza pok. R. koji obuhvataju troškove sahrane, u užem i širem smislu. Iz imovine pokojnog M.S., shodno članu 194 ZOO treba da se naknadi šteta i mal. A. koja je izgubila izdržavanje od svog oca, u visini i prema kriterijumima iz člana 194., stav 2 ZOO koliko bi dobijala na ime izdržavanja, kroz plaćanje novčane rente.“ Tuženi su blagovremeno izjavili žalbu iz svih zakonskih razloga, bez obrazloženja kao i dopunu žalbe koja sadrži obrazloženje žalbenih navoda, ali koju kao neblagovremenu nije uzeo u razmatranje.

Ispitujući pravilnost pobijene presude u o žalbenom delu u smislu čl. 372 ZPP („Službeni glasnik RS” br. 125/04 i 111/09), koji se primenjuje na osnovu čl. 506, st. 1 ZPP („Službeni glasnik RS” br. 72/2011), Apelacioni sud u Beogradu našao je da je žalba tuženih osnovana.

„Prvostepeni sud je odlučio kao u izreci pobijene odluke sa obrazloženjem da je iz izvedenih dokaza utvrdio da su tužioci srodnici sada pok. R.Đ. (supruga i kćerke), da su tuženi srodnici pok. S.M. (supruga i sin), da je srodnik tužilaca, sa svojom porodicom, ovde tužiocima, bio podstanar kod srodnika tuženih, da je dana 22.11.2003. godine srodnk tuženih oko 21,00 časova u Bogatiću ispred svoje kuće u svađi gurnuo ili udario pravnog prethodnika tužilaca, usled čega je ovaj pao i zadobio povrede od kojih je preminuo 02.12.2003. godine, a da nije dolazio svesti, da je povod za sukob bilo isključenje struje u delu kuće koji je srodnik tužilaca koristio kao podstanar, da tužioci, kao naslednici iza pok. R.Đ., imaju pravo na naknadu štete koju su pretrpeli njegovom smrću,

kako materijalne, tako i nematerijalne, iz vrednosti nasleđene imovine iza pok. S.M. u smislu čl. 222 Zakona o nasleđivanju RS do visine vrednosti nasleđene imovine, a u granicama njegove odgovornosti za počinjenu štetu tužiocima, nalazeći da je sud vlastan da u parnici utvrđuje i dosuđuje ovu štetu, bez obzira na činjenicu što je krivični postupak koji se vodio pred Okružnim sudom u Šapcu K.84/07 protiv pravnog prethodnika tuženih, po optužnici Okružnog javnog tužilaštva u Šapcu Kt.234/03 od 28.04.2004. godine, obustavljen zbog njegove smrti, pa i kada nije vođen krivični postupak iz razloga druge vrste, pri čemu sud utvrđuje osnov za naknadu štete u smislu čl. 193 st. 1 ZOO svim dokaznim sredstvima, te je sa aspekta građansko-pravne odgovornosti u smislu čl. 154 u vezi sa čl. 158 ZOO za naknadu štete dovoljan i nehat štetnika, da iz kazivanja štetnika, sada pok. S.M., do faze optužnice, nedvosmisleno proizilazi šta se dogodilo kritičnom prilikom, dok je njegova odbrana u fazi optužnice očigledno bila u suprotnosti sa svim njegovim ranijim kazivanjima i sračunata na izbegavanje krivične odgovornosti, da posebno na njegovu štetnu radnju ukazuje i korpus izvedenih dokaza od značaja za parnicu radi ocene doprinosa nastanka štete sada pok. R. u smislu čl. 192 i 205 ZOO.

Dalje, prvostepeni sud je polazeći od utvrđenih činjenica našao da je doprinos pravnog prethodnika tužilaca nastanku štete 50%, pošto je kritičnom prilikom u stanju potpunog pijanstva sa 2,8 g/kg – pravo pijano stanje došao na vrata stana gde je prethodnik tuženih živeo, psovao ga i pretio mu, i pored činjenice, da je u tom trenutku imao električnu energiju u kući, pošto je prethodno srodnik tuženih samo na kratko prekinuo dovod struje i vratio osigurač na svoje mesto, što znači da je ponašanje pravnog prethodnika tužilaca bilo uzrokovano ovim pijanstvom i manifestovalo se agresivnošću, naglim, nepromišljenim i burnim reagovanjem u komunikaciji sa drugim, bez validne procene realne situacije, što je uticalo i na neadekvatnu procenu ugroženosti svoga prava zbog koga je ušao u verbalni, a zatim i fizički sukob sa pravnim prethodnikom tuženih, zbog čega je prvostepeni sud našao da su tuženi u obavezi da tužiocima naknade 50% pretrpljene štete (troškovi sahrane i podizanje nadgrobnog spomenika, naknada za dato izdržavanje, duševni bol zbog smrti bliskog srodnika), pa je delimično usvojio, a delimično odbio zahtev tužilaca, pozivajući se na odredbe čl. 192, 193, 194 i čl. 200 u vezi čl. 201 i 205 ZOO, te čl. 165 porodičnog zakona RS, imajući u vidu da je, umesto pok. S., izdržavanja mal. tužilji A, rođenoj 1998. godine, a u momentu njegove smrti stare 5,5 godina, pružala njena majka koja je i tražila naknadu za dato izdržavanje, umesto izdržavanja koje je trebalo da isplaćuje i daje njen suprug, pa je utvrdivši prihode pok. R. poslednjih nekoliko godina, te da je zahtev ove prirode S. postavila od njegove smrti pa do podnošenja tužbe (93 meseca), te njegov

doprinos nastanku štete, našao i da je i ovaj zahtev valjalo usvojiti, jer je za izdržavanje svoje dece davala i iznos koji bi inače obezbedio njen suprug.

Po nalaženju Apelacionog suda ovakva odluka prvostepenog suda se za sada ne može prihvatiti, jer je zbog pogrešne primene materijalnog prava činjenično stanje ostalo nepotpuno utvrđeno. U ponovnom postupku Apelacioni sud u Novom Sadu doneo je presudu, Gž broj 1487/16 od 21.04.2016. godine kojom je odbio žalbe tuženih, a presudu Osnovnog suda u Šapcu jedinica u Bogatiću, P broj 2058/12 od 19.10.2015. godine potvrdio. U obrazloženju presude navodi. „Na osnovu tako utvrđenog činjeničnog stana, prvostepeni sud je zaključio da su tuženi, kao pravni sledbenici štetnika u obavezi da tužiocima naknade nematerijalnu štetu koju trpe usled gubitka bliskog srodnika na osnovu člana 154, 158 i 201 ZOO, umanjenu za doprinos oštećenog nastanku štete, shodno članu 205 ZOO. Pravilan je zaključak prvostepenog suda da su tuženi, kao naslednici imovine pok. S.M. lica odgovornog za smrt pok. R.Đ. u obavezi da do visine nasleđene imovine, tužiljama naknade nematerijalnu štetu zbog gubitka bliskog lica. Kako je M. preminuo njegovi naslednici, ovde tuženi, na osnovu člana 222 Zakona o nasleđivanju odgovaraju za ostaviočeve dugove do visine vrednosti nasleđene imovine.“

Naslednici nemaju pravo na naknadu nematerijalne štete koju je pretrpelo oštećeno lice koje je u međuvremenu umrlo

Naslednici oštećenog lica nemaju pravo na naknadu nematerijalne štete koju je pretrpelo oštećeno lice koje je u međuvremenu umrlo, sem u slučajevina predviđenim u članu 204 ZOO. Naslednici oštećenog lica koje je u međuvremenu umrlo imaju pravo na nematerijalnu štetu koju su oni lično pretrpeli zbog gubitka bliskog srodnika, to pravo imaju na osnovu člana 201, stav 1 ZOO.

Pravo na naknadu nematerijalne štete naslednika oštećenog prema naslednicima odgovornog lica

„Pravilno je prvostepeni sud, i po nalaženju drugostepenog suda, našao da shodno odredbama 206, 212 i čl. 222 Zakona o nasleđivanju RS na naslednike prelaze prava i obaveze ostavioca po sili zakona samom činjenicom smrti, te da naslednici odgovaraju za dugove ostavioca do visine vrednosti nasleđene imovine. Shodno iznetom, obaveza naknade štete ostavioca tereti naslednika po sili zakona kao dug ostavioca, budući da ostaviočevi dugovi postaju u trenutku ostvarivanja nasleđa dugovi naslednika. Nasleđivanje predstavlja sledovanje u sve imovinske odnose umrlog, odnosno stupanje

sledbenika u jednu imovinskopравnu celinu (zaostavštinu) koju čine prava i obaveze (pa i obaveze iz obligacionih odnosa) ili samo prava. Prema tome, i pravo na naknadu štete dužnikovu imovinu „tereti“ na isti način, kao i pravo zajmodavca na povraćaj sume date na zajam itd.

To znači da bi dug ostavioca predstavljala i obaveza naknade štete koja se saglasno odredbi čl. 186 ZOO smatra dospelom od trenutka nastanka štete, dakle pre smrti ostavioca, a koja oštećenom nije naknađena pre njegove smrti. Pri tome, činjenica da visina štete nije utvrđena pre nastupanja smrti štetnika nije od uticaja na pravo oštećenog da štetu zahteva od naslednika pod uslovom i u obimu propisanom čl. 222 ZON. Pravilna primena navedene zakonske odredbe zahtevala je da prvostepeni sud, imajući u vidu pravilo o teretu dokazivanja, utvrdi vrednost imovine koju su tuženi nasledili iza pok S.M., što je u konkretnom slučaju izostalo.

Međutim, pravilna primena odredbe čl. 222 Zakona o nasleđivanju u vezi odredba čl. 154, 158, 192, 193, st. 1, 194, 200 i 201 ZOO zahtevala je da prvostepeni sud prethodno nesumnjivo utvrdi postojanje osnova odgovornosti pravnog prethodnika tuženih da naknadi tužiocima pričinjenu štetu, te s tim u vezi postojanje uzročne veze između njegove radnje i štetne posledice, tj. smrti srodnika tužilaca, i time i štete koju su njegovom smrću pretrpeli tužiocci. Kako je krivični postupak protiv pravnog prethodnika tuženih obustavljen zbog njegove smrti, te kako je izostalo donošenje osuđujuće krivične presude nakon okončanja krivičnog postupka u kojem bi bila utvrđena odgovornost pravnog prethodnika tuženih, to je zahtevalo od prvostepenog suda da izvođenjem i ostalih predloženih dokaza stranaka, pa i dokaza veštačenjem preko veštaka medicinske struke, nesumnjivo utvrdi postojanje uzročno posledične veze između radnji koje je dana 22.11.2003. godine preduzeo pravni prethodnik tuženih i posledica koja je nastupila – povređivanje, a potom i smrt srodnika tužilaca, o čemu sud ne poseduje stručna znanja, a tek potom bi došlo u obzir razmatranje postojanja krivice štetnika i doprinosa oštećenog nastanku štete, pa i ponašanje ostalih učesnika u ovom događaju ukoliko ih je bilo.³⁵

Stav suda u vezi izgubljenog izdržavanja

„Kada je reč o pravu tužilje S. da potražuje od tuženih iznose koje je u spornom periodu od smrti njenog supruga pa do podnošenja tužbe u ovoj pravnoj stvari davala na ime izdržavanja maloletne kćerke, ovde tužilje A., ne može se prihvatiti kao pravilno stanovište prvostepenog suda da bi ovo pravo

³⁵ Videti rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 918/11 od 13.09. 2012.godine.

imala s pozivanjem na odredbu čl. 165 Porodičnog zakona. Naime, shodno navedenoj odredbi lice koje je faktički davalo izdržavanje, a nije imalo pravnu obavezu, ima pravo na naknadu od lica koje je po ovom zakonu bilo dužno da daje izdržavanje. U konkretnom slučaju tužilja je lice koje je kao roditelj bila dužna da shodno čl. 154, st. 1 istog Zakona izdržava svoje dete, dok takve obaveze na strani pravnog prethodnika tuženih nije bilo. Sud nije vezan pravnim osnovom tužbenog zahteva, već činjenicama navedenim u tužbi. U konkretnom slučaju prema činjeničnim navodima tužbe, tužilje je time što je, posle smrti supruga, u celini doprinosila izdržavanju zajedničkog mal. deteta, pretrpela štetu u vidu umanjenja svoje imovine u smislu odredbe čl. 155 ZOO, što znači da bi se o obavezi štetnika da joj naknadi pričinjenu štetu prosuđivalo po opštim odredbama ZOO. Međutim, na tužilji je teret dokazivanja ne samo nastanka, nego i visine tako pretrpljene štete, u kom smislu parametar ne može biti zarada kojom bi njen suprug doprinosio izdržavanju porodice, pa ni iznos kojim bi doprinosio izdržavanju mal. deteta, da je ostao u životu, već ona sredstva koja je tužilja utrošila na izdržavanje mal. deteta kao stvarno pretrpljene štete, a koja sredstva bi njoj ostala sa polovinom na raspolaganju da nije bilo štetnog događaja, jer bi ih iskoristila za sopstvene potrebe ili druge potrebe, imajući u vidu da su izdržavanju deteta dužna da doprinose oba roditelja, što u konkretnom slučaju nakon smrti drugog roditelja nije bilo moguće.

Stoga će u ponovnom postupku prvostepeni sud, imajući u vidu navedene primedbe ovog suda, pošto potpuno i pravilno utvrdi sve bitne činjenice, pravilnom primenom materijalnog prava odlučiti o osnovanosti tužbenog zahteva tužilaca kako u osnovu, tako i u visini, dajući za svaku odluku jasne i pravilne razloge.

Iz navedenih razloga, odlučeno je kao u izreci primenom čl. 377 ZPP, s tim što je na osnovu čl. 161 istog Zakona ukinuta i odluka o troškovima parničnog postupka sadržana u stavu pravom izreke pobijene presude, jer zavisi od konačnog ishoda spora.“

Da li se radi o sticanju bez osnova ili o naknadi štete

U sudskoj praksi pojavilo se pitanje da li se radi o sticanju bez osnova ili o naknadi štete kad zajmoprimac koji je uzeo novac umre, a taj novac treba da vrate nalsednicima zajmoprimca. U sudskoj praksi povodom ovog pitanja zauzet je sledeći stav: „Prema utvrđenom činjeničnom stanju, tužilac je 05.03.1996. godine, predao sada pok. Lj.M. (suprugu tužene M.M. i ocu tužnog D.M.) iznos od 290.000,00 DEM da za njegov račun kupi zlatne poluge. Po optužnici OJT u Zaječaru Kar.p.86/96 od 13.09.1996. godine vođen

je krivični postupak protiv Lj.M. zbog krivičnog dela prevare iz čl. 171, st. 3 u vezi st. 1 KZ RS i protiv D.M., ovde tuženog, za krivično delo prikrivanja iz člana 184, st. 2 u vezi st. 1 KZ RS, sve na štetu imovine oštećenog K.K. Tužilac je kao oštećeno lice u krivičnom postupku podneo imovinsko-pravni zahtev. Rešenjem Okružnog suda u Zaječaru K 1/98 od 01.06.1998. godine krivični postupak protiv optuženog Lj.M. je obustavljen zbog smrti optuženog, dok je oštećeni K.K. za višak imovinskopravnih zahteva upućen na parnicu. Navedena presuda je potvrđena presudom Vrhovnog suda Srbije Kž. 1654/99 od 14.09.2000. godine. Rešenjem Opštinskog suda u Zaječaru O 901/2005 od 12.12.2005. godine, oglašeni su naslednicima zaostavštine sada pok. Lj.M. po osnovu zaveštanja bračni drug – tužena M.M. u delu od $\frac{1}{4}$ I sin – tuženi D.M. u delu od $\frac{3}{4}$ zaostavštine.

Tužba u ovoj parnici podneta je 01.09.2006. godine.

Prvostepeni sud je polazeći od ovako utvrđenog činjeničnog stanja zaključio da se u konkretnom slučaju radi o potraživanju tužioca po osnovu sticanja bez osnova pravnog, prethodnika tuženih, te da se primenjuje opšti rok zastarelosti iz čl. 371 ZOO, koji potpisuje da potraživanja zastarevaju za 10 godina, ako zakonom nije određen neki drugi rok zastarelosti. Prvostepeni sud nalazi da je zastarelost potraživanja tužioca počela da teče 06.03.1996. godine, kao dana kada je imovina sada pok. Lj.M. neosnovano uvećana i da je do podnošenja tužbe 01.09.2006. godine, prošlo 10 godina, 5 meseci i 24 dana, te da je odbijen zahtev zbog zastarelosti. Po nalaženju prvostepenog suda tužbeni zahtev se ne odnosi na potraživanje naknade štete i nema mesta primeni odredaba člana 376 odnosno, 377 ZOO. U obrazloženju prvostepene presude navedeno je da se pri donošenju odluke o tužbenom zahtevu imalo u vidu da je tužilac kao oštećeni u krivičnom postupku istakao imovinskopravni zahtev za isplatu, odnosno povraćaj datog iznosa, ali prvostepeni sud nalazi da u konkretnom slučaju nema prekida zastarevanja, s obzirom da tužilac nije u roku od 3 meseca od pravosnažnosti odluke krivičnog suda (14.09.2000. godine) pokrenuo parnicu saglasno odredbi člana 390 ZOO.

Međutim, po nalaženju Apelacionog suda pobijena presuda doneta je uz pogrešnu primenu materijalnog prava zbog čega je činjenično stanje nepotpuno utvrđeno. Naime, predmet tužbenog zahteva u ovoj parnici je isplata novčanih iznosa, koje tužilac potražuje od tuženih, pravnih sledbenika štetnika sada pok. Lj.M., čijom je krivicom umanjena imovina tužioca. Radi se o naknadi štete koju je tužilac pretrpeo radnjama pravnog prethodnika tuženih. U konkretnom slučaju, prema utvrđenom činjeničnom stanju, protiv pravnog prethodnika tužnih, sada pok. Lj.M. je po optužnici OJT u Zaječaru od 13.09.1996. godine, vođen krivični postupak zbog krivičnog dela prevare

iz čl. 171, stav 3, a u vezi sa stavom 1 KZS RS, u kom krivičnom postupku je tužilac podneo imovinskopравни zahtev za naknadu štete koju je pretrpeo krivicom sada pok. Lj.M., te je rešenjem od 01.06.1998. godine, krivični postupak protiv optuženog Lj.M. obustavljen je zbog smrti optuženog. Imajući u vidu da su smrću optuženog Lj.M. nastupile procesne smetnje zbog kojih je bilo apsolutno nemoguće da se u odnosu na optuženog sada pok. Lj.M. krivični postupak okonča iz razloga što je optuženi umro, parnični sud u takvom slučaju je ovlašćen da utvrdi kao prethodno pitanje, da li je šteta prouzrokovana takvom radnjom koja u sebi sadrži elemente krivičnog dela, jer krivično delo može da postoji i kad je krivični postupak izostao, ili ukoliko nije okončan, između ostalog, i ako je optuženi umro. Ovo iz razloga primene posebnih pravila o zastarelosti zahteva za naknadu štete iz člana 377 ZOO, sve saglasno načelu pružanju jače zaštite pravu oštećenog za naknadu štete prouzrokovane krivičnim delom. Naime, prema odredbi člana 377, stav 1 ZOO kada je šteta prouzrokovana krivičnim delom, a za krivično gonjenje je predviđen duži rok zastarelosti, zahtev za naknadu štete prema odgovornom licu zastareva kad istekne vreme određeno za zastarelost krivičnog gonjenja. U takvoj situaciji parnični sud je ovlašćen da utvrdi kao prethodno pitanje da li je šteta prouzrokovana takvom radnjom koja u sebi sadrži elemente krivičnog dela, jer krivično delo može da postoji i kad je krivični postupak izostao, ovde konkretno, krivični postupak je obustavljen zbog smrti optuženog. U slučaju kad krivični postupak protiv štetnika nije vođen ili je obustavljen iz objektivnih okolnosti (štetnikova smrt, nedostupan organima gonjenja, nepoznat) parnični sud može i mora za potrebe parničnog postupka (krivica i duži rok zastarelosti) utvrditi koje krivično delo je objektivno izvršio štetnik.

Zbog pogrešne primene materijalnog prava, prvostepeni sud je propustio da utvrdi bitne činjenice za odluku o tužbenom zahtevu. Naime, prvostepeni sud je propustio da utvrdi da li je šteta tužioca prouzrokovana takvom radnjom koja u sebi sadrži elemente krivičnog dela. Ukoliko se utvrdi da je šteta prouzrokovana radnjom koja u sebi sadrži elemente krivičnog dela, potrebno je utvrditi koliki je rok zastarelosti krivičnog gonjenja za to krivično delo, te prigovor zastarelosti potraživanja naknade štete ceniti u vezi odredbe člana 377, ZOO. Ukoliko se utvrdi da potraživanje tužioca nije zastarelo, utvrdiće se i ostali bitni elementi za obim i visinu štete koju tužilac trpi u konkretnom slučaju, te pravilnom primenom materijalnog prava, ponovo odlučiti o tužbenom zahtevu.“

Iz navedenih razloga, prvostepena presuda je ukinuta i predmet se vraća prvostepenom sudu na ponovno suđenje. U ponovnom postupku prvostepeni sud će postaviti imajući u vidu navedeno, te će nakon pravilno i potpuno

utvrđenog činjeničnog stanja, pravilnom primenom materijalnog prava doneti odluku o tužbenom zahtevu. Prvostepena presuda ukinuta je u delu odluke o troškovima parničnog postupka, jer ova odluka zavisi od konačnog ishoda spora. Primenom odredbe člana 377, stav 2 Zakona o parničnom postupku odlučeno je kao u izreci ovog rešenja.

Nasledivanje nematerijalne štete posle donošenja prvostepene presude, a pre odlučivanja o podnetoj žalbi

„Potraživanja naknade nematerijalne štete gasi se smrću oštećenog tako da ne može preći na njegove naslednike ako nije priznato pravnosnažnom presudom donetom pre smrti oštećenog ili pismenim sporazumom.“ Presudom prvostepenog suda usvojen je tužbeni zahtev tužioca V.Ž. i obavezan je tuženi V.K. da tužiocu isplati nematerijalnu štetu i to: na ime duševnih bolova zbog umanjenja životne aktivnosti, na ime pretrpljenih fizičkih bolova i na ime pretrpljenog straha uz nominalne iznose bliže navedene u tom delu izreke, sa zakonskom zateznom kamatom, od dana presuđenja pa do isplate. Tuženi je protiv ove presude izjavio žalbu. Prvostepeni sud je na osnovu izvoda iz matične knjige umrlih, utvrdio da je tuženi umro 01.03.2010. godine, posle donošenja prvostepene presude, a pre nego što su spisi dostavljeni žalbenom sudu.

Apelacioni sud je, odlučujući o žalbi tuženog, na osnovu člana 380, tačka 4 Zakona o parničnom postupku prvostepenu presudu preinačio, tako što je odbio kao neosnovan tužbeni zahtev tužioca sada pokojnog V.Ž. da mu tuženi isplati nematerijalnu štetu po osnovima i u iznosima dosuđenim prvostepenom presudom, a iz sledećih razloga: „Pravilnim tumačenjem odredbe člana 200, stav 1 ZOO proizlazi da oštećenom, za povređena lična dobra kojima se prouzrokuju: fizički bolovi, duševni bolovi zbog smanjenja životne aktivnosti, naružnosti, povrede ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti, smrti bliskog lica i zbog pretrpljenog straha, pripada odgovarajuća novčana naknada nematerijalne štete, kao poseban vid materijalne satisfakcije za fizičke i duševne patnje koje oštećeni trpi kao posledicu štetne radnje. Ovi vidovi nematerijalne štete vezani su za ličnost oštećenog (*intuitu personae*). Zbog toga se pravo na naknadu za označene vidove nematerijalne štete gasi nakon smrti oštećenog, odnosno tužioca, a što proizlazi i na osnovu analognog tumačenja odredba člana 204 ZOO prema kojoj potraživanje naknade nematerijalne štete prelazi na naslednike samo ako je priznato pravnosnažnom odlukom ili pismenim sporazumom. Zbog toga, pod istim uslovima, to potraživanje može biti predmet ustupanja, prebijanja ili prinudnog izvršenja.

Novčana naknada nematerijalne štete ima za cilj da ostvari satisfakciju za oštećenog lično, tako da mu se ista može dosuditi samo ako je živ u momentu pravnosnažnog okončanja parničnog postupka, a na šta upućuje i odredba člana 200, stav 2 ZOO, kojom je između ostalog propisano da sud prilikom odlučivanja o zahtevu povređenog dobra, starosti oštećenog, cilju kome služi ta naknda i da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i duštvenom svrhom. Kod utvrđene i nesporne činjenice da je tužilac umro, posle donošenja prvostepene presude, a pre odlučivanja o podnetoj žalbi, odnosno pre pravnosnažnosti presude, po oceni Apelacionog suda nema pravo na novčanu naknadu za označene vidove nematerijalne štete i pored činjenice da mu je ista dosuđena prvostepenom presudom i da je po predlogu nasljednika sada pok. tužioca prvostepeni sud prekinuti postupak nastavio, tako što je spise dostavio drugostepenom sudu, radi odlučivanja o žalbi tuženog.

Pazeći po službenoj dužnosti na pravilnu primenu materijalnog prava, a u smislu odredbe člana 372, stav 2 Zakona o parničnom postupku, a povodom utvrđene činjenice da je tužilac umro posle donošenja prvostepene presude, Apelacioni sud imajući u vidu napred navedene materijalnopravne odredbe, shodno članu 380, tačka 4 Zakona o parničnom postupku, odlučio kao u izreci.³⁶ Iz navedenih razloga prvostepena presuda je ukinuta i predmet se vraća prvostepenom sudu na ponovno suđenje. U ponovnom postupku prvostepeni sud će postupiti imajući u vidu navedeno, te će nakon pravilno i postupuno utvrđenog činjeničnog stanja, pravilnom primenom materijalnog prava doneti odluku o tužbenom zahtevu. Prvostepena presuda ukinuta je u delu odluke o troškovima parničnog postupka, jer ova odluka zavisi od konačnog ishoda spora. Primenom odredbe člana 377, stav 2 Zakona o parničnom postupku odlučeno je kao u izreci ovog rešenja.

Ponavljanje postupka drugostepenog postupka iz razloga što je tužilac umro u toku drugostepenog postupka, a tuženi je za ovu činjenicu saznao nakon donošenja drugostepene presude

U sudskoj praksi pojavilo se pitanje da li tuženi ima pravo da podnese zahtev za ponavljanje postupka kada je tužilac umro u toku drugostepenog postupka, a za ovu činjenicu tuženi je saznao po dobijanju drugostepene presude. Smatramo da nema mesta ponavljanju postupka, jer nisu ispunjeni uslovi za ponavljanje postupka u smislu člana 422, tačka 2 ZPP, pa se takav predlog

---

³⁶ Presuda Osnovnog suda u Jagodini P.478/09 od 07.10.2009. godine i presuda Apelacionog suda u Kragujevcu Gz 1109/11 od 27.05. 2011. godine.

mora odbiti. Ovo je iz razloga što sud nije imao saznanja o smrti tužilje koja je nastupila pre donošenja drugostepene presude, a nakon donošenja i ekspedovanja prvostepene presude. Nakon donošenja drugostepene presude, ukoliko je prvostepena presuda potvrđena, nastupa pravosnažnost prvostepene presude, a ne drugostepene presude, te po nastupanju pravosnažnosti, pravosnažna presuda deluje od dana njenog donošenja. „Donošenjem drugostepene odluke u odsustvu saznanja za smrt tužilje koja je nastupila nakon donošenja prvostepene odluke, nastupila je materijalna pravosnažnost pobijane presude koja se vezuje za materijalno-pravni odnos stranaka i činjenično stanje postojeće u trenutku zaključenja glavne rasprave, kada je tužilja bila u životu i uredno zastupana od strane advokata. Imajući navedeno uvidu, ovaj sud je našao da nisu ispunjeni uslovi za ponavljanje postupka u smislu člana 422, tačka 2 ZPP, te je predlog tuženog kao neosnovan odbijen.“³⁷

Dopuštenost revizije kada na strani tužilac ima više lica

U sudskoj praksi su česti slučajevi da na strani tužilaca ima više lica, pa se postavilo pitanje da li su oni obični ili jedinstveni suparničari. Odgovor na ovo pitanje je bitan prilikom odlučivanja o dopuštenosti revizije kada na strani tužilaca ima više lica. U jednoj presudi zauzet je sledeći stav: „U ovom sporu obrazovana je procesna zajednica običnih aktivnih suparničara. Prema čl. 200 ZPP-a svaki suparničar je samostalna strana i njegove radnje ili propuštanja ne koristi niti šteti drugim suparničarima pa se vrednost spora u smislu čl. 37, stav 2 ZPP-a određuje prema vrednosti svakog pojedinog zahteva. S obzirom na to dopuštenost revizije se ima oceniti prema vrednosti svakog pojedinog zahteva, odnosno dozvoljenost revizije se ocenjuje prema visini potraživanja svakog od tužilaca.“³⁸

Stvarna legitimacija – aktivna ili pasivna

Stvarna legitimacija (aktivna ili pasivna) predstavlja materijalnopravni odnos stranke prema predmetu spora tako da prigovor nedostatka aktivne ili pasivne legitimacije jeste materijalnopravni prigovor, a ne procesnopravni prigovor. Ukoliko ne postoji aktivna ili pasivna legitimacija, tužbeni zahtev se odbija kao neosnovan, što znači da se po takvom prigovoru odlučuje u sklopu odluke po tužbenom zahtevu. Izreka presude sadrži odluku o tužbenom

³⁷ Videti Rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu, GŽ1 broj 3886/10 od 28.01.2011. godine.

³⁸ Videti presudu Vrhovnog suda Srbije, Rev broj 3653/04 od 13. aprila 2005. godine.

zahtevu, tada nema mesta donošenju presude od strane prvostepenog suda u kojoj se u stavu 1. navodi da se odbija prigovor nedostatka pasivne legitimacije na strani tuženika, kao neosnovan. Ukoliko se u toku postupka utvrdi da označeni tužilac ili tuženi ne postoji, u tom slučaju bi tužbu trebalo odbaciti.

Rešenja predložena u Prednacrtu Građanskog zakonika Republike Srbije

Prema članu 230 Prednacrtu Građanskog zakonika Republike Srbije odnosno, njegovi nasljednici nemaju pravo na naknadu materijalne štete nakon smrti oštećenog lica. Naknada nematerijalne štete zbog pretrpljenih duševnih bolova u smislu člana 200 ZOO predstavlja individualno potraživanje oštećenog lica prema štetniku zbog čega ova individualna novčana satisfakcija oštećenom ne predstavlja aktivnu nepodeljenu solidarnu obligaciju tužioca, budući da su oštećeni obični, a ne nužni suparničari shodno odredbama člana 204 Zakona o parničnom postupku.

Stav Vrhovnog suda Srbije: Prema stanju u spisima, prvostepena presuda je doneta 19.03.2004. godine, a tužilac je preminuo 03.06.2004. godine, dok je drugostepena presuda doneta 05.10.2004. godine. O činjenici smrti tužioca drugostepeni sud nije bio obavešten, pa je nije mogao imati u vidu. Donošenjem drugostepene presude u delu kojim je potvrđena prvostepena presuda nastupila je materijalna pravosnažnost prvostepene presude koja se vezuje za činjenično stanje i materijalno pravni odnos stranaka postojeći u trenutku zaključenja glavne rasprave, kada je tužilac bio u životu. Činjenica smrti tužioca ne utiče na pravosnažnost drugostepene presude ni u delu kojim je preinačena prvostepena presuda, budući da je ovim preinačenjem samo smanjen u određenoj meri iznos nematerijalne štete koji je dosuđen prvostepenom presudom. Stoga u ovakvoj situaciji, suprotno navodima revizije, potraživanje naknade nematerijalne štete prelazi na naslednike tužioca u smislu člana 204, stav 1 ZOO.³⁹ Uvidom u spise predmeta, veće ovog suda utvrdilo je da je parnični spis Opštinskog suda u Indiji broj P1 7/07 dostavljen Okružnom sudu u Sremskoj Mitrovici dana 21.09.2009. godine na rešavanje o žalbi tuženog, takođe je utvrdilo da je tužilja preminula 13.05.2010. godine, te da je ovaj sud doneo odluku o žalbi tuženog dana 04.06.2010. godine, a da prilikom donošenja odluke ovaj sud nije imao saznanja o smrti tužilje koja je nastupila pre donošenja drugostepene odluke ovaj sud nije imao saznanja o smrti tužilje koja je nastupila pre donošenja drugostepene odluke, a nakon

---

³⁹ Videti Presudu Vrhovnog Suda Srbije Rev. Br. 1205/05 od 15.06.2016. godine.

donošenja i ekspedovanja prvostepene odluke.⁴⁰ U članu 422, tačka 2 ZPP propisano je da postupak koji je odlukom suda pravosnažno završen, može se po predlogu stranke ponoviti ako je u postupku kao tužilac ili tuženi učestvovalo lice koje ne može biti stranka u postupku, ili ako stranku nije zastupao zakonski zastupnik, ili ako zakonski zastupnik odnosno, punomoćnik stranke nije imao potrebna ovlašćenja za vođenje parnice ili za pojedine radnje u postupku, ukoliko vođenje parnice, odnosno vršenje pojedinih radnji u postupku nije bilo naknadano odobreno. Shodno članu 346, stav 1 ZPP, presuda koja se više ne može pobijati žalbom postaje pravosnažna ukoliko je njome odlučeno o zahtevu tužbe ili protivtužbe, a prema članu 347, stav 3 istog zakona, pravosnažnost presude vezuje se za činjenično stanje utvrđeno do zaključenja glavne rasprave. Na navedeno upućuje i odredba člana 216, stav 2 ZPP kojom je između ostalog propisano da ako je prekid postupka nastupio posle zaključenja glavne rasprave, sud može na osnovu te rasprave doneti odluku.

Nakon donošenja odluke drugostepenog suda po žalbi, ukoliko je prvostepena odluka potvrđena nastupa pravosnažnost prvostepene, a ne drugostepene odluke, te po nastupanju pravosnažnosti, pravosnažna presuda deluje od dana njenog donošenja. U konkretnom slučaju, smrt tužilje nastupila je nakon donošenja prvostepene odluke, što znači da ta činjenica nije mogla uticati na izreku prvostepene presude koju presudu je ovaj sud preispitivao, koju je potvrdio i koja proizvodi pravno dejstvo danom donošenja pobijane odluke. Budući da presudom sud odlučuje o tužbenom zahtevu s obzirom na utvrđeno činjenično stanje, tj. činjenični sklop postojeći od trenutka zaključenja glavne rasprave, stoga je ključni momenat na koji se pravosnažnost odnosi, momenat zaključenja glavne rasprave, te činjenice koje nastanu tog momenta nisu njom obuhvaćene.

Shodno navedenom, kako je ovaj sud doneo odluku na osnovu svih raspoloživih činjenica, naknadno saznanje tuženog o smrti tužilje u toku žalbenog postupka ne može predstavljati razlog za ponavljanje drugostepenog postupka u smislu člana 422, tačka 2 ZPP, budući da sud donosi odluku na osnovu činjenica i saznanja kojima raspolaže u trenutku odlučivanja, rešavajući sporni pravni odnos među strankama na osnovu dokaza i utvrđenih činjenica izvedenih na glavnoj raspravi.

Donošenjem drugostepene odluke u odsustvu saznanja za smrt tužilje koja je nastupila nakon donošenja prvostepene odluke, nastupila je materijalna pravosnažnost pobijane prvostepene presude koja se vezuje za materijalno-pravni odnos stranaka i činjenično stanje postojeće u trenutku zaključenja

⁴⁰ Videti rešenje Apelacionog Suda u Novom Sadu GŽL. 3886/10 od 28.01.2011. godine.

glavne rasprave, kada je tužilja bila u životu i uredno zastupana od strane advokata.

Imajući u vidu navedeno, ovaj sud je našao da nisu ispunjeni uslovi za ponavljanje postupka u smislu člana 422, tačka 2 ZPP, te je predlog tuženog kao neosnovan odbio. Izvršni poverilac je uz predlog za izvršenje podneo rešenje Osnovnog suda u Loznici pod brojem O 101/2014 od 05.02.2014. godine, kojim se iza pokojnog P.Ž., koji je preminuo dana 15.12.2012. godine, oglašavaju za naslednike na osnovu Zakona i sporazuma P.R. iz K., sin pokojnog P.Ž., i P.I. iz K., sin P.Ž. Po navedenom rešenju P.I. nasledio je novčano potraživanje na ime nematerijalne štete i troškova postupka po osnovu pravosnažne presude Osnovnog suda u Loznici P 783/11 od 23.08.2012. godine.⁴¹

Članom 204, stav 1 ZOO propisano je da potraživanje naknade nematerijalne štete prelazi na naslednika samo ako je priznato pravosnažnom odlukom ili pismenim sporazumom. Kako je presuda Osnovnog suda u Loznici P 783/11 od 23.08.2012. godine koja je priložena kao izvršna isprava postala pravosnažna dana 03.10.2013. godine a P.Ž., kome pripada potraživanje po navedenoj izvršnoj ispravi, preminuo 15.12.2012. godine, odnosno preminuo je pre pravosnažnosti presude Osnovnog suda u Loznici P 783/11 od 23.08.2012. godine samim tim ni navedeno potraživanje shodno odredbama člana 204, stav 1 ZOO nije moglo da pređe na naslednika P.I, ovde označenog izvršnog poverioca. Imajući sve napred navedeno u vidu sud primenom odredbe člana 37 ZIO, a u vezi sa odredbom člana 23 ZIO, odlučio kao u izreci rešenja.

Izneti stavovi u sudskoj praksi u vezi sa nasleđivanjem nematerijalne štete

Odredbom člana 8, stav 1 Zakona o izvršenju i obezbeđenju propisano je da je sud dužan da donese rešenje o izvršenju kada su za to ispunjeni uslovi određeni zakonom. Odredbom člana 15, stav 1 istog Zakona propisano je da sudska odluka kojom je naloženo ispunjenje potraživanja izvršena ako je postala pravosnažna i ako je protekao rok za dobrovoljno ispunjenje, odnosno nastupio uslov određen tom odlukom, osim kada je zakonom drugačije propisano, te da rok za dobrovoljno ispunjenje teče od dana dostavljanja odluke izvršnom dužniku, a završava se protekom poslednjeg dana roka određenog sudskom odlukom, ako zakonom nije drugačije određeno. Odredbom člana 17, stava 1 istog Zakona propisano je da je izvršna isprava

---

⁴¹ Videti rešenje Prvog osnovnog suda u Beogradu br. 3-4-4752/2014 godine.

podobna za izvršenje ako su u njoj naznačeni izvršni poverilac i izvršni dužnik, predmet, vrsta i obim ispunjenja obaveze, osim ako ovim zakonom nije drugačije određeno. Odredbom člana 23, stav 1 istog Zakona propisano je da se izvršenje određuje i sprovodi i na predlog i u korist lica koje u izvršnoj ispravi nije označeno kao izvršni poverilac, a ako to nije moguće, prenos ili prelaz potraživanja dokazuje se pravosnažnom, odnosno konačnom odlukom donetom u parničnom, prekršajnom ili upravnom postupku.

Imajući u vidu napred citirane odredbe ZIO, te utvrđeno činjenično stanje, veće ovog suda našlo je da je prilikom donošenja pobijanog rešenja postupajući sudija u prvom stepenu pogrešno primenio materijalno pravo u tom smislu što nije primenio odredbe materijalnog prava koje je trebalo da primeni, odnosno nije primenio citirane odredbe člana 8, stav 1 u vezi sa članovima 15, stav 1 i 17, stav 1 i 23, ZIO, zbog čega je činjenično stanje ostalo nepotpuno utvrđeno, tj. nije utvrđeno da li je predmetnim ostavinskim rešenjem sporno potraživanje iz izvršne isprave prešlo na ovde izvršnog poverioca. Naime, sud je u izvršnom postupku vezan načelom formalnog legaliteta u smislu člana 8 ZIO, te ne može da se upušta u ocenu zakonitosti i pravilnosti navedenog ostavinskog rešenja, pa je pobijano rešenje u smislu člana 392, stav 2 ZPP-a u vezi sa članom 402 ZPP-a i članom 10 ZIO moralo biti ukinuto i spisi predmeta vraćeni postupajućoj sudiji na ponovni postupak.⁴²

Nasleđivanje materijalne štete u vidu izgubljene zarade pokojnog pravnog prethodnika tužioca

U sudskoj praksi postavilo se pitanje da li naslednici pokojnika – pravnog prethodnika tužioca imaju pravo na naknadu materijalne štete u vidu izgubljene zarade bez obzira što nije utvrđena pravosnažnom presudom niti vansudskim ili sudskim poravnanjem. Po jednom shvatanju smatra se da tužioci nisu aktivno legitimisani za vođenje spora iz razloga što je pravo na zaradu lične prirode i vezano je za ličnost zaposlenog tako da je naknadu mogao ostvariti samo lično radnik koji je trpeo štetu zbog nezakonitog otkaza ugovora o radu i da to pravo nije prenosivo na treće lica. U jednoj presudi zauzet je sledeći stav: „Na nesumnjiv način je prvostepeni sud utvrdio da je imenovani – sada pokojni bio u radnom odnosu kod tuženika kao poslodavca na poslovima portira sve do 28.12.2005. godine, kada mu je tuženik naznačenim rešenjem od 26.12.2005. godine otkazao ugovor o radu. Navedenom presudom prvostepenog suda poništeno je ovo rešenje tuženika i tuženik je obavezan da tužioca vrati u radni

⁴² Videti rešenje Prvog osnovnog suda u Beogradu IPV (I) br. 1003/2014/2 godine.

odnos i rasporedi na radno mesto na koje je bio zaposlen ili drugo radno mesto koje odgovara njegovoj stručnoj spremi. Navedena presuda je postala pravno-snažna dana 06.12.2006. godine kada je potvrđena presudom Okružnog suda od 06.12.2007. godine. Pravni prethodnik tužilaca – imenovani sada pokojni umro je dana 27.09.2008. godine i rešenjem ostavinskog suda od 29.01.2009. godine za naslednika na njegovoj zaostavštini oglaseni su tužioci na celokupnoj imovini navedenoj u istom rešenju. U toku postupka prvostepeni sud je na nesumnjiv način utvrdio da sada pokojni u spornom periodu nije nigde radio niti ostvarivao prihode jer nije bio zaposlen niti je bio osnivač kao ni vlasnik nekog preduzeća ili radnje. Takođe je utvrđeno da u spornom periodu tuženik za tužioca nije uplatio doprinose nadležnim fondovima. Žalbenim navodima ovako utvrđeno činjenično stanje uopšte nije dovedeno u sumnju. Prvostepeni sud je pravilno primenio odredbu člana 191 Zakona o radu kada je obavezao tuženog kao poslodavca da tužiocima kao naslednicima sada pokojnog isplati naknadu štete u visini izgubljene zarade i drugih primanja po osnovu rada i da na ime tužioca uplati doprinose nadležnim fondovima.

Po stanovištu Apelacionog suda, u celini su se pokazali neosnovanim navodi žalbe da tužioci nisu aktivno legitimisani za vođenje ovog spora iz razloga što je pravo na zaradu lične prirode i vezano je za ličnost zaposlenog tako da je naknadu mogao ostvariti samo lično radnik koji je trpeo štetu zbog nezakonitog otkaza ugovora o radu i da to pravo nije prenosivo na treća lica. Naime, propisano je da potraživanje naknade nematerijalne štete prelazi na naslednike samo ako je priznato pravnosnažnom odlukom ili pismenim sporazumom i pod istim uslovima to potraživanje može biti predmet ustupanja, prebijanja i prinudnog izvršenja – član 204 ZOO.

Iz ovoga nesumnjivo proizlazi da pravo na naknadu materijalne štete prelazi na naslednike u svakom slučaju bez obzira da li je isto priznato pravnosnažnom odlukom ili pismenim sporazumom.⁴³

Odgovornost naslednika za obaveze ostavioca

U sudskoj praksi postavilo se pitanje da li naslednici odgovaraju za obaveze ostavioca oštećenom licu koji je pretrpeo materijalnu i nematerijalnu štetu, ako odgovaraju do kog iznosa odgovaraju oštećenom licu. U skladu sa članom 224, stav 1 Zakona o nasleđivanju sa naslednicima solidarno odgovaraju za ostaviočeve dugove, svako do visine vrednosti svog

---

⁴³ Iz presude Apelacionog suda u Kragujevcu, Gž1-596/10 od 11.02.2010. god. presudom Apelacionog suda u Novom Sadu, gž broj 1080/18 od 13.06. 2018.

naslednog dela, bez obzira na to da li je izvršena deoba nasleđa. U skladu sa članom 224, stav 2 Zakona o nasleđivanju dugovi se među sanaslednicima dele srazmerno njihovim naslednim delovima ako iz zaveštanja ne sledi što drugo. Imajući ovo u vidu, ako ima više naslednika, sanaslednika, onda poverilac može svoje potraživanje naplatiti od bilo kog naslednika, ali samo do visine vrednosti naslednog dela toga naslednika, koji će se kasnije regresirati od ostalih naslednika, jer sunaslednici odgovaraju srazmerno veličini naslednih delova.

U testamentu moguće je odrediti da neki naslednik ne odgovara za dugove ili da odgovaraju manje od ostalih. Ne odgovara za dugove ostavioca naslednik koji se odrekao nasleđa, koji je nedostojan, koji je isključen od ostalih naslednika. Davalac izdržavanja ne odgovara, po ugovoru o doživotnom izdržavanju za dugove ostavioca, ali se tim ugovorom može predvideti. Odgovornost se ne odnosi na primljene poklone za vreme života ostavioca, bez obzira da li bi taj poklon, zbog uračunavanja bio uključen u nasledni deo tog naslednika. Zbog dugove ostavioca ne odgovara ni singularni sukcesor – legatar. Legatar može samo izuzetno da odgovara za obaveze ostavioca. Naslednici ostavioca nisu nužni suparničari pa stoga poverilac može tužbom ostvariti svoja prava koje je imao prema ostaviocu, tužeći sve njegove naslednike, kao solidarne dužnike, ili samo nekog od njegovih naslednika. Shodno članu 228, Zakona o nasleđivanju deobu nasledstva može zahtevati svaki naslednik u svako doba, osim u nevreme. To pravo ne zastareva. Ugovor kojim se naslednik odriče pravda zahteva deobu ništav je.

U jednoj presudu zauzet je sledeći stav: „Poravnanje tužioca D.M. kao oštećenog, s pravom na naknadu nematerijalne štete za duševne bolove zbog opisanog umanjenja životne aktivnosti, za naknadu za pretrpljene fizičke bolove i strah i naknadu za duševne bolove zbog naruženosti, sve po članu 200, ZOO, kao i potraživanje njegovih roditelja i sestre kao člana istog porodičnog domaćinstva s pravom na naknadu za duševne bolove zbog naročito teškog invaliditeta sina odnosno brata, po članu 201, stav 3 ZOO, u visini pravilno odmerenoj od strane prvostepenog suda, predstavlja dug ostavioca B.D., čiju je imovinu nasledila njegova ćerka tužena M.B. koja za obaveze oca odgovara do vrednosti nasleđene imovine. Tako je i obavezana na isplatu ukupnog iznosa od 2.563.939,67 dinara tužiocima, u ravnoj vrednosti nasleđene imovine. Okolnost da su drugi zakonski naslednici svoje po zakonu pripadajuće delove ustupili B.M., ne utiče na drugačiji zaključak o odgovornosti naslednika za dugove, jer se M.B. prihvatila nasleđa u celosti i svu je imovinu ostaviočevu nasledila, pa se njena odgovornost za dugove ne ograničava do visine samo njenog naslednog dela kako u žalbi tumači. Odredbom

člana 222 ZON-a RS je propisano da nasljednik odgovara za ostaviočeve dugove do visine vrednosti nasleđene imovine. Nasleđena je ona imovina koja je obuhvaćena rešenjem o nasleđivanju kojim je prvotužena oglašena za naslednika, saglasno članu 122 Zakona o vanparničnom postupku. Neodrživo je žalbeno shvatanje da prvotužena odgovara za obaveze pokojnog B.D. do visine 1/3 vrednosti njegove zaostavštine, a ne do ukupne vrednosti njegove zaostavštine u iznosu od 2.563.939,67 dinara. Pitanje njene odgovornosti za obaveze pokojnog B.D. prema tužiocima kao oštećenim licima, raspravljao je u ovoj parnici, s ishodom da obaveze tužene ne premašuje vrednosti nasleđene imovine, a prema drugim zakonskim naslednicima je tužbeni zahtev odbijen jer im zaostavština nije predata u nasleđe. Na drugačiji ishod uticaja nema pozivanje žaliteljke na kasnije donetu odluku istog suda u drugoj parnici oznake P 276/16 koja za predmet ima pobijanje pravne radnje jednog od zakonskih naslednika.“ Takođe u sudskoj praksi iznet je stav “zakonski naslednici za dugove ostavioca odgovaraju isključivo i samo do visine svog naslednog dela, o čemu će javni izvršitelj voditi računa u toku postupka u toku sprovođenja izvršenja.”⁴⁴

Zaključak

Smatramo da rešenje koje je predviđeno u članu 204 ZOO treba dopuniti stavom tri i četiri koji glasi: „Naslednici odgovornog lica odgovaraju oštećenim licima do visine nasleđene imovine“ (stav 3); Pravo na naknadu nematerijalne štete zbog umanjjenja životne aktivnosti naruženosti povrede ugleda, častim slobode ili pravičnosti, smrti bliskog lica i zbog pretrpljenog straha, gasi se pravo nakon smrti oštećenog, jer su navedeni vidovi nematerijalne štete vezani za ličnost oštećenog“ (stav 4). Sa ovim dopunama člana 204, ZOO izbegli bi se različiti stavovi u u sudskoj praksi po ovim pitanjima.

Smatramo da u sudskoj praksi postoji velika raznolikost u pogledu dosuđivanja naknade nematerijalne štete koja se dosuđuje žrtvama saobraćajnih nezgoda, u smislu odredaba člana 200 i 201 ZOO. Ovakva velika razlika u pogledu dosuđivanja nematerijalne štete je nedopustiva. Mišljenja smo da bi bilo poželjno da Vrhovni kasacioni sud Republike Srbije u Beogradu zauzme načelni stav u pogledu dosuđivanja visine nematerijalne štete žrtvama saobraćajne nezgode, u smislu odredaba člana 200 i 201 ZOO, imajući u vidu koliko je godina žrtvi saobraćajne nezgode, kakav je intenzitet bolova, intenzitet straha, kao i stepen naruženosti. Taj načelni stav menjao bi se zavisno od toga

⁴⁴ Videti rešenje Osnovnog suda u Loznici, Ipv.i.br:9/17 od 21.01.2019. godine.

da li ima inflacije u društvu. Ovakav načelni stav, po našem mišljenju, bio bi u skladu sa članom 223 Zakona o parničnom postupku. Ovaj predlog je u skladu sa zakonom jer je Ustavni sud Republike Srbije utvrdio da je odredba člana 26, stav 2 Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju nije u skladu sa Ustavom Republike Srbije.⁴⁵

Na ovaj način postiglo bi se sledeće: izbegli bi se nepotrebni sudski sporovi, izbegli bi se nepotrebni sudski troškovi, oštećena lica bi brže naplaćivala nematerijalnu štetu, izbegli bi se troškovi veštačenja, sudovi bi na jedinstven način, u skladu sa načelnim stavom, primenjivali član 200 i 201 ZOO, društva za osiguranje bi u vansudskom postupku nadoknađivala nematerijalnu štetu u skladu s načelnim stavom. Ne vidimo razlog zašto Vrhovni kasacioni sud Republike Srbije ne bi doneo načelni stav o visini nematerijalne štete koja bi se dosuđivala žrtvama saobraćajne nezgode, u smislu člana 200 i 201 ZOO.

U toku postupka mora se utvrditi: da li je motorno vozilo kojim je prouzrokovana šteta žrtvama saobraćajne nezgode bilo osigurano ili se radi o nepoznatom motornom vozilu, da li postoji podeljena odgovornost, koliki je limit obaveze društva za osiguranje, kolika je ukupna šteta na dan štetnog događaja, da li žrtva saobraćajne nezgode ima pravo na rentu, da li je žrtvi saobraćajne nezgode nadoknađivana nematerijalna šteta i kada je šteta nadoknađena? Kada se radi o naknadi štete u vidu buduće rente, veštačenjem se vrši kapitalizacija i tako dobijeni kapitalizirani iznos buduće rente uračunava se prilikom utvrđivanja obima štete do visine osigurane sume.

Kada se radi o zahtevu oštećenog za izmenu ranije okolnosti, više se ne može raspravljati o limitu osiguranja, odnosno da li je limit iscrpljen i izvršenim isplatama, pošto je za kasnije izmene rente relevantno samo stanje pokrivenosti limita prilikom prvog presuđenja. U slučajevima kada je društvo za osiguranje isplatilo nematerijalnu štetu žrtvi saobraćajne nezgode, a žrtva saobraćajne nezgode nakon dve-tri godine podnese tužbu tražeći da joj se isplati pravičnu novčanu naknada da bi se u skladu sa zakonom utvrdilo da li je društvo za osiguranje isplatilo manju odštetu od pravične novčane naknade – mišljenja smo da sud mora izvršiti uvid u određeni broj pravičnih novčanih naknada. Sud mora da izvrši uvid i u određen broj pravosnažnih presuda iz doba kada je društvo za osiguranje isplatilo nematerijalnu štetu žrtvi saobraćajne nezgode. Samo na ovaj način može se izbeći donošenje presuda bez ikakvih merila i kriterijuma. Takođe, prilikom utvrđivanja obima odgovornosti društva za osiguranje, mora se, putem veštačenja utvrditi

⁴⁵ Videti: Odluku Ustavnog suda broj Iuz-909/2010. godine.

koliko vredi odšteta žrtvi saobraćajne nezgode na dan štetnog događaja, a koja je isplaćena nakon dve, tri, pet godina od saobraćajne nezgode. Iznosi koji se dosuđuju za nematerijalnu štetu žrtvama saobraćajnih nezgoda od strane pojedinih sudova su previsoki. Sudovi prilikom donošenja odluke o visini nematerijane štete koja se dosuđuje žrtvama saobraćajnih nezgoda moraju voditi računa o životnom dobu žrtve saobraćajne nezgode i o ekonomskoj situaciji u kojoj se nalazi država, kao i o visini premije koja se naplaćuje od strane društva za osiguranje.

Smatramo da zastarelost potraživanja naknade inflatorne štete počinje od nastanka obaveze koja je u uslovima inflacije obezvređena. Potraživanja naknade štete ne može početi da zastareva pre nastanka same štete. Kada je reč o inflatornoj šteti, sud mora da utvrdi kada je ona nastala, odnosno nastajala jer je tada nastalo potraživanje koje se javlja kao predmet tužbenog zahteva. Pravilna primena materijalnog prava iziskuje da sud ispita kada je nastala odnosno, nastajala inflatorna šteta čiju naknadu tužilac traži. Takođe propusti u sudskom postupku ne mogu biti razlog da se inflatorna šteta prevodi na sud, to jest državu.

Pravni promet u uslovima visoke inflacije izlaže njihove učesnike nesrazmernim novčanim obavezama, zbog kojih mogu nastati i nesrazmerni gubici ili dobici u imovini. Sa ovim svi učesnici u pravnm prometu moraju računati. Smrt stranke koja ima punomoćnika utiče da postupak, ne bude prekinut do pojave naslednika, u smislu člana 212, tačka 1 Zakona o parničnom postupku ali ne utiče na ishod parnice odnosno, primenu materijalnog prava. Kada u parnicu stupi naslednik oštećenog, ta parnica mora biti okončana odbijanjem svih zahteva za nakandu nematerijalne štete, zbog njihovog neprenosivog karaktera. Po odredbama člana 204 ZOO potraživanja naknade nematerijalne štete prelaze na naslednike samo ako je to priznato pravnosnažnom presudom ili pismenim sporazumom. Pod istim uslovima to potraživanje može biti predmet ustupanja, prebijanja i prinudnog izvršenja. Takođe po odredbama člana 197, ZOO pravo na naknadu štete u vidu novčane rente usled smrti bliskog lica ili usled povrede tela ili oštećenja zdravlja ne može se prenositi na drugo lice.

Filipovic K. Aleksandar

The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, The University of Business Academy in Novi Sad, a lawyer in Loznica

Filipovic A. Dusan

A lawyer in Loznica

**INHERITANCE OF THE COMPENSATION
FOR BOTH ECONOMIC AND NON-
ECONOMIC KINDS OF A DAMAGE AND
THE HEIR'S RESPONSIBILITY FOR
OBLIGATIONS OF A DECEDENT IN THE
SERBIAN LAW**

**Towards the Civil Code of Republic of Serbia -
Is the solution foreseen under the Articles 197
and 204 of the Law of Contract a good one?**

A b s t r a c t

Problems in the application of Articles 197 and 204 of the Law on of Contract are presented in the paper. Different attitudes in legal theory and case law are presented, as well as proposed solutions in the Preliminary Draft Civil Code of Republic of Serbia. We will put forward our position on the proposed solutions in the Pre-Civil Code of the Republic of Serbia. In the legal theory and jurisprudence, the question arises whether the solution is provided for in Articles 197 and 204 of the Law on Obligations. Problems have been raised regarding the determination of the amount of non-pecuniary damage, when part of the non-pecuniary damage is paid out-of-court procedure, and the injured person files a lawsuit to collect the difference of non-material damage to the court, the court proceedings take several years.

How to determine the fair incidence of non-pecuniary damage at the time of passing a judgment?

Keywords: *inheritance of non-pecuniary damage, non-transferability of rights, monetary annuity, obsolescence, assignment.*

Literatura:

1. Arandelović, D., (1972). O odgovornosti za naknadu štete, Beograd
2. Filipović, K. A., (2007). Zastarelost potraživanja naknade štete prouzrokovane krivičnim delom, *Pravni život*, (11), str. 947-957
3. Ivošević, Z. (2000). Naknada štete zbog umanjenja životne aktivnosti, obavezno osiguranje naknade štete i obezbeđenje potraživanja, Budva
4. Kalodžera M., (1941). Naknada neimovinske štete, Zagreb
5. Petrović, Z., (1996). Naknada nematerijalne štete zbog povrede prava ličnosti, Beogra, Novinsko-izdavačka ustanova „Vojska“
6. Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 5992/96, od 22. juna 1997. godine
7. Presuda Okružnog suda u Valjevu Gž. broj 1396/98 od 21.09.1998. godine
8. Presuda Okružnog suda u Šapcu, G.br. 1680/05 od 25.08.2006
9. Presuda Opštinskog suda u Loznici, P.br.1711/92 od 2.3.1993. godine
10. Presuda Opštinskog suda u Loznici P.br.87/97 od 12.2. 1998.godine
11. Presuda Višeg privrednog suda Srbije Gž . 2771/90 od 19.06.1990. godine
12. Presuda Vrhovnog suda u Beogradu, Rev.broj 1205/05 od 15.06.2006. godine
13. Presuda Osnovnog suda u Šapcu, Sudske jedinice Bogatić, PZ.27/10 (2009) od 28.10.2010. godine
14. Presuda Osnovnog suda u Jagodini P.478/09 od 07.10. 2009. godine
15. Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu Gz 1109/11 od 27.05.2011. godine
16. Presudu Apelacionog suda u Beogradu, Gž.3515/15 od 02.06.2015. godine
17. Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev broj 3653/04 od 13. aprila 2005. godine
18. Presuda Vrhovnog Suda Srbije Rev. Br. 1205/05 od 15.06. 2016. godine.
19. Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu, Gž1-596/10 od 11.02.2010. god
20. Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, gž broj 1080/18 od 13.06.2018.
21. Rešenje Apelacioni sud u Novom Sadu, GŽ1.br.3886/10 od 28.01.2011. godine

22. Rešenje Prvog osnovnog suda u Beogradu, IPV /I/ 10037/2014/2/ od 11.03.2015. godine
23. Rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu, GŽ1 broj 3886/10 od 28.01.2011. godine
24. Rešenje Apelacionog Suda u Novom Sadu GŽL. 3886/10 od 28.01.2011. godine
25. Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, GŽ. 918/11 od 13.09.2012. godine
26. Rešenje Prvog osnovnog suda u Beogradu br. 3-4-4752/2014 godine
27. Rešenje Prvog osnovnog suda u Beogradu IPV (I) br. 1003/2014/2 godine
28. Slobodan P., Stojanović, D. (1980). Komentar Zakona o obligacionim odnosima Gornji Milanovac, Pravni fakultet Kragujevac i Kulturni centar
29. Stanković, O., (1968). Novčana naknada neimovinske štete, Beograd
30. Stanković, O., (1972). Novčana naknada neimovinske štete, Beograd
31. Zakon o obligacionim odnosima, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/2003 - Ustavna povelja
32. Zakon o osiguranju imovine i lica, *Službeni list SRJ*, br. 30/96, 57/98, 53/99, 55/99

UGOVORI U PRIVREDI I NJIHOVA FORMA

REZIME: Privredni subjekti u svom svakodnevnom poslovanju zaključuju veoma veliki broj ugovora, bez kojih njihovo poslovanje ne bi ni bilo moguće. Međutim, nisu svi ugovori koje zaključuju privredni subjekti ujedno tzv. privredni ugovori. Kako za ugovore u privredi važi veliki broj specifičnosti u odnosu na građanskopravne ugovore, veoma je važno, prvo odrediti njihove posebnosti, a onda ih identifikovati kao ugovore u privredi. Jedan od tih specifičnosti svakako jesu i pravila koja se tiču same forme, odnosno oblika zaključenja ugovora u privredi, gde se ističu naročite vrste zaključenja, koje ne poznaje građansko pravo i građanskopravni ugovori iako se pozitivnopravno regulišu istim zakonom – Zakonom o obligacionim odnosima, koji je na snazi, uz određene izmene i dopune, još od 1978. godine.

Ključne reči: *ugovori u privredi, specifičnosti ugovora u privredi, forma ugovora u privredi*

Uvodne napomene

Privredni subjekti stupaju u mnogobrojne pravne odnose. Posmatrano sa pravnog aspekta, poslovanje privrednih subjekata sastoji se od svakodnevnog zaključivanja čitavog niza ugovora. Poslovi privrednih subjekata mogu biti poslovi u prometu robom i poslovi u prometu novcem (bankarski poslovi, menično i čekovno pravo). Međutim, nisu svi ugovori koje privredni subjekti međusobno zaključuju ili sa drugim pravnim ili fizičkim licima „ugovori u privredi“ ili „poslovi u privredi“. Samo određeni ugovori (poslovi) smatraju se „ugovorima u privredi“ i kao takvi izdvajaju se u posebnu kategoriju ugovora.

Ugovorima u privredi smatraju se oni ugovori koje privredne organizacije, kao i imaoци radnji i drugi pojedinci koji u vidu registrovanog zanimanja obavljaju neku privrednu delatnost zaključuju među sobom u obavljanju

---

* Msc, asistent strukovnih studija, Beogradska poslovna škola, Visoka škola strukovnih studija, Beograd, e-mail marija.jakovljevic@bbs.edu.rs

delatnosti koje sačinjavaju predmete njihovog poslovanja ili su u vezi sa tim delatnostima.¹

To su uobičajeni, tipični ugovori koje privredni subjekti zaključuju u velikom broju (masovno), a u cilju razmene robe, i čije zaključivanje i izvršavanje spada u njihovu redovnu delatnost. Predmet ovih ugovora je, po pravilu, promet robe ili vršenje raznih usluga u vezi sa prometom robe. Ovim ugovorima vrši se prenos robe od proizvođača do potrošača. „Putovanje“ robe od proizvođača do potrošača je složeno, a obavlja se pravno na osnovu različitih ugovora koji se zaključuju u robnom prometu (na osnovu ugovora o kupovini i prodaji robe koji se zaključuju između proizvođača i potrošača i eventualno zaključivanje ugovora o posredovanju, trgovinskom zastupanju, komisionu, špediciji, prevozu, uskladištenju, osiguranju).

Pojam ugovora u privredi

U uporednom pravu postoje dva osnovna načina uređenja obligacionih odnosa u zavisnosti od toga ko su njihovi učesnici. Jedan, koji posebno reguliše obligacione odnose u privredi i obligacione odnose tzv. građanskog prava (Francuska, Nemačka). Drugi, koji jedinstveno reguliše obligacione odnose u privredi i obligacione odnose tzv. građanskog prava (Italija, Švajcarska). Naše pravo jedinstveno reguliše obligacione odnose bez obzira ko su njihovi učesnici.² Upravo to se čini Zakonom o obligacionim odnosima (u daljem tekstu: ZOO).

Međutim, za pojedine ugovore (ugovori o prevozu robe, putnika i prtljaga) postoje posebni zakoni (Zakon o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju, Zakon o ugovorima o prevozu u železničkom saobraćaju, Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi i Zakonom o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju). Osim toga, i pored jedinstvenog regulisanja obligacionih odnosa bez obzira ko su njihovi učesnici, ZOO ističe da se odredbe ovog Zakona koje se odnose na ugovore primenjuju na sve vrste ugovora, osim ako za ugovore u privredi nije izričito drugačije određeno. To je diktirano činjenicom da obligacioni odnosi u privredi imaju brojne specifičnosti. ZOO definiše ugovore u privredi kao ugovore koje preduzeća i druga pravna lica koja obavljaju privrednu delatnost, kao i imaoci radnji i drugi pojedinci koji u vidu registrovanog zanimanja obavljaju neku

¹ Član 25, st. 2 Zakona o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ*, br. 29/78. 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 - Ustavna povelja.

² Vujisić, D., (2009). Poslovno pravo – trgovinsko pravo, Banja Luka, Besjeda, str. 25.

privrednu delatnost zaključuju među sobom u obavljanju delatnosti koje sačinjavaju predmete njihovog poslovanja ili su u vezi sa tim delatnostima. Iz ove definicije ugovora u privredi proizilazi da ZOO polazi kumulativno od dva kriterijuma prilikom određivanja ugovora u privredi: jedan je subjektivni i on se odnosi na učesnike kod ugovora u privredi (preduzeća i druga pravna lica koja obavljaju privrednu delatnost, kao i imaoi radnji i drugi pojedinci koji u vidu registrovanog zanimanja obavljaju neku privrednu delatnost) i drugi objektivni (potrebno je da se radi o ugovoru koji privredni subjekti zaključuju u obavljanju delatnosti koje sačinjavaju predmete njihovog poslovanja ili su u vezi sa tim delatnostima). Iz ove definicije, dalje, proizilazi da ZOO poznaje osnovne i pomoćne ugovore u privredi. Osnovni ugovori u privredi su oni koje privredni subjekti zaključuju u obavljanju delatnosti koje sačinjavaju predmete njihovog poslovanja. Pomoćni ugovori u privredi su oni koje privredni subjekti zaključuju u vezi sa delatnostima koje sačinjavaju predmet njihovog poslovanja, radi lakšeg obavljanja tih delatnosti. Iz ove definicije, takođe, proizilazi da se ZOO u određivanju ugovora u privredi opredelio za jednu opisnu definiciju a ne za njihovo nabranje (poput na primer Opštih uzansi za promet robom koje kao poslove prometa robom navode kupovinu i prodaju robe, zamenu robe, poslove posredništva, zastupništva, komisio-na, prevoza, otpremništva/špedicije, uskladištenja i osiguranja). Opravdanost opredeljenja ZOO za opisno definisanje ugovora u privredi je, pre svega, u tome da postoji i čitav niz drugih ugovora koji se javljaju u privredno-pravnom prometu (ugovori o turističkim uslugama, ugovor o građenju, ugovor o kontroli roba i usluga), koji su se pojavili u novije vreme (ugovor o franšizingu, ugovor o faktoringu) a i onih koji će se tek pojaviti u budućnosti kao posledica razvoja privrede i stvaranja novih vrsta odnosa između učesnika u privrednom prometu.³

Tako, na primer, Zakon o parničnom postupku⁴ indirektno određuje pojam ugovora u privredi kroz odredbe koje definišu sporove koji smatraju privrednim sporovima. Ranijim zakonima privredni sporovi u smislu Zakona smatrali su se sporovi iz:

1. kupovine i prodaje robe i drugih pokretnih stvari, zamene robe i pokretnih stvari,
2. komisionog posla,
3. posredništva, zastupništva, otpremništva,
4. uskladištenja,

---

³ Ibid.

⁴ *Službeni glasnik RS*, br. 72/11, 49/13 - odluka US, 74/13 - odluka US i 55/14.

5. osiguranja,
6. ugovora o delu i uslugama,
7. ugovora o građenju,
8. izdavačkih poslova,
9. autorskog prava,
10. zajma,
11. posluge,
12. menično-pravnih i čekovno-pravnih zahteva,
13. prevoza stvari u železničkom, drumskom, vazdušnom i rečnom saobraćaju i saobraćaju na unutrašnjim vodama,
14. sporovi iz prava na upotrebu firme,
15. iz zaštite i upotrebe pronalazaka, uzoraka, modela i žigova,
16. iz nelojalne utakmice,
17. iz upravljanja osnovnim sredstvima kao i drugi slični sporovi od značaja za privredu.⁵

Sadašnjim Zakonom o parničnom postupku, članom 480., propisano je sledeće: „Odredbe ove glave primenjuju se u svim sporovima u kojima sude privredni sudovi u skladu sa zakonom kojim se uređuje stvarna nadležnost sudova (privredni spor), ako za pojedine sporove nije propisana druga vrsta postupka. Ako odredbama ove glave nije drugačije propisano, u postupku u privrednim sporovima shodno se primenjuju ostale odredbe ovog zakona”.⁶

Prema Opštim uzansama za promet robom, kao poslovi prometa robom, znači kao privredni poslovi, smatraju se:

1. kupovina i prodaja robe,
2. zamena robe,
3. posredništvo,
4. zastupništvo,
5. komisijon,
6. prevoz,
7. otpremništvo (špedicija),
8. uskladištenje i
9. osiguranje.⁷

⁵ Vukićević, J., S., (2011). Privredni ugovori, Beograd, Kopi komerc, str. 67.

⁶ Zakon o parničnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/11, 49/13 - odluka US, 74/13 - odluka US i 55/14.

⁷ Vukićević, J., S. op. cit., str. 78.

Pored navedenih ugovora, u privrednom pravu se izučavaju i ugovor o građenju, ugovor o kontroli kvaliteta i kvantiteta robe i izdavački ugovor, koji predstavljaju predmet delatnosti određenih organizacija udruženog rada u privredi. Razvojem privrede dolazi do stvaranja novih vrsta odnosa između učesnika u privrednom prometu. Tako su u ZOO predviđene, kao posebna vrsta delatnosti privrednih organizacija, turističke usluge (ugovori o turističkim uslugama). Neki novi oblici ugovora u privredi, koji su u nekim stranim zakonodavstvima predmet regulisanja, još uvek nisu našli mesto u izvorima našeg privrednog prava (npr. ugovor o lizingu ili ugovor o faktoringu⁸ ili ugovor o franšizingu.⁹

Iz definicije pojma ugovora u privredi, koju sadrži član 25, stav 2 ZOO proizlazi da zakonodavac pravi razliku između osnovnih ugovora u privredi i sporednih ili akcesornih ugovora u privredi. Osnovni ugovori u privredi su ugovori koje preduzeće ili drugi privredni subjekt zaključi sa drugim preduzećem i drugim privrednim subjektima u obavljanju delatnosti koje sačinjavaju predmet njegovog poslovanja. Tako, za jednu proizvodnu organizaciju osnovni ugovor u privredi predstavlja ugovor kojim ona prodaje svoje proizvode prometnoj organizaciji, ili kojim nabavlja sirovine potrebne prometnoj organizaciji, ili kojim nabavlja sirovine potrebne za nesmetano odvijanje proizvodnog procesa. Sporedni ili akcesorni ugovori u privredi su takvi ugovori koje preduzeće ili drugi privredni subjekt zaključi sa drugim preduzećem i drugim privrednim subjektima u vezi sa delatnostima koje predstavljaju predmet njegovog poslovanja, a u cilju lakšeg obavljanja tih delatnosti. Na primer, za proizvodnu organizaciju ugovor o prevozu koji zaključi sa prevoziocem radi dopremanja sirovina koje je kupila predstavlja sporedni ugovor.

Posebne karakteristike ugovora u privredi

Posebnosti ugovora u privredi se danas uglavnom pravdaju razlikama koje odlikuju privredni promet od običnog, građanskopravnog prometa. Tako se u privrednom prometu ugovori sklapaju u velikom broju – masovno, jer se i privredni poslovi obavljaju profesionalno u vidu zanimanja, dok se obično građanskopravni ugovori sklapaju sporadično i od slučaja do slučaja, prema potrebi.¹⁰

---

⁸ Zindović, I., (2011). Pravna priroda i odnosi iz ugovora o faktoringu, Glasnik prava, str. 173.

⁹ Više: Jovanović, V, Petrov, A., Šipka, Z., (2013). Opšti osvrt na franšizing i ugovor o franšizingu kao sui generis poslove privrednog prava, *Pravo - teorija i praksa*, 30 (7-9), str. 33-47.

¹⁰ Kapor, V. i Carić, S. (2000). Ugovori robnog prometa, Novi Sad, Centar za privredni konsalting, str. 28.

Najznačajnije posebnosti ugovora u privredi su, pre svega, prema:

1. ugovornim stranama,
2. predmetu,
3. formi,
4. osobinama,
5. savesnosti i poštenju,
6. pojačanoj pažnji,
7. pregovorima za zaključivanje,
8. pojačanoj odgovornosti i
9. obezbeđenju ugovora i dr.¹¹

Iako su sve pobrojane posebnosti veoma važne i u praktičnom smislu imaju veoma veliki značaj, u ovom radu će se detaljnije osvrnuti samo na formu, kao jednu od karakteristika ugovora u privredi.

Forma zaključenja ugovora u privredi

Prema ZOO¹² ugovori u privredi su u načelu neformalni. Ugovorne strane u načelu nisu obavezne da se prilikom zaključenja ugovora potčine zakonu forme, kao unapred predviđenom spoljnjem (vidljivom) obliku preko koga manifestuju svoju volju, odnosno postižu saglasnost izjava svojih volja. U tom smislu, ugovaračima je dopušteno da odluče na koji će način izjaviti svoju volju. Nije čak potrebno da izjave svojih volja daju na isti način. Tako je moguće da jedan ugovarač izjavu učini pismenom, a da drugi ugovarač svoju izjavu učini usmeno. Bitna je saglasnost njihovih volja.

Brz razvoj društveno-ekonomskih odnosa koji stvara povećanu potrebu za sigurnošću, zaštita određenih društvenih interesa, kao i zaštita interesa samih ugovornih strana u smislu olakšanja dokazivanja postojanja i elemenata ugovora i upozorenja ugovarača na ozbiljnost ugovaranja, učinili su da u novije vreme postoji težnja da se ostavi pismeni trag o onome što su strane ugovorile (renesansa formalizma). Zakonski propisi predviđaju za čitav niz ugovora u privredi pismenu formu (tzv. zakonska pismena forma ugovora u privredi). ZOO propisuje pismenu formu za sledeće vrste ugovora:

1. za ugovor o prodaji sa obročnim otplatama cene¹³

¹¹ Vujisić, D., op. cit., str. 26-36.

¹² Član 37, st. 1.

¹³ Član 543.

2. za ugovor o građenju¹⁴
3. za ugovor o trgovinskom zastupanju¹⁵
4. za ugovor o angažovanju ugostiteljskih kapaciteta¹⁶
5. za ugovor o osiguranju¹⁷
6. za ugovor o jemstvu¹⁸ i
7. za ugovor o kreditu.¹⁹

Pored navedenih ugovora u privredi, postoji još čitav niz ugovora za koji je zakonom propisana pismena forma. Na primer, prema članu 11, st. 8 Zakona o privrednim društvima,²⁰ propisuje se da osnivački akt (koji može biti i ugovor o osnivanju) mora biti sačinjen u pismenoj formi. U svim ovim slučajevima pismena forma je predviđena kao uslov punovažnosti ugovora. Pošto predstavlja bitan sastojak ugovora, zakonska pismena forma koja je propisana za određene ugovore u privredi predstavlja konstitutivnu formu (formu *ad solemnitatem*). Ako zakon zahteva da ugovor bude zaključen u određenoj formi, onda ta forma važi i za sve kasnije izmene ili dopune ugovora. Od ovog pravila postoje dva izuzetka. Prvo, punovažne su i kasnije usmene dopune formalnog ugovora, ali samo ako se one odnose na sporedne tačke koje nisu bile obuhvaćene predviđenom formom i ukoliko to nije protivno cilju zbog koga je forma propisana.²¹ Drugo, punovažne su kasnije usmene pogodbe kojima se smanjuju ili olakšavaju obaveze jedne ili druge strane, pod uslovom da je forma propisana u interesu ugovornih strana.²² Na primer, ako bi posle pismeno zaključenog ugovora o jemstvu, poveilac usmeno izvršio delimičan otpust duga prema jemcu, taj akt bi bio punovažan, jer se propisanom formom pretežno zaštićuju interesi jemca.

Prema ZOO formalni ugovori mogu biti raskinuti neformalnim sporazumom. Ovo pravilo odnosi se na slučaj sporazumnog raskida ugovora čija je forma određena zakonom. Od navedenog pravila postoje dva izuzetka. Prvo, zakonom može biti određeno da se sporazumni raskid formalnog ugovora ima izvršiti u istoj formi da bi proizvodio pravna dejstva. Drugo, ako cilj zbog koga je propisana forma za zaključenje ugovora zahteva da raskidanje

---

¹⁴ Član 630, st. 2.

¹⁵ Član 791.

¹⁶ Član 886.

¹⁷ Član 901, st. 1.

¹⁸ Član 998.

¹⁹ Član 1066, st. 1.

²⁰ *Službeni glasnik RS*, br. 36/11, 99/11, 83/14 - dr. zakon, 5/15, 44/18 i 95/18.

²¹ Član 67, st. 3, ZOO.

²² Član 67, st. 4, ZOO.

ugovora bude obavljeno u istoj formi.²³ Nezavisno od zakonske forme ugovora, ugovorne strane mogu usloviti punovažnost ugovora njegovim zaključenjem u pismenoj formi. Ako su se ugovorne strane saglasile da će ugovor imati određenu formu, ugovor je zaključen tek kad bude zaključen u toj formi. U takvom slučaju, kada su se ugovorne strane sporazumele da pismena forma bude uslov punovažnosti ugovora koji zaključuju, ugovor je nastao tek kad bude zaključen u toj formi. Usmena saglasnost volja u pogledu bitnih elemenata po prirodi posla nije dovoljna. Tako zaključen ugovor može da se raskine, dopuni ili na drugi način izmeni i neformalnim sporazumom.²⁴ U tom pogledu ne postoje ograničenja kao kad je u pitanju zakonska forma.

Zakonom je predviđeno da se neki ugovori smatraju zaključenim tek onda kad jedan ugovarač preda drugom određenu stvar (realna forma). Na primer, ugovor o prevozu stvari železnicom je zaključen kad prevoznik primi na prevoz stvar sa tovarnim listom.²⁵

Ako ugovor nije zaključen u zakonom propisanoj formi ili ugovornoj formi, on ne proizvodi pravno dejstvo.²⁶ Ako je pismena forma propisana zakonom, a ugovor nije sastavljen u toj formi, takav ugovor je protivan prinudnom propisu, pa je, dakle, apsolutno ništav. U slučaju kad su se ugovarači sporazumeli da svom ugovoru daju pismenu formu, pismena forma je bitni sastojak ugovora. Ako su ugovorne strane predvidele da će ugovor zaključiti u pismenoj formi, pa pismena forma nije poštovana, ugovor se ne smatra zaključenim. Od ovog pravila postoji izuzetak. Kad je ugovor usmeno zaključen, a postojao je zahtev za njegovom pismenom formom, smatraće se valjanim i proizvešće pravno dejstvo ako su ugovorne strane u celini ili u pretežnom delu izvršile svoje ugovorne obaveze. Kasnijim izvršavanjem ugovornih obaveza u celini ili u pretežnom delu, ugovarači na osnovu zakona naknadno pribavljaju pravno dejstvo usmenom sporazumu. Konvalidacija ugovora koji nije zaključen u zahtevanoj pismenoj formi izvršenjem usmeno preuzetih obaveza u celini ili u pretežnom delu neće biti moguće ako iz cilja zbog koga je forma propisana proizlazi nešto drugo.

Sadržinom pismene isprave ugovora smatra se sve ono što je navedeno u toj ispravi iznad potpisa ugovarača.¹⁷ To znači da ako je ugovor zaključen u pismenoj formi, bilo na osnovu zakona ili po volji ugovorenih strana, važi samo ono što je u toj formi izraženo.²⁷ Od ovog pravila postoje dva izuzetka.

²³ Član 68, ZOO.

²⁴ Član 69, st. 2, ZOO.

²⁵ Član 29, st. 2, Zakona o ugovorima o prevozu u železničkom saobraćaju.

²⁶ Član, 70, ZOO.

²⁷ Član 71, ZOO.

Prvo, usmene pogodbe o sporednim tačkama o kojima u formalnom ugovoru nije ništa rečeno mogu da proizvode pravno dejstvo pod uslovom da nisu u suprotnosti sa sadržinom ugovora ili da nisu protivne cilju zbog koga je forma u konkretnom slučaju propisana. Drugo, istovremene usmene pogodbe kojima se smanjuje ili olakšava obaveza jednog ili oba ugovarača, mogu proizvoditi pravno dejstvo ako se njima smanjuju ili olakšavaju obaveze ugovornih strana, a forma je propisana radi zaštite interesa tih strana.²⁸

Ako je za punovažnost ugovora propisana ili voljom ugovornih strana predviđena pismena forma, ugovor je zaključen kad ispravu potpišu sva lica koja se njim obavezuju. Za ispunjenje pismene forme, po pravilu, se zahteva svojeručnost potpisa. Potpis se stavlja na kraju ili ispod teksta izjave, tako da potpisnika obavezuje samo tekst izjave koji se nalazi iznad njegovog potpisa.²⁹ Za zaključenje dvostranog ugovora dovoljno je da obe strane potpišu jednu ispravu ili da svaka od strana potpiše primerak isprave namenjen drugoj strani.³⁰ Pismena forma ugovora ispunjena je i kada je tekst izjave sadržan u telegramu, ako originali telegrama nose potpise strana koje se obavezuju. Zahtev za pismenom formom je ispunjena ako ugovorne strane izmenjaju pisma ili se sporazumeju teleprinterom ili nekim drugim sredstvom koje omogućava da se sa izvesnošću utvrde sadržina i davalac izjave. U pogledu broja primeraka ugovora treba nastojati da se ugovor u privredi zaključi bar u onoliko primeraka koliko ima strana, tako da svaka strana može da zadrži po jedan primerak.

Ugovor je pravno valjan i kada se sastavi u manjem broju primeraka. Ako se pojedini primerci ugovora međusobno ne slažu, važiće sledeća pravila:

1. Ako je pismeni ugovor umnožen ili preveden na drugi jezik, merodavan je izvomi ugovor potpisan od ugovornih strana,
2. Ako su strane potpisale više primeraka izvornog ugovora, merodavan je primerak koji su kao takav odredile, a ako to nisu odredile, onda se u vezi sa ostalim dokazima i utvrđenim okolnostima ceni koji je od izvomih primeraka merodavan.³¹

U robnom prometu postoji tendencija da se ostavlja pismeni trag o zaključenim ugovorima i tamo gde nije propisana ili ugovorena forma. Čak i kad se jedan ugovor u privredi zaključi usmeno, jer nije propisana niti ugovorena

²⁸ Vukadin E., (2009). Ekonomska politika, Beograd, str. 94.

²⁹ Kapor V., (1960). Ugovor o kupovini i prodaji robe prema Opštim uzansama za promet robom, Beograd, str. 22.

³⁰ Vukadin E., op. cit.

³¹ Milenović, D., (2009). Poslovno pravo, Niš, Centar za publikacije, str. 31.

forma, svaka ugovorna strana može od druge ugovorne strane zahtevati pismenu potvrdu usmeno zaključenog ugovora. U tom slučaju, strana koja traži pismenu potvrdu ugovora dostaviće drugoj strani dva istovetna primerka potvrde u obliku ugovora ili zaključnice, koji je sama potpisala i pozvati drugu stranu da joj vrati jedan primerak pošto ga potpiše.

Pismenu potvrdu ugovora jedna ugovorna strana može zahtevati sve dok druga strana ne ispuni ugovor. Ugovorna strana od koje je potvrda zatražena dužna je da u roku od 3 dana od prijema poziva preda pismenu potvrdu neposredno drugoj ugovornoj strani ili pošti preporučenim pismom. Pismena potvrda usmeno zaključenog ugovora mora u svemu odgovarati usmeno zaključenom ugovoru.³²

Zaključnica predstavlja samo potvrdu već zaključenog ugovora, jer je usmeno zaključen ugovor punovažan iako pismena potvrda nije data. Pismena potvrda ugovora je karakteristična za ugovore koji su zaključeni preko telefona ili putem telegrama. U takvim slučajevima ponudilac treba svoju ponudu, a ponuđeni svoju izjavu o prihvatanju ponude, da potvrde preporučenim pismom, i to po mogućnosti istog, a najkasnije sledećeg radnog dana nakon što je učinjena. Ugovorna strana koja nije pismeno potvrdila ugovor zaključen preko telefona ili putem telegrama odgovara drugoj strani za štetu koju je ova usled toga pretrpela. Pravila o pismenoj potvrdi usmeno zaključenih ugovora mogu se primeniti na sve neformalne ugovore u privredi.

Naročite vrste zaključenja ugovora

U radu je već pomenuto da je jedna od karakteristika ugovora u privredi njihovo često i masovno zaključivanje, što ujedno znači da je potrebna i određena brzina zaključivanja. Ovde se pre svega misli na:

1. Zaključivanje ugovora preko telefona, putem telegrama, preko telefintera i drugih sistema veza – ovo je posebno značajno ako se ima u vidu brzina zaključivanja ugovora, a u današnjem vremenu postaju aktuelni i drugi savremeniji sistemi veza, kao što je internet, e-mail, konferencijska veza preko skajpa ili drugih internet aplikacija.
2. Zaključivanje ugovora po pristupu (adhezijom) – ova grupa ugovora u privredi se još naziva i formularni ugovori u kojima jedna strana, obično ponudilac (koji je uglavnom tržišno moćnija ugovorna

³² Ibid.

strana³³) određuje uslove ugovora i uglavnom uz njega idu i Opšti uslovi poslovanja koji takođe moraju biti dostupni i jasni drugoj strani u ugovoru, koja jedino ima izbor da li da prihvati takav ugovor ili ne (takvi su, na primer, ugovori o turističkim uslugama, ugovori iz oblasti osiguranja, ugovor o kreditu i sl.).

3. Zaključivanje ugovora preko zastupnika i punomoćnika – ugovor u ime privrednog subjekta mogu zaključiti samo ovlašćena lica, koja svoja ovlašćenja crpe iz propisa, statuta privrednog društva ili nekog drugog akta. Međutim, pored zaključivanja ugovora preko zakonski ovlašćenih zastupnika, u praksi se ugovori u privredi zaključuju i preko punomoćnika. Osnovno je pravilo da se punomoćnik mora kretati u granicama ovlašćenja, te da može preduzimati samo one pravne poslove za čije je preduzimanje ovlašćen.³⁴

Zaključak

Ugovori u privredi, sa svojim specifičnostima i osobenostima, među kojima je svakako i njihova forma, u uslovima ubrzanog tehnološkog razvoja trpe određene promene. Međutim, te promene se uglavnom odnose na nužne promene u terminologiji koja je posledica razvoja digitalne tehnologije i zahvaljujući kojoj se olakšava zaključivanje ugovora a i privredni promet. Sve ostale specifičnosti, koje nisu povezane sa prethodnim, u teoriji su određene i praktično postoje više od jednog veka, ali nikako ne gube na svom značaju.

---

³³ Više o dominantnom položaju na tržištu i tržišnoj moći: Škorić, S., (2009), Kolektivna dominacija na tržištu, *Pravo - teorija i praksa* 26 (11-12), str. 101-112.

³⁴ Kapor, V., Carić, S., op. cit., str. 43-47.

Jakovljević Marija, Msc

Assistant of professional studies, Belgrade Business School, Higher School of Professional Business Studies, Belgrade

COMMERCIAL CONTRACTS AND THEIR FORM

A b s t r a c t

Business entities, in their everyday operations, make a great number of contracts, without which their business would not be possible. However, not all contracts concluded by business entities are, at the same time, the so-called commercial contracts. As far as contracts in economy are concerned, there is a large number of specific characteristics in relation to civil law contracts, so it is very important to first determine their particularities and then identify them as commercial contracts. One of these specificities is, of course, also the rules concerning their form, or the form of making commercial contracts, where there are special types of conclusions not known in the civil law and civil law contracts, regardless the fact that they have been regulated by the same law - the Law of Contract being in force, with certain amendments, since 1978.

Keywords: *Commercial Contracts, The specificity of the commercial contracts, The form of the commercial contracts*

Literatura:

1. Jovanović, V, Petrov, A., Šipka, Z., (2013). Opšti osvrt na franšizing i ugovor o franšizingu kao sui generis poslove privrednog prava, *Pravo - teorija i praksa*, 30 (7-9), str. 33-47
2. Kapor, V., Carić, S., (2000). Ugovori robnog prometa, Novi Sad, Centar za privredni konsalting

3. Kapor, V., (1960). Ugovor o kupovini i prodaji robe prema Opštim uzansama za promet robom, Beograd
4. Milenović D., (2009). Poslovno pravo, Niš, Centar za publikacije
5. Škorić, S. (2009), Kolektivna dominacija na tržištu, *Pravo - teorija i praksa*, 26 (11-12), str. 101-112
6. Vujisić, D. (2009). Poslovno pravo – trgovinsko pravo, Banja Luka, Besjeda
7. Vukadin, E., (2009). Ekonomska politika, Beograd
8. Vukićević, J. S., (2011). Privredni ugovori, Beograd, Kopi komerc
9. Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 36/11, 99/11, 83/14 - dr. zakon, 5/15, 44/18 i 95/18
10. Zakona o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/2003 - Ustavna povelja
11. Zakon o parničnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/11, 49/13 - odluka US, 74/13 - odluka US i 55/14
12. Zindović, I. (2011). Pravna priroda i odnosi iz ugovora o faktoringu, Glasnik prava

ZNAČAJ DOKUMENTARNOG AKREDITIVA I RAZGRANIČENJE U ODNOSU NA DRUGE POSLOVE MEĐUNARODNOG BANKARSKOG PRAVA

REZIME: U radu se analizira međunarodni dokumentarni akreditiv i njegova uloga u međunarodnoj trgovini. Pojavom međunarodne trgovine i sve većoj udaljenosti nalogodavca (kupca ili uvoznika) i korisnika akreditiva (prodavca ili izvoznika), dolazi se do potrebe zaštite kako jedne, tako i druge strane u poslovanju. U odnosu na ostale pravne institute u bankarskom poslovanju najčešću upotrebu ima međunarodni dokumentarni akreditiv jer pored instrumenta plaćanja ima i ulogu obezbeđenja potraživanja. Pravni odnosi u akreditivu su regulisani Zakonom o obligacionim odnosima.

Ključne reči: *bankarsko poslovanje, dokumentarni akreditiv, dokumentarni inkaso, bankarska garancija*

Uvod

Međunarodni dokumentarni akreditiv predstavlja instrument plaćanja, ali i sredstvo obezbeđenja potraživanja. Kako se bankarski poslovi dele na aktivne (gde je banka u ulozi poverioca), pasivne (banka je u ulozi dužnika) i neutralne (banka pruža određene usluge), dokumentarni akreditiv spada u grupu neutralnih bankarskih poslova, za čije obavljanje banka ima pravo na proviziju. Bankarski poslovi pripadaju grupi poslova pravnog prometa i zbog toga se i na bankarske poslove primenjuju opšta načela i principi, koja su zajednička za sve poslove pravnog prometa. Bankarski poslovi su osnovni pravni oblici regulisanja novčane cirkulacije u jedinstvenom novčanom

---

* Doktorand, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, e-mail: jovana_mastilovic@yahoo.com

sistemu, kao i u okvirima jedinstveno kreditno-moneterane politike naše zemlje.¹ Svi bankarski poslovi imaju određene specifičnosti, a to je da se sastavljaju po unapred pripremljenim i sastavljenim tipskim i standardnim ugovorima ili po opštim pravilima poslovanja bankarske organizacije, to znači zaključivanje poslova adhezionim putem. Jedna od ugovornih strana je uvek bankarska organizacija i ugovori su validni samo ako su sastavljeni u pismenom obliku. Bankarski poslovi su pravni poslovi koji se zaključuju između bankarskih organizacija u vezi sa pravnim prometom novca i obavljanjem privrednih usluga sa novcem.

Međunarodni dokumentarni akreditiv predstavlja najznačajniji oblik u međunarodnom poslovanju, ali dobija i sve veći značaj u domaćem platnom prometu. U domaćem platnom prometu uređen je Zakonom o obligacionim odnosima, dok se na međunarodnom planu primenjuju Jednoobrazna pravila i običaji za dokumentarne akreditive koje je utvrdila Međunarodna trgovinska komora u Parizu, prvi put 1933. godine.² Dokumentarni akreditiv je nastao kao potreba za zaštitom interesa izvoznika i uvoznika. Pravni instituti koji takođe, štite učesnike u obavljanju ugovornih obaveza i predstavljaju sigurnost za ispunjenje ugovora su dokumentarni inkaso, bankarska garancija, bankarska doznaka.

Pojam i osobine dokumentarnog akreditiva

U poslovanju privrednih subjekata sve su izraženije tendencije modernizacije i harmonizacije pravila o međunarodnom poslovanju.³

Od postojanja međunarodnog poslovanja i trgovine, postoje rizici koje snose i kupac i prodavac. Najsigurniji sistem trgovine je bio „licem u lice” kada je postojala istovremena razmena novca i robe. Međutim kako dolazi do širenja trgovine na tržišta različitih država, pa i kontinenta dolazi do sve većeg rizika u poslovanju. Kako bi međunarodna trgovina protekla uspešno na zadovoljstvo obe strane neophodno je da postoje određena sredstva obezbeđenja.

Sredstva obezbeđenja predstavljaju pravna sredstva pomoću kojih se obezbeđuje ispunjenje određenih obaveza. Dokumentarni akreditiv predstavlja

---

¹ Carić, S. et al., (2011). Privredno pravo, Novi Sad, Privredna akademija, str. 261.

² Bejatović, M., (2008). Bankarsko pravo i hartije od vrednosti, Novi Sad, Privredna akademija, str. 122.

³ Milosavljević, J., (2017). Evropska ekonomska interesna grupacija (EEIG) – oblik povezivanja privrednih subjekata država Evropske unije, *Pravo – teorija i praksa* 34 (7-9), str. 50.

kako instrument plaćanja tako i obezbeđenje potraživanja i spada u neutralne bankarske poslove.

Bankarski poslovi su osnovni pravni oblici regulisanja novčane cirkulacije u jedinstvenom novčanom sistemu, kao i u okvirima jedinstvene kreditno-moneterane politike Republike Srbije.⁴ Značajno za ovo poslovanje u kojima je uvek jedan subjekt banka jeste da su svi poslovi u pismenoj formi i da svi poslovi imaju veze sa pravnim prometom novca i obavljanjem privrednih usluga sa novcem.

Termin akreditiv potiče od latinske reči „*accreditivum*” i označava punomoćje, što znači da u akreditivnom poslu banka vrši plaćanje za račun nalogo-davca.⁵ Prvi put je upotrebljen pod nazivom „putničko kreditno pismo” koje su izdavale banke u zapadnom svetu sa ciljem da svojim klijentima omoguće podizanje novčanih sredstava kod inostranih banaka.⁶ Ono bukvalno stvara obavezu akreditivnoj banci da isplati ugovorenu sumu novca koja pripada korisniku akreditiva. Najčešća upotreba je kada su kupac i prodavac u različitim zemljama ili na većim udaljenostima te je neophodno da postoji garancija za isvršenje tog posla.

Definicija akreditiva prema članu 1072 Zakona o obligacionim odnosima, koji govori o obavezi akreditivne banke i formi akreditiva, jeste da prihvatanjem zahteva nalogodavca za otvaranje akreditiva, akreditivna banka se obavezuje da će korisniku akreditiva isplatiti određenu novčanu sumu, ako do određenog vremena budu ispunjeni uslovi navedeni u nalogu za otvaranje akreditiva.⁷

Dokumentarni akreditiv je ugovor, kojim se banka, izdavalac akreditiva, obavezuje da korisniku akreditiva isplati iznos iz akreditiva, da preuzme obavezu za odloženo plaćanje i plati na dan dospeća, ukoliko korisnik u ugovoreno vreme izvrši prezentaciju urednih akreditivnih dokumenata.⁸

U pravnoj teoriji akreditiv se definiše kao skup pravnih odnosa u kojima banka po nalogu svog komitenta i u skladu sa njegovim instrukcijama,

⁴ Carić, S. op. cit. str. 261.

⁵ Jankovec, I., (1999). Privredno pravo, Beograd, str. 592.

⁶ Delimedac, M., (2014). Dokumentarni akreditiv i elektronsko bankarstvo, *Ekonomski izazovi* 3 (5), str. 66-78.

⁷ Kozar, V., Aleksić, N., (2015). Akreditiv kao uslužni bankarski posao i obezbeđenje potraživanja, Mićović, M., Usluge i zaštita korisnika - zbornik radova, Kragujevac, Pravi fakultet univerziteta u Kragujevcu, str. 267-296.

⁸ Đukić Mijatović, M., (2016). Privremene funkcije dokumentarnog akreditiva, (urednik) Mićović, M., Usluge i uslužna pravila - zbornik radova, Kragujevac, Pravni fakultet univerziteta u Kragujevcu, str. 256-268.

vrši plaćanje korisniku, bez ikakvih uslova ili ako korisnik ispuni određene uslove.⁹

Iako akreditivu predhodi postojanje kupoprodajnog ugovora i izdavanje naloga za njegovo otvaranje od strane klijenta banke, koji je u stvari kupac u predhodnom ugovoru, treba naglasiti da je akreditiv potpuno samostalan i nezavistan pravni posao.¹⁰

Subjekti i pravni odnosi kod akreditiva

Osnovne karakteristike dokumentarnog akreditiva su samostalnost i nezavisnost. Iz takvog stava proizilazi da su svi učesnici u dokumentarnom akreditivu pravno nezavisni i samostalni. Učesnici u dokumentarnom akreditivu su nalogodavac, akreditivna banka koja otvara akreditiv, korisnik akreditiva, a u nekim slučajevima ukoliko je potrebno tu je i četvrti učesnik – korespondentna banka koja se nalazi u mestu korisnika akreditiva. Pravne odnose delimo na unutrašnje i spoljašnje u odnosu na to koji od subjekata učestvuju u tom odnosu.

Prvi odnos je između nalogodavca i korisnika akreditiva. Ovaj pravni odnos nastaje iz pružanja usluga ili prodaje robe i predstavlja osnovni pravni posao. U praksi se najčešće govori o ugovoru u međunarodnoj trgovini i on je razlog za otvaranje dokumentarnog akreditiva. U pravnom odnosu između nalogodavca i korisnika akreditiva jedna strana se obavezuje da će izvršiti plaćanje za poslatu robu i otvoriti akreditiv u korist druge strane.

Drugi pravni odnos je između nalogodavca i akreditivne banke. Ovaj pravni odnos spada u prvu grupu unutrašnjih pravnih poslova. Lica koja učestvuju u ovom pravnom odnosu jesu nalogodavac ili kupac koji je po osnovu predhodnog ugovora sklopio posao sa prodavcem ili izvoznikom. Po osnovu ugovora, on ima obavezu plaćanja za robu ili usluge prema korisniku akreditiva. Podnosi zahtev za otvaranje akreditiva kod banke, sa svom neophodnom dokumentacijom i popunjavanjem naloga koji dobija od strane banke. Drugo lice je uvek banka, osim u posebnim slučajevima koji su retki zato što je Zakonom o obligacionim odnosima jasno određeno da akreditive mogu da otvaraju samo banke. Lice koje otvara akreditiv, bilo da je pravno ili fizičko lice na taj način postaje klijent banke i neophodno je da obezbedi pokriće, bilo iz ličnih sredstava ili uzimanjem kredita kod banke, za ispunjenje posla koje je predviđeno akreditivom.

---

⁹ Micović, M., (2010). Privredno pravo, Kragujevac, str. 512.

¹⁰ Carić, S. op. cit. str.277

Treći pravni odnos je između banaka, sa jedne strane akreditivna, a sa druge strane korespodentna banka. Nakon otvaranja akreditiva, banka ima obavezu da korisnika akreditiva obavesti o otvaranju istog i da mu isplati ugovorni iznos. Najčešće to radi posredstvom druge banke koja se nalazi u državi korisnika akreditiva, ukoliko je reč o međunarodnom dokumentarnom akreditivu. Banke zaključuju posebne sporazume sa određenim bankama u zemljama u kojima treba da izvrše naloge. Sporazumom o međusobnoj saradnji u izvršenju naloga za plaćanje između banaka uspostavlja se poslovni korespondentski odnos, a takva banka dobija ulogu korespodentne banke.¹¹ Ukoliko u ugovoru odnosu između nalogodavca i korisnika akreditiva nije definisano koja banka će imati ulogu korespodentne banke, akreditivna banka može u dogovoru sa korisnikom akreditiva ili sama da donese odluku preko koje banke će se realizovati akreditivni posao.

Četvrti pravni odnos je između banke i korisnika akreditiva. Ovo je ujedno i završni korak u akreditivnom poslovanju, gde jedna strana odnosno, banka ima obavezu da isplati korisnika akreditiva, a on ima pravo potraživanja novčanih sredstava iz ugovora. Korak koji predhodi isplati novčanih sredstava jeste predaja dokumentacije od strane korisnika akreditiva kojom se dokazuje da su ugovorne obaveze sa njegove strane ispunjene. Nakon izvršenog posla i isplate akreditivnog iznosa od strane banke prema korisniku akreditiva, banka je dužna da svom nalogodavcu vrati dokumentaciju koju je primila.

Banka se oslobađa obaveze plaćanja akreditivnog iznosa ako je zbog više sile (sankcija Saveta bezbednosti OUN) došlo do prekida njenog poslovanja i likvidnosti. Rok zastarelosti za ostvarivanje potraživanja korisnika akreditiva prema akreditivnoj banci iznosi tri godine.¹²

Dokumentacija i tok realizacije međunarodnog dokumentarnog akreditiva

Kako bi se podneo zahtev za otvaranje dokumentarnog akreditiva, neophodno je da postoji ugovor koji predhodi ovom pravnom institutu. Taj ugovor je sačinjen između prodavca i kupca o prodatoj robi ili pružanju usluga. Nakon ovog koraka kupac daje nalog svojoj banci da otvori akreditiv u korist prodavca odnosno, korisnika akreditiva. Kada je prodavac obavešten o otvaranju akreditiva neposredno ili posredno preko avizirajuće banke, šalje dokumenta banci kod koje je akreditiv stavljen na

¹¹ Laušević, Lj., (2008). Spoljnotrgovinsko poslovanje i instrumenti plaćanja, Valjevo, str. 74.

¹² Bejatović, M., op. cit. str. 127.

korišćenje. Prilikom slanja dokumentacije, svu odgovornost oko slučajnih kašnjenja ili gubljenja dokumentacije snose prodavac i kupac, a ne banke. Prvi mogući slučaj je kada prodavac šalje dokumentaciju do banke, a drugi slučaj na kraju kada kupac preuzima dokumentaciju od banke, iako je banka šalje svu odgovornost snosi kupac. Veoma je važna preciznost i tačnost prilikom podnošenja dokumentacije, koja mora da odgovara zahtevima prilikom otvaranja akreditiva. Prema članu 1080. Zakona o obligacionim odnosima „Banka je dužna da ispita da li su dokumenti u svemu saobrazni zahtevima nalogodavca.”¹³ Banka nije dužna da izvrši plaćanje po akreditivnom ugovoru, a može i da odbije zahtev ukoliko nije ispoštovana cela procedura oko predaje dokumentacije. Takođe, banka nije odgovorna za neurednu, nedovoljnu ili netačnu dokumentaciju koja se predaje prilikom otvaranja akreditiva. Dostava dokumenata koji predstavljaju dokaz o transportovanoj robi od strane prodavca, moraju biti dostavljena banci ne kasnije od 21 dana, od dana nakon poslate robe.¹⁴ Ovaj vremenski period je bitno ispoštovati i u slučaju kupca, koji želi da mu roba stigne u dogovoreno vreme, i u slučaju prodavca koji želi da što pre naplati poslatu robu. Veliku ulogu imaju stvarno-pravne hartije od vrednosti odnosno transportna dokumenta kao što su konsoman, tovarni list, skladištnica, na osnovu kojih korisnik akreditiva stiče pravo da od banke zahteva isplatu akreditivnog iznosa. Ukoliko lice od strane banke, koje je zaduženo za pregled dokumentacije napravi neki propust u pregledu dokumentacije, banka gubi pravo prigovora i mora da odgovori na zahtev akreditivnog ugovora. Tek nakon prikupljene dokumentacije i detaljne kontrole iste, ukoliko se pokaže da odgovara stvarnom stanju poslate robe prema dogovoru iz kupoprodajnog ugovora, koji je predhodio akreditivnom poslu, akreditivna banka predaje dokumenta kupcu i vrši naplatu potraživanja po unapred utvrđenim uslovima. U poslednjem koraku kupac predaje dokaz o izvršenom plaćanju prevozniku kako bi mu on predao robu.

Sličnosti i razlike između dokumentarnog akreditiva i bankarske garancije

Sredstva obezbeđenja predstavljaju pravna sredstva pomoću kojih se obezbeđuje ispunjenje određenih obaveza. Zbog postojanja rizika u svakom

---

¹³ Zakon o obligacionim odnosima, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 - Ustavna povelja.

¹⁴ Laušević, Lj., op. cit. str. 134.

dužničko-poverilačkom odnosu poverilac nastoji da bude što sigurnije obezbeđeno izvršavanje dužnikovih obaveza. Davalac obezbeđenja se obavezuje da na sebe preuzme štetne posledice koje mogu nastati neizvršenjem ili neurednim izvršenjem dužnikovih obaveza, pa se zbog toga posao obezbeđenja mora zaključiti pre nego što štetne posledice nastupe ili dok postoji neizvesnost u pogledu nastupanja štete.¹⁵

U pravnoj teoriji i poslovnoj praksi se izrazu „bankarska garancija” daju različita značenja. Najčešće se bankarska garancija izjednačava sa jemstvom građanskog prava, iako između ova dva sredstva obezbeđenja postoje značajne razlike.¹⁶ Naime, ugovorom o jemstvu se jemac obavezuje da će ispuniti punovažnu i dospelu obavezu glavnog dužnika ako je ovaj ne ispuni, dok, međutim, banka garant ne preuzima obavezu da će ispuniti neispunjenu obavezu dužnika iz osnovnog ugovora, nego svoju sopstvenu obavezu koja proizilazi iz bankarske garancije kao samostalnog pravnog posla. Prema članu 1083 Zakona o obligacionim odnosima bankarskom garancijom se obavezuje banka prema primaocu (korisniku) da će mu za slučaj da mu treće lice ne ispuni obavezu o dospelosti izmiriti obavezu ako budu ispunjeni uslovi navedeni u garanciji.¹⁷

Iz ove zakonske definicije proizilazi prvo, da u garancijskom poslu učestvuju najmanje tri lica, između kojih se zasnivaju tri pravna odnosa i drugo, da je banka dužna da isplati garantni iznos ako dužnik iz osnovnog ugovora ne ispuni o dospelosti svoju ugovornu obavezu, a ostvare se za to i ostali uslovi navedeni u samoj garanciji. Pošto je iz pomenute zakonske odredbe izostavljena reč „punovažnost“ osnovnog ugovora, to upućuje na zaključak da se bankarskom garancijom pokriva ne samo rizik neizvršenja ugovora, nego i rizik njegove nepunovažnosti.¹⁸

Iz iznetog se zaključuje da su sličnosti između dokumentarnog akreditiva i bankarske garancije prvo u pogledu njihovog nastanka. Oba pravna instituta nastala su u međunarodnom prometu kao sredstvo obezbeđenja kojim se garantuje uspešna realizacija nekog ugovora koji im predhodi. Nastali su usled potrebe smanjenja rizika za neizvršenje dužnikovih obaveza i usled nepoverenja privrednih subjekata ili banke ukoliko nije u mogućnosti da izvrši proveru boniteta privrednih subjekata. I dokumentarni akreditiv i bankarska

¹⁵ Hadžić, M., (2007). Bankarstvo, Beograd, Univerzitet Singidunum, str. 296.

¹⁶ Barać S., Stakić B., Ivaniš M., (2003). Praktikum za bankarstvo i finansije, Beograd, str. 305.

¹⁷ Hadžić M., op. cit. str. 297.

¹⁸ Barać S., Stakić B., Ivaniš M., op. cit. str. 306.

garancija su nezavisni i samostalni pravni instituti u odnosu na ugovore koji im predhode.

Osnovna razlika između ova dva pravna instituta ogleda se u izvršenju njihovih funkcija. Dokumentarni akreditiv je instrument plaćanja i obezbeđenja potraživanja, dok je bankarska garancija instrument obezbeđenja. Dokumentarni akreditiv predstavlja način na koji će roba ili usluge iz predhodnog ugovora biti plaćene, dok će se bankarska garancija aktivirati samo ukoliko to bude neophodno tj. ukoliko se obaveze iz predhodnog ugovora ne izmire. Dokumentarni akreditiv se odnosi samo na ispunjenje novčanih obaveza ugovornih strana, dok je uloga bankarske garancije šireg karaktera i novčanog i nenovčanog.

Sličnosti i razlike između dokumentarnog akreditiva i dokumentarnog inkasa

Dokumentarni inkaso spada u grupu neutralnih bankarskih poslova, što znači da je uslužni posao banke za koji ona uzima proviziju. U poslovnoj praksi veliki značaj imaju Jednoobrazna pravila za inkaso, koja je utvrdila Međunarodna trgovačka komora u Parizu 1956. godine, a naša država je prihvatila sve redakcije ovih Jednoobraznih pravila.¹⁹ Na nacionalnom nivou dokumentarni inkaso regulisan je samo u Grčkoj. Kod dokumentarnog inkasa banka preuzima obavezu da po nalogu i za račun svog komitenta (prodavca), naplatiti noćano potraživanje, koje ovaj ima prema trećem licu (kupcu), uz istovremenu predaju određenih dokumenata dok se komitent obavezuje da će za to banci platiti proviziju.²⁰

Sličnosti se ogledaju po njihovoj pravnoj prirodi, i ugovor o dokumentarnom akreditivu i ugovor o dokumentarnom inkasu predstavljaju ugovor o nalogu. Nisu nastali zakonodavnim odnosno, normativnim putem, nego su proizvodi međunarodne trgovačke i bankarske prakse.

Razlika između dokumentarnog inkasa i dokumentarnog akreditiva je u tome što kod prvog pravnog instituta klijent preko banke potražuje i vrši naplatu od dužnika, koji nije u pravnom odnosu sa tom bankom, a kod drugog pravnog instituta klijent plaća dug preko banke. Osnovna razlika između ova dva

---

¹⁹ Bejatović M., op. cit. str. 116.

²⁰ Bejatović M., Dukić-Mijatović M., (2011). Berzansko pravo, Novi Sad, Privredna akademija, str. 136.

pravna instituta je u tome što dokumentarni akreditiv predstavlja prvenstveno sredstvo plaćanja, a dokumentarni inkaso sredstvo naplate potraživanja.

Sličnosti i razlike između dokumentarnog akreditiva i bankarske doznake

Bankarska doznaka predstavlja najstariji instrument plaćanja, koji se i danas koristi. Jedan je od najpogodnijih instrumenata plaćanja zbog brzine, malih troškova, male banične provizije.²¹ Spada u neutralne bankarske poslove, gde banka za obavljanje svog posla naplaćuje proviziju. Bankarske doznake se najčešće koriste za avansna plaćanja, manje međunarodne poslove, kao i u domaćem robnom plaćanju. Svrha bankarske doznake jeste da banka po nalogu komitenta (dužnika) izmiri njegovo dugovanje prema pravnom ili fizičkom licu, neposredno ili posredno preko druge banke.

Bankarska doznaka na međunarodnom planu regulisana je međunarodnim poslovnim običajima, a u našem pravu Zakonom o deviznom poslovanju i Odlukom Guvernera Narodne banke Srbije o uslovima i načinu obavljanja platnog prometa sa inostranstvom. Zajedničke karakteristike dokumentarnog akreditiva i bankarske doznake jeste da su instrumenti međunarodnog platnog prometa, a u realizaciji se angažuju najmanje dve poslovne banke. Dokumentarni akreditiv predstavlja znatno složeniji pravni posao od bankarske doznake i podrazumeva veći stepen angažovanosti banke, koja u realizaciji dokumentarnog akreditiva snosi i veće rizike.

Zaključak

Na osnovu predhodnog izlaganja iznosi se zaključak da akreditiv ima značajnu ulogu međunarodnom poslovanju. Zahvaljujući njegovoj upotrebi učesnici u međunarodnom poslovanju obavljaju svoje poslove uz veću sigurnost na zadovoljstvo obe strane, jer on predstavlja značajan instrument plaćanja, a tako i obezbeđenje potraživanja.

U međunarodnom poslovanju je uređen Jednoobraznim pravilima i običajima koji su prvi put uređeni od strane Međunarodne trgovinske komore u Parizu, 1933. godine, dok je u Srbiji uređen Zakonom o obligacionim odnosima.

Sam tok realizacije međunarodnog dokumentarnog akreditiva predstavlja veoma složen proces, u kojem učestvuje veći broj učesnika. Kako bi

²¹ Bejatović M., op. cit. str. 114.

uspešno bio realizovan nepochodno je da svaki od učesnika ozbiljno pristupi ispunjavanju svog dela posla. Veoma bitna stavka je dokumentacija i pristup pregleda dokumentacije od strane banke. Da bi realizovao posao o dokumentarnom akreditivu dokumentacija mora biti podneta na vreme, detaljno pregledana od strane banke i da ispunjava sve ugovorne uslove.

Analizom poslova međunarodnog bankarskog prava i robnog prometa stiče se zaključak da imaju značajnu ulogu kako sa mikro tako i sa makro aspekta. Dokumentarni inkaso više se pojavljuje u poslovnim odnosima zasnovanim na međusobnom poverenju. Bankarska garancija je značajna kao instrument obezbeđenja plaćanja. Bankarska doznaka je najčešće upotrebljiva u avansnim plaćanjima i ugovorima manjeg međunarodnog robnog prometa. Dokumentarni akreditiv preventivno predstavlja sredstvo plaćanja, kao i sredstvo obezbeđenja plaćanja. U obavljanju svih ovih poslova najznačajniju ulogu ima banka, bez koje ni jedan od poslova ne bi mogao uspešno i sa sigurnošću da se realizuje.

Mastilovic Jovana

PhD candidate at Faculty of Law for Commerce and Judiciary, Novi Sad

THE IMPORTANCE OF DOCUMENTARY CREDENTIALS AND DELIMITATION IN RELATION TO OTHER ACTIVITIES OF INTERNATIONAL BANKING LAW

A b s t r a c t

This paper discusses the international documentary credentials and its role in the international trade. The appearance of the international trade and the increasing distance of the principal (a buyer or importer) and the creditor's beneficiary (a seller or exporter) leads to the need to protect both of them

as well as the other parties in business. In comparison with other legal institutes in banking business, the most frequent use has the international documentary credentials because, beside being a payment instrument, it has the role of securing claims too. Legal relations in letters of credit are regulated by the Law of Contract.

Keywords: *banking operations, documentary letters of credit, documentary collection, the bank guarantee*

Literatura

1. Barać, S., Stakić, B., Ivaniš M., (2003). *Praktikum za bankarstvo i finansije*, Beograd, Univerzitet Singidunum
2. Bejatović, M., (2008). *Bankarsko pravo i hartije od vrednosti*, Novi Sad, Privredna akademija
3. Bejatović, M., Dukić-Mijatović, M., (2011). *Bankarsko pravo*, Novi Sad, Privredna akademija
4. Carić, S., et al., (2011). *Privredno pravo*, Novi Sad, Privredna akademija
5. Delimeđac, M., (2014). Dokumentarni akreditiv i elektronsko bankarstvo, *Ekonomski izazovi*, 3 (5), str. 66-78
6. Dukić Mijatović, M., (2016). Privredne funkcije dokumentarnog akreditiva, (urednik) Mićović, M., *Usluge i uslužna pravila – zbornik radova*, Kragujevac, Pravni fakultet univerziteta u Kragujevcu, str. 256-268
7. Hadžić, M., (2007). *Bankarstvo*, Beograd, Univerzitet Singidunum
8. Jankovec, I., (1999). *Privredno pravo*, Beograd
9. Kozar, V., Aleksić, N., (2015). Akreditiv kao uslužni bankarski posao i obezbeđenje potraživanja, Mićović, M., *Usluge i zaštita korisnika – zbornik radova*, Kragujevac, Pravi fakultet univerziteta u Kragujevcu, str. 267-296
10. Laušević, Lj., (2015). *Spoljnotrgovinsko poslovanje i instrumenti plaćanja*, Valjevo
11. Mićović, M., (2010). *Privredno pravo*, Kragujevac
12. Milosavljević, J., (2017). Evropska ekonomska interesna grupacija (EEIG) – oblik povezivanja privrednih subjekata država Evropske unije, *Pravo – teorija i praksa* 34 (7-9), str. 50-61
13. *Zakon o obligacionim odnosima, Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 - Ustavna povelja

*prikaz nove publikacije
the publication review*

**THE INTERNATIONAL LAW ASSOCIATION
HELSINKI RULES - CONTRIBUTION
TO INTERNATIONAL WATER LAW**

Author: Bogdanović Slavko*

Publication reference:

Bogdanović, S. (2019). The International Law Association Helsinki Rules - Contribution to International Water Law, in Brill Research Perspectives in International Water Law, 3 (4), Brill, Leiden/Boston, print ISSN: 2352-9350, E/ISSN: 2352-9369; ISBN: 978-90-04-39548-0 (e-book), ISBN: 978-90-04-39547-3 (paperback), DOI: <https://doi.org/10.1163/23529369-12340012>¹

Preface

The following essay by Professor Slavko Bogdanović is a summary of his recently published monograph (under the same title), which appears in Vol. 3(4) 2018 of Brill Research Perspectives in International Water Law. Professor Bogdanović was on the Law Faculty of the University Business Academy in Novi Sada in Serbia and now is a consultant on water law and policy. He can be reached at nsslavko@gmail.com.

The International Law Association (ILA) started in 1954 its study of the principles and rules of international law applicable to the rivers making or being intersected by state boundaries. It was a moment after WWII when

---

¹ Prikaz publikacije dostupan na: <https://www.internationalwaterlaw.org/blog/the-international-law-association-helsinki-rules-contribution-to-international-water-law/>

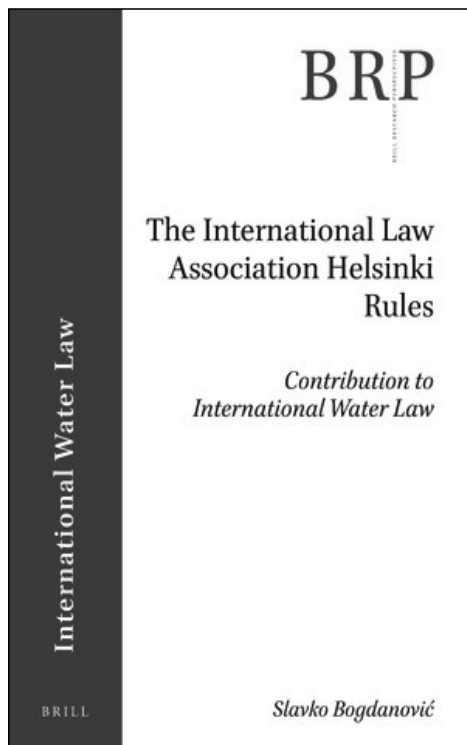
the enhanced harnessing of hydropower potential of international rivers was seen as a necessity. The rising development needs of nations in parallel with growth of populations resulted in enlarging demand for electric energy production. Engineering aspects of harnessing rivers were not the problem; the challenge was the applicable law. The lack of accepted and pertinent international law rules was a major obstacle not only for the economic development of nations, but also to the economy of the world in general.

Early in the last century, the Geneva Convention relating to Development of Hydraulic Power affecting more than one State (1923) and other (scarce) sources of international water law had shown their limits and inadequacy not only for resolving pending developmental problems, but also for addressing serious interstate disputes concerning the rights of upstream and downstream states to the waters of international rivers (some of the more well-known disputes included the Helmand, Indus, Nile, Jordan and Yarmouk, and Columbia rivers). At the time, the U.N. International Law Commission was not willing to deal with the issue of codification of the applicable law considering it to be premature.

In the United Nations system, the problem was identified and investigated beginning in the late 1940s, and addressed continually through the 1990s when long-lasting efforts by different bodies and agencies finally resulted in the adoption of the UN Convention on the Law of Non-navigational Uses of International Watercourses in 1997.

The Publication Review

This monograph is the result of research aimed at highlighting the details of the initial period of the ILA's efforts to respond to the situation. Its Rivers Committee was assigned in 1954 "to study the various legal, economic and technical aspects of rights and obligations between states as to the inland waters, [...] with the purpose of elaborating practical recommendations for international arrangement". Besides a review of the broader context in

which the ILA efforts and activities were situated, the monograph is focused on detailed elaboration and analysis of the documents drafted by the Rivers Committee, which, under the strong supervision and precise guidelines of the management bodies of the ILA, led step-by-step to the approval of the famous Helsinki Rules on the Uses of the Waters of International Rivers in 1966. This is followed by a discussion about the Helsinki Conference and its resolution, and then a detailed analysis of each chapter of the Helsinki Rules. The concluding part of the monograph highlights the global acceptance and wide influence exerted by the Helsinki Rules on shared water resources and related disputes, in particular the UN Watercourses Convention.

The monograph points out that the Helsinki Rules were neither ideal nor complete. As a “delicate balance between widely divergent views”, the Helsinki Rules were subject to the scrutiny of two subsequent ILA committees, which were active until 2004. Those committees studied various topics and formulated a series of articles supplementary and complementary to the Helsinki Rules with the aim of updating, upgrading and revising certain details. In that way, the Helsinki Rules served as reliable ground for further exhaustive study in this field, what eventually resulted in the comprehensive and consistent set of ILA rules compiled in the *Campione Consolidation of the Rules on International Water Resources, 1996 – 1999* (2000).

The monograph also briefly indicated the attempt of the ILA to revise its entire body of international water law compiled in the *Campione Consolidation*, through approval of the *Berlin Rules on Water Resources* (2004), which diverge substantially from the key principles as set out in the Helsinki Rules and all other ILA rules subsequently approved, and from the final output of the International Law Commission on the law of non-navigational uses of international watercourses (1966), the UN Watercourses Convention (1997), and from the ICJ judgment in the *Case concerning the Gabčíkovo – Nagymaros Project* (1997) (see *Berlin Rules Dissenting Opinion*).

Finally, the monograph calls for further investigation and critical analysis and evaluation of the entire body of work by the ILA in the field of international water law, including the output of two later ILA committees and the background leading to the approval of the *Berlin Rules*. The author argued that such research might show that the Helsinki Rules, in the advanced, revised and enriched form, expressed in the *Campione Consolidation*, are a safe pivot, marking the way out from the confusion caused by emerging proliferation of wishful concepts and ideas in this still young branch of international law.

The monograph is dedicated to the memory of Dr Dante Caponera (1921-2003), and the other members and officers of the ILA Rivers Committee.

UPUTSTVO AUTORIMA

ZA PISANJE I PRIPREMANJE RUKOPISA

Uređivački odbor časopisa „Pravo – teorija i praksa” moli saradnike da tekstove za objavljivanje pišu u skladu sa sledećim uputstvom:

U časopisu se objavljuju radovi iz pravnih ekonomskih i društvenih disciplina. Pod terminom radovi podrazumevaju se: članci, prikazi, analize propisa, studentski radovi i drugi prilozi. Radovi se po pravilu dostavljaju u elektronskom obliku na sledeću e-mail adresu: nenad@pravni-fakultet.info

Svi radovi podležu recenziji. Svaki naučni rad ocenjuju bar dva recezenta po izboru redakcije. Redakcija ima pravo da prilagodi rad pravilma uređivanja časopisa.

Opšte informacije za pisanje rada:

Radove pisati na srpskom ili engleskom jeziku. Koristiti vrednost 25 mm za sve margine.

Rad treba da bude napisan u tekst procesoru Microsoft Word, fontom Times New Roman, veličine 12 pt, latinicom, prored 1,5. Obim rada može biti najviše do 12 stranica formata A4, uključujući tekst, tabele, slike, grafikone, literaturu i ostale priloge.

Na naslovnoj strani članak treba da sadrži naslov rada na srpskom jeziku, a ispod toga i na engleskom jeziku, veličine 14 pt, Bold. Zatim razmak, pa navesti ime i prezime autora, titulu, afilijaciju (mesto zaposlenja), e-mail adresu i kontakt telefon, veličine 12 pt. Zatim razmak, pa napisati apstrakt, dužine do 250 reči, na srpskom jeziku, a ispod toga i na engleskom jeziku, veličine 12 pt. Ključne reči se navode nakon jednog reda razmaka ispod apstrakta, na srpskom jeziku, a ispod toga i na engleskom jeziku. Treba da ih bude maksimalno pet, veličine 12 pt, Italic. Zatim razmak, dva reda pa sledi tekst rada.

Radove pisati jezgrovito, razumljivim stilom i logičkim redom koji, po pravilu, uključuje: uvodni deo, razradu teme i zaključak. Veličina slova za osnovni tekst je 12 pt. Naslovi i podnaslovi u tekstu 12 pt, Bold.

Za pisanje referenci koristiti APA (Priručnik za publikovanje, Američko psihološko društvo) međunarodni standard za pisanje referenci s tim što smo zadržali citiranje u fusnotama. Napomene tj. fusnote mogu sadržati dopunska objašnjenja ili komentare koji su u vezi sa tekstom. Fusnote se pišu u fontu 10 pt.

Primeri kako da citirate određenu vrstu izvora koje koristite:

1. Primer ukoliko citirate monografiju:

a. Carić, S., (2007). Bankarski poslovi i hartije od vrednosti, Novi Sad, Privredna akademija, str. 48

2. Ukoliko monografija ima više od tri autora:

- a. Carić, S. et al., (2000). Međunarodno poslovno pravo, Novi Sad, Centar za privredni consulting, str. 56

3. Primer ukoliko citirate članak iz časopisa:

- a. Ignjatović, A., (2009). Specifičnosti izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima. *Pravo – teorija i praksa* 26 (7-8), str. 78

4. Primer ukoliko citirate rad iz Zbornika radova:

- a. Radovanov, A., (2004). Značaj sudske prakse pri odmeravanju pravične novčane naknade nematerijalne štete u: Aleksandar K. Filipović, et al. (urednik) Naknada štete i ugovor o osiguranju – zbornik radova sa savetovanju, Zlatibor, Novi Sad Privredna akademija str. 150

5. Primeri ukoliko citirate izvor sa Interneta:

- a. Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj (2009, Jul 10). Lista časopisa za društvene nauke. Preuzeto sa: http://www.nauka.gov.rs/cir/index.php?option=com_content&task=view&id=930&Itemid
- b. Filipi-Matutinović, S., Popović, A. i Krinulović, O. (2008). Citatne baze podataka Web of Science, Scopus, Google Scholar, Kurs B 2/08 [Power Point prezentacija], (2009. Novembar 14) Preuzeto sa: <http://www.ns.ac.yu/sr/centBib/aktivnosti.html>
- c. Ceon. (Bibliometrijski pokazatelji učinka časopisa. (2009, Novembar 14). Preuzeto sa: http://ceon.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=84&Itemid=896
- d. Pravo, u Wikipediji (2009, Avgust 22). Preuzeto sa: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Pravo>

6. Primeri ukoliko citirate Zakon

- a. Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SRJ*, br. 31/93;
- b. Ukoliko preciznije citirate: Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SRJ*, br. 31/93, član 18. stav 2.

7. Ukoliko ponavljate citirane reference – primeri:

- a. Ukoliko u radu citirate samo jedan tekst određenog autora, kada prvi put citirate pišete kompletnu referencu a svaki sledeći put dovoljno je: Carić, S. op. cit. str. 77
- b. Ukoliko više puta citirate različite tekstove istog autora, kada prvi put citirate pišete kompletnu referencu a svaki sledeći put dovoljno je: Kokolj, M., Prekršajno pravo, str. 98 ili Kokolj, M., Krivično procesno pravo, str. 69

8. Citiranje teksta na istoj stranici kao i u prethodnoj fusnoti:

- a. Ukoliko citirate tekst iz istog izvora i sa iste stranice kao i u prethodnoj fusnoti: Ibid.
- b. Ukoliko citirate tekst iz istog izvora ali sa različitih stranica kao i u prethodnoj fusnoti: Ibid., 25

Na kraju svakog naučnog članka obavezno je napisati Literaturu odnosno, spisak korišćenih, odnosno citiranih referenci po abecednom redu.

Literatura

1. Carić, S., (2007). Bankarski poslovi i hartije od vrednosti, Novi Sad, Privredna akademija
2. Carić, S. et al. (2000). Međunarodno poslovno pravo, Novi Sad, Centar za privredni consulting
3. Ceon. Bibliometrijski pokazatelji ucinka casopisa. (2009, Novembar 14). Preuzeto sa: http://ceon.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=84&Itemid=896
4. Filipi-Matutinović, S., Popović, A. i Krinulović, O., (2008). Citatne baze podataka Web of Science, Scopus, Google Scholar, Kurs B 2/08 [Pouer Point prezentacija], (2009. Novembar 14) Preuzeto sa: <http://www.ns.ac.yu/sr/centBib/aktivnosti.html>
5. Ignjatović, A., (2009). Specifičnosti izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima. *Pravo – teorija i praksa* 26 (7-8), str. 76-92
6. Pravo, u Wikipediji (2009, Avgust 22). Preuzeto sa: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Pravo>
7. Radovanov, A., (2004). Značaj sudske prakse pri odmeravanju pravične novčane naknade nematerijalne štete u: Aleksandar K. Filipović, et al. (urednik), Naknada štete i ugovor o osiguranju – zbornik radova sa save-tovanja, Zlatibor, Novi Sad Privredna akademija str. 139-154
8. Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj (2009, Jul 10). Lista časopi-sa za društvene nauke. Preuzeto sa: http://www.nauka.gov.rs/cir/index.php?option=com_content&task=view&id=930&Itemid
9. Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SRJ*, br. 31/93

THE INSTRUCTION TO THE AUTHORS

FOR WRITING AND PREPARING MANUSCRIPTS

The editorial board of the „Law – theory and praxis” magazine asks its associates to write their texts to be published according to the following instruction:

In the magazine there are being published the pieces of work referring to legal, economic and social disciplines. Under the term pieces of work we mean the following: articles, reviews, the analyses of regulations, students' papers and other additional texts. The pieces of work are as a rule being sent in an electronic form to the following e-mail address: nenad@pravni-fakultet.info

All pieces of work must submit the criticism. Each scientific paper is judged by at least two critics according to the choice of the editorial board. The editorial board has the right to adjust the paper work to the editorial rules of the magazine.

General information about writing the paper work:

Pieces of work should be written in Serbian or English. One should use the value of 25mm for all margins.

The piece of work should be written in the Microsoft Word text processor, Times New Roman font of the value of 12 pt, in Latin letters, with a spacing of 1,5. The range of the paper work can be of 12 pages at most in an A4 format including a text, tables, pictures, graphs, literature and other additional material.

The title-page of an article should contain the title of the paper work in Serbian, and below it there should be the same thing in English of the value of 14 pt, Bold. Then comes a spacing, the author's name and surname after it, his/her title, affiliation (the working place), the e-mail address and contact phone of the value of 12 pt. After that there is a spacing, and then there should be written an abstract of the length to 250 words in Serbian, and in English below it, of the value of 12 pt. Key words are stated after one line of a spacing below the abstract written in Serbian, and in English below it. There should maximally be five of them, of the value of 12 pt, Italic. Then comes a two-line spacing and the text of the work.

Pieces of work should be written concisely and intelligibly in a logical order which, according to the rule, includes the following: an introduction, the working out of the topic and a conclusion. The letters of the basic text should be of the value of 12 pt. Titles and subtitles in the text should be of the value of 12 pt, Bold.

One should use the APA (The hand book for publishing, the American psychological association) for writing references as an international standard for writing references including the fact that we have kept citing in footnotes. Remarks, namely footnotes, may contain additional explanations or comments referring to the text. Footnotes are written in a font of 10 pt.

There are some examples how to cite a certain source you have used:

1. There is an example of citing a monograph:

- a. Carić, S., (2007). Banking business and papers, Novi Sad, The Business Academy, p. 48

2. If a monograph has more than three authors:

- a. Carić, S. et al., (2000). International Business Law, Novi Sad, The Centre for Business Consulting, p. 56

3. There is an example of citing a magazine article:

- a. Ignjatović, A., (2009). Specific qualities of realization of criminal sanctions referring to minors. *The Law – theory and praxis* 26 (7–8), p. 78.

4. There is an example of citing some paper work from the Anthology of paper works:

- a. Radovanov, A., (2004). The importance of the court praxis while defining the right financial compensation of non-material damage in: Aleksandar K. Filipović, et al. (an editor) Damage compensation and the insurance contract – the anthology of paper works from the symposium, Zlatibor, Novi Sad, The Business Academy, p. 150

5. There are some examples of citing a certain source from the Internet:

- a. The Ministry of Science and Technological Development (2009, 10th July). The list of social sciences magazines. Taken from: http://www.nauka.gov.rs/cir/index.php?option=com_content&task=view&id=930&Itemid
- b. Filipi-Matutinović, S., Popović, A. and Krinulović O. (2008). Citing bases of information of Web of Science, Scopus, Google Scholar, Course B 2/08 (The Power Point presentation), (2009, 14th November). Taken from: <http://www.ns.ac.yu/sr/centBib/aktivnosti.html>
- c. Ceon. (Bibliometrical indicators of effects made by magazines. 2009, 14th November). Taken from: http://ceon.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=84&Itemid=896
- d. Law, in Wikipedia (2009, 22nd August). Taken from: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Pravo>

6. There are some examples if you like to cite some Act:

- a. The Act of Contract, *The Official Gazette of Federal Republic of Yugoslavia*, no. 31/93;
- b. If you like to be more precise in citing: The Act of Contract, *The Official Gazette of Federal Republic of Yugoslavia*, no. 31/93, article 18, section 2.

7. There are some examples of repeating already cited references:

- a. If you cite only one text of a certain author in your paper work, you should write a completed reference when citing for the first time. Every other time it is enough to write: Carić S. op. cit. p. 77
- b. If you cite different texts of the same author several times, you should write a completed reference when citing for the first time. Every other time it is enough to write: Kokolj, M., Law of Delict, p. 98 or Kokolj, M., Criminal-Procedural Law, p. 69

8. Citing of the text on the same page being already mentioned in the previous footnote:

- a. If you cite a text from the same source and the same page being already mentioned in the previous footnote, you should write: Ibid.
- b. If you cite a text from the same source, but from different pages already mentioned in the previous footnote, you should write: Ibid., 25

At the end of each scientific article it is necessary to write Literature, namely, a list of the used or cited references according to an alphabetical order.

Literature

1. Carić, S., (2007). Banking business and papers, Novi Sad, The Business Academy
2. Carić, S. et al., (2000). International Business Law, Novi Sad, The Centre for Business Consulting
3. Ceon. Bibliometrical indicators of effects made by magazines. (2009, 14th November). Taken from: http://ceon.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=84&Itemid=896
4. Filipi-Matutinović, S., Popović, A. and Krinulović, O., (2008). Citing bases of information of Web of Science, Scopus, Google Scholar, Course B 2/08 (The Power Point presentation), (2009, 14th November). Taken from: <http://www.ns.ac.yu/sr/centBib/aktivnosti.html>

5. Ignjatović, A., (2009). Specific qualities of realization of criminal sanctions referring to minors. *The Law – theory and praxis* 26 (7–8), ps. 76–92
6. Law, in Wikipedia (2009, 22nd August). Taken from: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Pravo>
7. Radovanov, A., (2004). The importance of the court praxis while defining the right financial compensation of non-material damage in: Aleksandar K. Filipović, et al. (an editor) *Damage compensation and the insurance contract – the anthology of paper works from the symposium*, Zlatibor, Novi Sad, The Business Academy, ps. 139–154
8. The Ministry of Science and Technological Development (2009, 10th July). The list of social sciences magazines. Taken from: http://www.nauka.gov.rs/cir/index.php?option=com_content&task=view&id=930&Itemid
9. The Act of Contract, *The Official Gazette of Federal Republic of Yugoslavia*, no. 31/93